

અનંગારંગ રતિશાસ્ત્ર

સ્ત્રીઓનાં હરદો અને
વાજીકરણ ઉપચારો સાથે

દેમેન્દ્ર શાહ

Anangrang Ratishastra by HEMENDRA SHAH

© મહેન્દ્ર ડી. દત્તાણી
(સર્વજ્ઞ પ્રકાશકને સ્વાધિન)

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૧૯૯૨

પ્રિત : ૧૨૫૦

મૂલ્ય : ૩૦-૦૦ રૂપિયા

આવરણ ચિત્ર : ઠાકોર રાણા

૪૨, પુષ્પાપાર્ક, ૧ લે માળે, મલાઈ (૪૨૮)
મુંબઈ-૪૦૦ ૦૬૭

મુદ્રક :

પંકજકુમાર ભોગીલાલ ભાવસાર

ભગવતી ટાઇપ સેટિંગ વર્ક્સ

ભવાનપુરા, શાહપુર,

અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૧ (ગુજરાત)

પત્રવ્યવહાર

લેખક : શ્રી હેમેન્દ્ર શાહ

૧૭/૧, ખીના પાર્ક, ઘાટલોડિયા ગામ,

અમદાવાદ ૩૮૦ ૦૬૧ (ગુજરાત)

નોંધ : આ ગ્રંથમાં જતાવેલ દવા ઉપચાર મુજબ તાજી અને પ્રમાણસર,
અનુભવી વૈદ્ય, ડૉક્ટર કે સચોટ અનુભવીની સલાહ મુજબ લેવી.

વીરજીભાઈ એમ. શાહનું સ્પે. સંપાદન જીવનનું વૈજ્ઞાનિક સ્વરૂપ

મૂલ્ય રૂ. ૧૮-૦૦

આપે જીવનને વૈજ્ઞાનિક રીતે સમજવા આ પુસ્તક ખરીદીને વાંચવું જ રહ્યું કારણ કે આ પુસ્તક આપને જીવન વિષે વિચારવાના એવા નવા વિચારો પ્રદાન કરશે કે જે આપે ક્યારેય વિચાર્યા જ ન હોય. વિશેષ તો આપ આપના મિત્રોને આ પુસ્તક ખરીદવાનો આગ્રહ જ સેવશે કે જેથી આપના મિત્રો આ પુસ્તકના જ્ઞાનથી વંચિત ન રહી જાય.

મનુષ્યનું પંચેન્દ્રિયજન્ય મૃત્યુ

મૂલ્ય રૂ. ૩-૦૦ માત્ર

મનુષ્ય મૃત્યુ પામ્યા વગર જ અહીં નવી સૃષ્ટિની આંખી કઈ રીતે મેળવી શકે તે વૈજ્ઞાનિક રીતે અસરકારક સમજાવતું ભુતપ્રેતની સૃષ્ટિના ઉદ્દેશ્ય વગરની આ પહેલી જ પુસ્તીકા છે. આ પુસ્તીકા વાંચ્યા પછી આપ મૃત્યુના ઠરમાંથી પણ બચી જશો એવી શક્તિ પ્રદાન કરતી આ પુસ્તીકા આપ જરૂર વસાવો અને મિત્રોને પણ આ પુસ્તીકા વસાવવાની ભલામણ કરો.

જ્યોતિષ દર્પણ

મૂલ્ય રૂ. ૨૦-૦૦

આ માહિતીસભર પુસ્તક દરેકને તેમજ જ્યોતિષીઓને માર્ગદર્શકરૂપ બની રહેશે. તેમજ તેમાં આવેલા મંત્રો વિધી સાથે આપેલા છે.

સુપ્રસિદ્ધ લેખક શ્રી નવલકિશોર વ્યાસ

કૃત

- ૦ રંગ ઝાંખા પઠ્યા ૧૬-૨૫
- ૦ જળ મીનની પ્રીત ૧૮-૦૦
- ૦ કોઈ કંચન કોઈ કાચ
૨૧-૦૦
- ૦ રંગ બદલતી દુનિયા ૨૧-૦૦
- ૦ એક જિંદગી અનેક
રંગ ૨૩-૦૦
- ૦ એક લહેર બે પથ્થર ૨૦-૦૦
- ૦ કળી ખીલી કંટક કાળે ૧૮-૦૦
- ૦ બીન્ની ૧૬-૫૦

જાણીતા લેખક

શ્રી કેલક

- ૦ પાપી ૨૦-૫૦
- ૦ દુલારી ૧૮-૦૦

નવલકથાઓ

ધીરજબેન પારેખ

- ૦ સ્વહસ્તે ૧૩-૦૦
- ૦ ઉપકાર ૧૬-૦૦
- ૦ હું ફૂલ બનીને ફેરું
૨૦-૫૦

ભારતીબેન વૈદ્ય

- ૦ કાયા મનનો મેળ
૧૨-૦૦

શ્રી જયંત ગાંધી

- ૦ આ પુસ્તકમાં બેકસ
રજુ કરે છે
- ૦ ગમ્મત ૩૦-૦૦

મધુબિંદુ આલેખિત

- ૦ મોડર્ન પ્રેમપત્રો ૧૨-૦૦

ચંદુલાલ એમ. શાહની બે

પ્રસિદ્ધ ઐતિહાસિક નવલકથાઓ

- ૦ ત્યાગવીર શાલિભદ્ર ૨૭-૦૦
- ૦ મહાઅમાત્ય શકટાળ ૨૭-૨૫

આયુર્વેદ પુસ્તકોના જાણીતા લેખક

શ્રી હેમેન્દ્ર શાહ

વર્ષોના અનુભવથી અનેક દર્દો માટે ચમત્કારિક
જડીબુટ્ટીઓના પ્રયોગો-ધલાળે બતાવે છે. જે
તમને અને બીજાઓ માટે આ ગ્રંથ સચોટ
અને યાદગાર બની રહેશે.
વસાવો અને ભેટ આપો.

જડીબુટ્ટીઓના ચમત્કારિક પ્રયોગો

મૂલ્ય રૂ. ૨૨-૦૦

મનીઓર્ડર કરીને મંગાવો.

આયુર્વેદ પુસ્તકોના જાણીતા લેખક

શ્રી હેમેન્દ્ર શાહનું

આયુર્વેદના ૧૦૦૧

અનુભવસિદ્ધ પ્રયોગો

મૂલ્ય રૂ. ૪૪-૦૦

આ પુસ્તકમાં શ્રી હેમેન્દ્ર શાહ તેમના વર્ષોના
અનુભવથી અનેક દર્દોના ઉપચારો રજૂ કરે છે.

દરેકને વસાવવા લાયક તેમજ ભેટ આપો.

રૂ. ૪૪-૦૦નું મનીઓર્ડર કરીને આ પુસ્તક ઘેરબેઠા મેળવો.

પોસ્ટેજ ફ્રી મળશે.

પ્રકાશ જે. શાહની નવી અનોખી શૈલીમાં પુસ્તક

પબ્લિક સ્પીકિંગ

એન્ડ

પર્સનાલિટી ડેવલપમેન્ટ

મૂલ્ય : રૂપિયા ૧૫-૦૦

પ્રકાશ જે. શાહ રજુ કરે છે આ પુસ્તકમાં ઊંડો અભ્યાસ અને તેમાં જતાવેલ પદ્ધતિઓની સતત પ્રેક્ટીસ તમને જીવનમાં અસાધારણ સફળતા તરફ દોરી જશે. અને વધુ ને વધુ સફળતા માટે આ પુસ્તક પ્રેરણાત્મક યાદગાર બની રહેશે. તમારા રોકાણનો અનેકગણો ખદલો આ પુસ્તકમાંથી મળશે જ મળશે.

જરૂર વસાવો અને ભેટ આપશો.

જ્યોતિષ હસ્તરેખાના જાણીતા લેખક

હિમેન્દ્ર શાહ

આ ગ્રંથ ત્રણ વિભાગમાં ૭૯

આકૃતિઓ સામુદ્રિકશાસ્ત્ર સાથે જણા

વર્ષોના અનુભવ અને સારી જહેમતે

તૈયાર કરેલ છે.

‘હસ્તરેખા રહસ્ય દર્પણ’

મૂલ્ય ફક્ત રૂ. ૩૩-૦૦

મનીઓર્ડર કરી પુસ્તક મંગાવો.

પોસ્ટેજ ફ્રી મળશે.

સુપ્રસિદ્ધ જયંત ગાંધીનાં નવાં જ પ્રકાશનો

છાનગંભત

(દુક સમયમાં પ્રસિદ્ધ થશે)

ગલીપત્રી

ત્રીજી આવૃત્તિ

ગંભત

ત્રીજી આવૃત્તિ

અડપલા

ત્રીજી આવૃત્તિ

છેડછાડ

બીજી આવૃત્તિ

જોકસ જોકસ જોકસ જોકસ જોકસ

જૈનદર્શન એક દષ્ટિપાત

વીરજીભાઈ એમ શાહનું સંકલન

મૂલ્ય રૂ. ૩-૦૦ માત્ર

જૈનદર્શનમાં દુકમાં શું શું જાણવું જોઈએ એ એ વિષે એક દ્રષ્ટિપાત કરેલ છે અને એ બધા વિષયોના અર્થ અને વિશેષતા વિષે દુકમાં સમજ પડુ આવેલ છે. આ નાની પુસ્તિકામાં ઘણું જ્ઞાન સરળ રીતે સમજી શકાય એવી તેની વિશેષતા છે.

અમારે ત્યાં ૦ ઝવેરાતનાં કેટલોગ
 ૦ ફર્નિચરનાં ,,
 ૦ ફેશનનાં ,,

ધમ્પોર્ટ-એક્ષપોર્ટ પોલિસી બુક,
 કસ્ટમ ટેરીફ, ઇન્કમટે રેડી રેકનર,
 ઇંગ્લિશ ગુજરાતી ડિક્શનેરીઓ,
 ધાર્મિક પુસ્તકો, નવલકથાઓ, બાળસાહિત્ય,
 શાયરી, જ્યોતિષ અને વૈદકનાં પુસ્તકો,
 ટીચરસેલ્ફ ઇમ્પ્રુવમેન્ટનાં તેમ જ
 અપ્રાપ્ય પુસ્તકો મળશે.
 આપને જોઈતાં પુસ્તકો માટે

લખો :

અમૃતસાગર પુસ્તકાલય

૮૯, દોનતાડ સ્ટ્રીટ, યુસુફ મહેરબાની રોડ,
 મુંબઈ ૪૦૦ ૦૦૬ : ફોન ૮૫૦૬૯૩
 ૩૭

પ્રેરતાવના

ઘણાખરા રૂઢિચુસ્ત વિચારસરણીવાળા લોકો કહે છે કે — જાતીય જ્ઞાનની શી જરૂર છે ? તથા તેના જ્ઞાન-અભ્યાસ કે વાચન પ્રત્યે પણ સૂઝ ધરાવે છે અને પોતાના છોકરા કે છોકરીઓને પણ આના સાચા જ્ઞાન કે અભ્યાસથી વંચિત રાખે છે.

એક વિખ્યાત લેખક આની સામે લાલખત્તી ધરતાં જણાવે છે કે યુવક અને યુવતીઓને યૌન સંબંધિત સાચું શિક્ષણ આપવામાં નહીં આવે તો બીજી પેઢી આવતાં સુધીમાં તો દાંપત્યજીવન સદંતર તમાહ (નષ્ટ) થઈ જશે.

જાતીય બાબતોની યોગ્ય જાણકારીના અભાવે કેટલાંયે યુવક-યુવતીઓ યૌનસંબંધિત અનેક અસાધ્ય રોગોનો ભોગ બને છે.

એક અમેરિકન ડોક્ટર આના સમર્થનમાં જણાવે છે કે, “આજે યુવક અને યુવતીઓ તેઓના સ્વાસ્થ્યના વિનાશ બાણી તીવ્ર ગતિથી જઈ રહ્યા છે. આનું મુખ્ય કારણ તેઓનું જાતીય બાબતો વિશેનું ઘોર અજ્ઞાન જ છે અને રતિક્રિડામાં પણ આ કારણે તેઓ યશુઓથી પણ બહતર રીતે વર્તી રહ્યા છે.”

ડૉ. સ્નેહ જણાવે છે કે, ઘણાંખરાં માળાપ એમ માનતાં

૨

હોય છે કે બાળકોને ભતીય શિક્ષણ આપવાની હજુ ઉંમર થઈ નથી. પરંતુ વાસ્તવમાં તેમ નથી. એક સમાજવૈજ્ઞાનિકનું સર્વેક્ષણ રજૂ કરતાં તેઓ જણાવે છે કે, ૮૧ ટકા છોકરીઓની યૌન ચેતના પાંચ વર્ષની વયે ભગૃત થયેલ બેવા મળી છે. તથા ૮૧% છોકરીઓ અગિયાર વર્ષની વયે પહોંચતાં ઋતુદર્શન પ્રાપ્ત કરે છે. તેઓનાં સ્તન પણ વિકસે છે.

આજ વૈજ્ઞાનિકનું બીજું સર્વેક્ષણ રજૂ કરતાં ડોક્ટર જણાવે છે કે, “આ સર્વેક્ષણમાં બત્રીસ અવૈધ ગર્ભાધાનના કિસ્સા તપાસતાં માલૂમ પડેલ કે તેમાં બાવિ માતાઓની ઉંમર ૧૧ થી ૧૪ વર્ષ વચ્ચેની હતી અને તેઓને ગર્ભાધાન ૧૧ થી ૧૫ વર્ષની વયના છોકરાઓથી થયેલ. આમાંથી મોટા ભાગનાં છોકરા-છોકરીઓને સંભોગનું પરિણામ શું આવશે તેનું જરા પણ જ્ઞાન ન હતું.”

આ કારણોથી હેવલોક ચેલીસ સ્પષ્ટ જણાવે છે કે, “તમે તમારાં બાળકોને યૌવન પ્રાપ્ત કરતાં અગાઉ ભતીય શિક્ષણ આપો. જેથી તેઓમાં યૌનદોષ અને યૌનવિકૃતિઓ વિકાસ ન પામી શકે.”

ડૉ. રિચાર્ડ હાફમેન જણાવે છે કે, ‘આ ભતનું શિક્ષણ બાળકોને તેઓનાં માળાપ જ આપે. જે રીતે માળાપ બાળકોને સારું ભોજન, સારાં વસ્ત્રો, રમકડાં વગેરે આપે છે તેથી પણ વધુ આવશ્યકતા સમજીને તેઓનું બાવિ જીવન સુખમય બનાવવા માટે ભતીય શિક્ષણ આપવું જરૂરી છે.’

૩

કેન્ટવરીના ડૉક્ટર લેંગ (જેઓ પાઠરી પશુ હતા) જણાવે છે કે, 'જાતીય બાબતો ઉપર સ્વતંત્ર અને બહાર ચર્ચા કરવામાં જે ખતરાઓ આવે તેનો સામનો કરવા હું તૈયાર છું. કારણ આ વિષય ઉપર મૌન રહેવાથી જે ખતરાઓ પેદા થાય છે તે મુક્ત ચર્ચા કરતાં ઘણા જ હાનિકારક છે.'

'કામ અને પ્રેમ બાબતમાં જે સ્ત્રી-પુરુષોની વાસનાઓ અધૂરી રહી જાય છે તેઓ અનેક પ્રકારના માનસિક રોગ-રોગ-ગ્લાનિ-ઉદોગ અને ઉન્માદ સુધીના રોગનો ભોગ બને છે.'

કામવિજ્ઞાનનું સાહિત્ય ઘણાબરી નજરે જોવામાં આવે છે તે ખરેખર ભૂલ છે. આજકાલ તેને જે અસલી સ્વરૂપ આપવામાં આવેલ છે (કેટલાક પ્રકાશકો દ્વારા) તે સમાજની મોટી કુસેવા જ છે. તેમાં નગ્ન તસ્વીરો અને આસનોનું જ વિવરણ હોય છે. જાતીય બાબતોની સ્પષ્ટ સમજૂતીનો સહંતર અભાવ હોય છે. આવા સાહિત્યથી જરૂર દૂર રહેવું.

આપણા ઋષિમુનિઓ શ્રી કૌકાપંડિત, વાત્સાયન મુનિ તેમજ અન્ય સાક્ષરોએ ઘણું સરસ સાહિત્ય લખેલું છે.

અંતમાં આમાંથી જે કંઈ ઉત્કૃષ્ટ લાગે તે સ્વીકારી જીવનને ઉન્નતિશીલ બનાવો તેવી અભ્યર્થના સાથે.

૧૭/૧ ખીનાપાક,

હાટલોડિયા

અમદાવાદ - ૩૮૦૦૬૧

લેખક

હેમન્દ્ર શાહ

(એમ. એ., જર્નાલિસ્ટ)

વિભાગ-૧

અનંતરંગ રતિશાસ્ત્ર

૧.

કોકશાસ્ત્રની ઉત્પત્તિ

ઉજ્જૈનમાં રાજા લોજ નામનો ઘણો પ્રતાપી રાજા થઈ ગયો. તેના હરબારમાં ઘણા વિદ્વાનો હતા. કોકશાસ્ત્ર રચનાર કોકાપંડિત પણ તેમાંનો એક હતો.

એક વખત રાજા લોજે તેને દક્ષિણમાં રાજકર વસૂલ કરવા મોકલ્યો. તેણે રાજકર પૂરી રીતે વસૂલ કરી લીધો. પરંતુ દક્ષિણની સુંદરીઓના પ્રેમમાં પડીને સઘળું ધન ખરબાદ કરી નાખ્યું. રાજા લોજને આ બાબતની જાણ થતાં કોકા પંડિતને જેલમાં પૂરી લીધો.

એક વખતની વાત છે. રાજા લોજની સભા રોજની માફક ભરાઈ હતી. તે સમયે કામિની નામની સ્ત્રી નાચતી ગાતી સભામાં આવી. પોતાના નૃત્ય-ગીત દ્વારા રાજા અને સભાજનોને ખૂબ ખુશ કર્યા. નૃત્ય હરમિયાન તેણે પોતાના અંગ પરથી બધાં વસ્ત્રો ઉતારી નાખ્યાં. આથી રાજા લોજે ક્રોધિત બની તેને કહ્યું : ‘ઘણી બેશરમ જણાય છે.’ આ સાંભળી કામિની બોલી : ‘રાજાજી બેઅદર્શી ક્ષમા કરો. પરંતુ મને અહીં કોઈ મરદ નજર આવતો નથી. તેથી કોની શરમ રાખું ?’

૬.

ઉત્તર સાંભળી રાજા વિમાસણમાં પડી ગયા. તેમણે મંત્રીને પૂછ્યું. ‘આ સ્ત્રી કોણ છે ? તેના કથનનો મર્મ શો છે ?’

‘રાજનૃ, આ કામિની નામની ઉન્મત્ત ગાયિકા છે. રતિકીડામાં આજ સુધી તેને કોઈ જીતી શક્યું નથી.’ મંત્રીએ કહ્યું.

‘આને વશ કરી શકે તેમ કોઈ હોય તો તે કોઠા પડિત છે.’

આથી લોજ રાજાએ કોઠા પડિતને જોલમાંથી બોલાવ્યો અને કહ્યું કે, ‘આ સ્ત્રીને તું જીતી શકીશ તો તારો ગુનો માફ થશે. એટલું જ નહીં પણ ઉપહાર તરીકે ધન-રત્ન અને આ સુંદરી પણ મળશે.’

પડિતે કહ્યું ‘જેવી આપની આજ્ઞા....રાજનૃ.’

રાજાએ બન્નેને રંગમહેલમાં મોકલી આપ્યાં.

x

રંગમહેલમાં પ્રથમ ખૂબ ગાયન-વાદન કરવામાં આવ્યું. પછી બન્ને ચોપાટ રમવા બેઠાં. ઠાણા ફેંકતી વખતે કોઠા તેની જાંઘ-નિતાંબ-ઉરોજ વગેરેને સ્પર્શ કરી લેતો. આમ કરવાથી કામિની ઘણી ઉત્તેજિત થઈ અને કોઠાને પોતાના બાહુપાશમાં જકડી લીધો. પરંતુ કોઠાએ તેને ઉત્તેજિત કરવા સિવાય બીજું કંઈ ન કર્યું. આખરે તે સમાગમ વિના જ દ્રવિત થઈ ગઈ અને પલંગ પર આંખો બંધ કરીને સૂઈ ગઈ....અને કોઠા પોતાના ઘરે જતો રહ્યો.

૭

થોડા સમય બાદ કામિની જાગી ગઈ.... તેણે જોયું કે કોકા ત્યાં ન હતો. કોકાનો વિયોગ હવે કષ્ટ માટે પશુ તે સહી શકે તેમ ન હતી. તેથી કોકા....કોકા એમ આર્દ્ર સ્વરે ખૂંમે પાડવા લાગી. પરંતુ કોકાનો કોઈ પત્તો જ ન હતો. રાહ જોતાં જોતાં રાત પશુ પડી ગઈ. આખી રાત તરફડીને વીતાવી....

પ્રભાત થતાં જ હાસીઓને લાકડાં એકઠાં કરવાનો હુકમ કર્યો અને જણાવ્યું કે, પોતે અગ્નિમાં આત્મવિલોપન કરવા માગે છે. હાસીઓએ રાજાને આ બાબતની જાણ કરી. તેથી રાજા પશુ ત્યાં આવી પહોંચ્યા.

‘આપના આત્મવિલોપનના નિર્ણયની જાણ થતાં જ મારે આવવું પડ્યું છે.... શા કારણથી તેમ કરી રહ્યાં છો તે જણાવશો ?’

કામિનીએ કહ્યું, ‘રાજા.... કોકા પંડિતે મને જીતી લીધી છે. પરંતુ મને છોડીને જતા રહ્યા છે. તેમનો વિરહ એક પળ પશુ જીરવી શકું તેમ નથી. આપ મને જીવિત રાખવા માગતા હો તો કોકાને શીઘ્ર બોલાવો.’

રાજાએ તેને ધીરજ બંધાવી અને એક અનુચરને પંડિત પાસે મોકલ્યો. થોડી જ વારમાં કોકા આવી પહોંચ્યો.

રાજાએ કહ્યું, ‘પંડિત, યાદ છે મેં તમને વચન આપ્યું હતું કે તમે આ સ્ત્રીને વશ કરી શકશો તો ઉપહારમાં ધન-રત્ન અને આ સુંદરી પશુ આપીશ ?’

‘તમે આ સ્ત્રીને જીતી ગયા છો, એની ખાત્રી મને

૮

આજે મઈ છે. તેથી ધન-રત્નો સાથે આ સ્ત્રીને પણ સ્વીકારો.’

એમ કહી રાજાએ પોતાની હાજરીમાં જ કોકા પંડિત અને કામિનીનાં લગ્ન કરાવી દીધાં તથા ઉપહારમાં ધન-રત્નો પણ આપ્યાં.

*

એક દિવસ રાજાએ કોકાને પૂછ્યું, ‘તમે કઈ રીતે કામિનીને વશ કરી ?’

કોકાએ કહ્યું, ‘રાજન, કામશાસ્ત્રનું જ્ઞાન મેં મારા ગુરુ પાસેથી અહણુ ક્યું હતું....’

ત્યારે રાજાએ કહ્યું, ‘હોકોને પણ આ બાબતનું જ્ઞાન થાય એ હેતુથી તમે પણ એકાદ અંથની રચના કરો.’

આથી કોકા પંડિતે રાજાની સૂચના અનુસાર ‘કોક-શાસ્ત્ર’ની રચના કરી.

૨.

પુરુષ અને સ્ત્રીના લેહ

કામશાસ્ત્ર મુજબ પુરુષ અને સ્ત્રીના ચાર-ચાર લેહ છે.

(૧) શશક, (૨) મૃગ, (૩) વૃષભ, (૪) અશ્વ. આ ચાર પુરુષોના લેહ છે.

સ્ત્રીઓના લેહ નીચે મુજબ છે.

(૧) પદ્મિની, (૨) ચિત્રિણી, (૩) હસ્તિની, (૪) શંખિની.

૯

આ પ્રકરણમાં પુરુષોના લેહ બાબત બેઈશું.

(૧) શશક : “સ્ત્રી જિતો ગાયકૃત્વૈ ચ નારી સત્ય પર સુખી....

૫૪ં શુભ શરીરં ચ શ્રીમાન શશકો મત... ॥”

જે પુરુષ સ્ત્રીને વશ થઈ જાનારો હોય, સ્ત્રી સાથે સત્ય બોલનારો હોય, ઇન્દ્રિય છ આંગળ લાંબી હોય તે રતિશાસ્ત્રના મતે ‘શશક’ ગણવો.

આ વર્ગનો પુરુષ ભક્તિવાન, કયાળુ, કોમળ શરીર-વાળો, પરોપકારી, ચતુર તથા સ્વદય આહારી હોય છે. તેનાં નેત્ર વિશાળ અને સુંદર હોય છે. સુગંધિત પદાર્થોનો શોખીન હોય છે. શરીર પવિત્ર રાખે છે. કોઈ સાથે વેર કરતો નથી. જીવનમાં સર્વ પ્રકારના ઐશ્વર્યને પ્રાપ્ત કરે છે.

હંમેશાં પત્ની સાથે પ્રેમ રાખે છે ને પરનારીની સ્વપ્નમાં પણ ઇચ્છા રાખતો નથી.

x

(૨) મૃગ : આવો પુરુષ શ્રેષ્ઠ ધર્માત્મા-ધનવાન અને મિષ્ટભાષી હોય છે. સ્વભાવે પ્રામાણિક અને હસમુખ હોય છે. શરીર સુડોળ અને સુવર્ણ જેવા રંગનું હોય છે. સદાય પ્રસન્નચિત્ત રહે છે. નૃત્ય-ગીતનો શોખીન હોય છે. કામ કલામાં પ્રવીણ હોય છે. નિર્દોષ હાસ્ય અને મજાક કરવામાં કુશળ હોય છે. પોતાની સ્ત્રીને વફાદાર રહે છે.

x

(૩) વૃષભ : શરીર સ્થૂલ હોય છે. બેડોળ પણ કઢી શકાય. વ્યસની-નશાખાજ પણ ખરા. વિષયવાસના તીવ્ર હોય છે. સંતાન પણ વધારે હોય છે.

૧૦

સ્વભાવે નિર્લજ્જ, કપટી અને જૂઠા હોય છે. પર-સી-ગામી હોય છે. જીવનમાં વિવેક બુદ્ધિનો ઓછો ઉપયોગ કરે છે. સ્વાર્થને માટે અન્યને નુકસાન કરતાં અચકાતા નથી. ઇન્દ્રિયની લાંબાઈ દશ અંગુલ હોય છે.

x

(૪) અશ્વ : શરીર શુષ્ક અને રૂક્ષ હોય છે. લિંગેન્દ્રી બાર અંગુલ લાંબી હોય છે. સ્વભાવે રૂક્ષ, જૂઠા અને કયા-હીન હોય છે. વૃષભની માફક વ્યભિચારી પણ ખરા. ધર્મ અને નીતિથી દૂર રહે છે. બુદ્ધિશાળી નથી હોતા. હિંસક પ્રકૃતિના હોય છે.

આ સિવાય ગંધર્વ, યક્ષ, રાક્ષસ અને પિશાચ એ ચાર ભેદ છે. ગંધર્વનાં લક્ષણ મૃગને મળતાં આવે છે. યક્ષનાં લક્ષણો વૃષભ-પુરુષનાં લક્ષણોને મળતાં આવે છે.

રાક્ષસ અને પિશાચ વર્ગના પુરુષ અશ્વવર્ગના પુરુષને મળતા આવે છે.

૩.

સ્રીઓના ભેદ

(૧) પદ્મિની : પદ્મિની સ્ત્રી પૂરા કદની હોય છે. શરીર મનમોહક અને સુંદર હોય છે. કમર ચિત્તા જેવી પાતળી, નેત્રો હરણના નેત્ર જેવાં અને બ્રમર કમાન માફક વળેલી હોય છે (બીજના ચંદ્ર જેવી). પોતાના પતિને ખૂબ ચાહે છે. તે ધર્માત્મા અને સદાચારવાળી હોય છે.

૧૧

સદાય પ્રસન્ન રહે છે. અદ્યભાષી અને અદ્યાહારી હોય છે. પુષ્પો પ્રત્યે વિશેષ અનુરાગ ધરાવે છે. તેનું શરીર દુર્બળ હોય છે. પરંતુ કુચ સજન અને કેશ લીલ્લ અને શ્યામ હોય છે. સ્વભાવે કયાળુ, પૂજા-ભક્તિમાં પ્રવીણ અને પ્રતિવ્રતા હોય છે.

x

(૨) ચિત્રિણી : તેનું શરીર મધ્યમ કદનું હોય છે. નેત્રો કમળ જેવાં અને નાભિકા સુંદર હોય છે. ઉરોજ કૈંક કઠીનતા ધરાવે છે. સ્વભાવે સુંદર અને મિષ્ટભાષી હોય છે. બદન અતિ આકર્ષક હોય છે.

નીત નવીન શૃંગારમાં રુચિવાળી, કયાવાન, ચંચળ, સદા ભાગ્યવાન તથા પતિવ્રતા હોય છે. નૃત્ય-ગીત અને પુષ્પો પ્રત્યે અધિક પ્રેમ ધરાવે છે. રાત્રિના બીજા પ્રહરે તેને ભોગની ઇચ્છા થાય છે. આવી સ્ત્રીઓ દ્વાનસમાં વધારે છે.

x

(૩) હસ્તિની : શરીર જાડું અને કીંગણું હોય છે. ઓઠ જાડા હોય છે. નિતાંબ-સ્તન-અંગુલીઓ પુષ્ટ હોય છે. સ્વભાવે સુંદર પરંતુ વિષય-ભોગમાં અતિશય રુચિ ધરાવે છે. એનિ ઉપર વાળ હોય છે. રાત્રિના ત્રીજા પ્રહરમાં ભોગની ઇચ્છા થાય છે.

તે પતિવ્રતા નથી. પ્રત્યેક પુરુષ સાથે ભોગવિલાસની ઇચ્છા રાખે છે.

૧૨

આવી સ્ત્રીઓની સંખ્યા પશ્ચિમના દેશોમાં (યુરોપ વગેરે) વધારે છે.

તેના શરીરમાંથી મધ (શરાબ) જેવી ગંધ આવે છે.

x

(૬) શંખિની : આવી સ્ત્રીના શરીર પર વાળ ઘણા હોય છે. શરીર લાંબું અથવા સ્થૂલ હોય છે. લાલ રંગનાં ફૂલ તથા રક્તવર્ણનાં વસ્ત્રો પ્રત્યે અધિક રુચિ રાખે છે. પતિ-વ્રતા નથી હોતી. પરપુરુષની શોખીન હોય છે. યોનિ ગંધ-યુક્ત અને રજપ્લાવિત રહે છે. હાવભાવ દર્શાવવામાં કુશળ હોય છે. સંલોગમાં ઘણી ચતુર હોય છે.

મહર્ષિ વાતસાયનના મત મુજબ યોનિના ઊંઠાણુ અને શારીરિક રચનાને આધારે ત્રણ ભેદ મુખ્ય છે.

(૧) મૃગી (૨) વડવા (૩) હસ્તિની.

(૧) મૃગી : મસ્તક સમાન આકારનું, વાળ વાંકડિયા, નાક નાનું, નેત્રો આકર્ષક હોય છે. હોઠ, હાથ-પગ સીધા, કોમળ અને લાલાશ પડતા હોય છે. કાન, ગાલ, ઝિવા, જંઘા અત્યંત સપ્રમાણ હોય છે. સ્તન કઠોર અને ઉન્નત, પેટ પાતળું, નિતંબ પહોળા, શરીર પાતળું અને સીધું, વચન મધુર-મનોહર હોય છે. ભોજન થોડું કરે છે. રજમાં પુખ્ત જેવી મ્હેક આવે છે. યોનિ છ અંગુલ ઊંડી હોય છે.

x

(૨) વડવા : ઊંચા-નીચા મસ્તકવાળી, કેશ સીધા અને સહેજ જાઠા, નેત્રો કમળ જેવાં, સ્તન કઠોર, સ્થૂલ,

૧૩

ભુજાઓ સુંદર અને સ્થૂલ, ઈર્ષ્યાળુ સ્વભાવ, નાસિ ગોળ અને ઊંડી, કટિપ્રદેશ પાતળો અને વિસ્તૃત, હાથપગ લાલોમા-યુક્ત હોય છે.

યોનિ નવ આંગળ ઊંડી હોય છે. રજ હળદર જેવું પીળું તથા માંસ જેવી ગંધવાળું હોય છે. કફ વાતપ્રધાન પ્રકૃતિ હોય છે. સ્ખલન સમયે અત્યંત ક્રિયાશીલ બને છે. લોજનમાં વિશેષ રુચિ ધરાવે છે.

x

(૩) હસ્તિની : આવી સ્ત્રીની યોનિ બાર અંગુલ ઊંડી હોય છે. તેના રજમાં હાથીના મળ જેવી ગંધ આવે છે. વાસનાનું પ્રમાણ અધિક હોય છે.

માથુ, ગાલ, કાન મોટા હોય છે. ભુજાઓ, જાંઘ, શિવા નાના કદનાં હોય છે. વક્ર અને સ્થૂલ હોય છે. ઓઠ મોટા હોય છે. માથાના વાળ લાંબા અને સખત હોય છે. નેત્રો પીળાં, અવાજ ગંભીર, મન ક્રોધી હોય છે.

x

પક્ષિની વગેરે સીએને ક્યારે ક્યારે ભોગની ધરખા થાય છે
તેનું કોષ્ટક
(૧)

રાત્રે	પ્રહર પ્રથમ	પ્રહર દ્વિતીય	પ્રહર તૃતીય	પ્રહર ચતુર્થ
પક્ષિની	—	—	—	✓ (ધરખા ભગૃત થાય છે)
ચિત્રિણી	✓	—	—	—
હસ્તિની	✓	✓	✓	✓
શંખિની	—	—	✓	—

તિથિ અનુસાર ભોગની ધરખા
(૨)

શુક્લ પક્ષ				કૃષ્ણ પક્ષ				
તિથિ	તિથિ	તિથિ	તિથિ	કોને ભોગની ધરખા થાય છે ?	તિથિ	તિથિ	તિથિ	તિથિ
૧	૨	૪	૫	પક્ષિની	૩૦	૧૪	૧૨	૧૧
૬	૮	૧૦	૧૨	ચિત્રિણી	૪	૬	૮	૧૦
૩	૭	૧૧	૧૩	શંખિની	૧૩	૯	૫	૩
૯	૧૪	૧૫	૩૦	હસ્તિની	૭	૨	૧	૧૫

૧૫

ચાર્ટ નં. ૨માં દર્શાવ્યા મુજબ શુકલ પક્ષ અને કૃષ્ણ પક્ષમાં તે તે તિથિઓમાં પદ્મિની વગેરે સ્ત્રીને લોગની ઇચ્છા જાગૃત થાય છે.

ચંદ્રની કલા અનુસાર સ્ત્રીને કયા અંગમાં કામ રહે છે તેનો ચાર્ટ

શુકલ પક્ષ	કૃષ્ણ પક્ષ	કામ નિવાસ	ઉત્તેજન ક્રિયા
૧૫	૧	મસ્તક	વાળમાં આંગળાં ફેરવવાં.
૧૪	૨	નેત્ર	ચૂમવા.
૧૩	૩	ઓષ્ઠ	હાંતથી દબાવવા.
૧૨	૪	ગાલ	ચૂમવા-દબાવવા.
૧૧	૫	ગર્દન	ધીરે ધીરે હાથ ફેરવવો.
૧૦	૬	બગલ	ગુદગુદી કરવી, ગલીપચી કરવી.
૯	૭	સ્તન	મર્દન કરવું.
૮	૮	છાતી	હાથ ફેરવવો.
૭	૯	નાભિ	”
૬	૧૦	કમર	બે હાથથી દબાવવી.
૫	૧૧	કામમંદિર (ભગ)	થપથપાવવી.
૪	૧૨	ભાંધ	દબાવવી.
૩	૧૩	પગની પિંડી	”
૨	૧૪	પગનું તળિયું	પગથી દબાવવું.
૧	૧૫	પગનો અંગૂઠો	દબાવવો.

૧૬

કૃષ્ણ પક્ષમાં ઠાબા અંગમાં (ઉપર દર્શાવેલ તિથિ મુજબ)
અને શુકલપક્ષમાં જમણા અંગમાં ઉત્તોજન ક્રિયા કરવી જોઈએ.

x

ગંધ અનુસાર નારીના ભેદ

જેની રજમાં કમળ જેવી સુગંધ હોય તે પદ્મિની સ્ત્રી હોય છે. ચિત્રિણીની રજમાં મધ જેવી ગંધ હોય છે. શંખિનીની રજમાં ક્ષારયુક્ત ગંધ હોય છે. જેની રજમાં લીમટા જેવી ગંધ આવે છે તેને કામશાસ્ત્રો હસ્તિની કહે છે.

x

રતિસુખની ચાહના અનુસાર નારીના ભેદ

સ્ત્રેષ્ઠા - કાળી, લાંબી, પાતળી તથા મૈથુનમાં ઓછી રુચિવાળી સ્ત્રીને સ્ત્રેષ્ઠા કહે છે.

ધના - ગોરી, સ્થૂલ, તેજ મિજબજ તથા મૈથુનમાં અત્યધિક રુચિવાળી સ્ત્રી આ વર્ગમાં આવે છે.

મધ્યમા - મૈથુનમાં ન વધારે ન ઓછી ચાહનાવાળી સ્ત્રી આ વર્ગમાં આવે છે.

x

આયુર્વેદ અનુસાર નારીના ભેદ

સ્ત્રેષ્ઠા - જે સ્ત્રીનું શરીર સુડોળ હોય, ઘાટીલું હોય, જેની વાણી મધુર હોય, શરીર અને સ્વભાવ કોમળ હોય, શિશિર અને વસંતમાં મૈથુનની ચાહનાવાળી તથા શીઘ્ર સ્ખલિત થનારી સ્ત્રી આવર્ગમાં આવે છે.

૧૭

પિત્તલા - શરીર પર હાઠકાં દેખાય, જેના શરીરમાં ગમીં વધારે હોય, જેને સખલિત થવામાં મધ્યમ સમય લાગતો હોય તથા વર્ષા અને શરદઋતુમાં લોગની અધિક ઇચ્છા થાય તે આ વર્ગમાં આવે છે.

વાતલા - જેનું શરીર શૂષ્ક અને રૂક્ષ હોય, શરીર ગરમ અને ઠંડું રહેતું હોય, વસંત અને શ્રીષ્ઠમાં વિષયની અધિક ઇચ્છાવાળી તથા જેને સખલિત થતાં ઘણું સમય લાગે છે તેવી સ્ત્રી આ વર્ગમાં આવે છે.

x

‘રતિ’ના ત્રણ મુખ્ય ભેદ

(૧) પુરુષ બળવાન હોય અને સ્ત્રી ઓછા બળવાળી હોય તો પૂર્ણ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૨) રતિકીડામાં બન્ને (પુરુષ-સ્ત્રી) સમાન બળવાળા હોય તો ઘણો જ આનંદ મેળવે છે. (મદ-મંથન સારી રીતે થાય છે.)

(૩) સ્ત્રી બળવાન હોય અને પુરુષ નિર્બળ હોય તો આનંદ આવતો નથી. તથા પરસ્પર પ્રેમભાવ ટકતો નથી.

x

શય્યા ભેદ

પદ્મિનીની શય્યા : સ્વચ્છ જગ્યાએ પવિત્ર સુંદર વસ્ત્રથી સુશેખિત હોય છે. શયનગૃહ પુષ્પો-સુગંધિત દ્રવ્યોથી શણગારેલું હોય છે.

x

અ.-૨

૧૮

ચિત્રિણીની શય્યા : આ સ્ત્રી પોતાની ચતુરાઈથી
આવશ્યક પદાર્થો વડે શય્યા સુસજ્જ રાખે છે.

x

હસ્તિનીની શય્યા : જમીન ઉપર આડીઅવળી,
અસ્વચ્છ હોય છે. સુગંધિત દ્રવ્યોનો અભાવ હોય છે.

x

શંખિનીની શય્યા : દુર્ગંધયુક્ત મલીન વસ્ત્રથી આચ્છા-
દિત, જમીન ઉપર ખેદંગ હાલતમાં હોય છે. તેમાં માંકઠ
વગેરે જંતુઓ પણ હોય છે.

x

વાણીભેદ

પક્ષિનીની વાણી : મધુર, મનોહર, છટાહાર, સાંભળતા
સત્ય અને પ્રિય લાગે છે. તેની વાણી ધર્મ, કુળ કે સત્યની
મર્યાદાનું ઉલ્લંઘન કરતી નથી.

x

ચિત્રિણીની વાણી : મધુર છટાહાર હોય છે. પરંતુ
કેંક અસત્યયુક્ત હોય છે.

x

હસ્તિનીની વાણી : જાડા સ્વરવાળી, કર્કશ, ઉતાવળી
હોય છે. મનને અપ્રિય લાગે છે. અસત્યયુક્ત હોય છે
તથા કોઈપણ જાતની મર્યાદા વગરની હોય છે.

x

શંખિનીની વાણી : શ્વાનની પેઠે ખૂબ ઉતાવળી ભાષા
વાપરે છે. જે સમજી શકાતી નથી. તેની વાણી કઠોર, કર્કશ
તથા મર્યાદા વગરની હોય છે.

x

૧૯

જીઓની અવસ્થાનું વર્ણન (વયાનુસાર)

૧ થી ૭ વર્ષ સુધી	બાળક	ખેલકૂદમાં પ્રીતિ.
૮ થી ૧૩ વર્ષ	છોકરી	પુરુષ પ્રત્યે સહેજસાજ આકર્ષણ થાય.
૧૪ થી ૨૦ વર્ષ	બાલિકા	સુગંધ, પાન આદિથી પ્રેમ, કામકીડા દ્વારા પુરુષને આસક્ત બનાવે.
૨૧ થી ૩૦ વર્ષ	તરુણી	કપડાં ઘરેણાં પ્રત્યે પ્રેમ, કામકળામાં પ્રવીણ હોય, હાવભાવ કરવામાં તથા કટાક્ષ ફેંકવામાં નિપુણ હોય છે.
૩૦ થી ૪૦ વર્ષ	પ્રૌઢાવસ્થા	રોજ વિષયલોગની અભિલાષા રાખે.
૪૦ વર્ષ	વૃદ્ધાવસ્થા	આ ઉંમરે રતિકીડા ન કરવી. વૃદ્ધાને આહર સત્કારથી વશ કરવી.

બાલિકાને શૃંગારિક સાધનો તથા પાન, માળા, ફળ વગેરે આપી વશ કરવી જોઈએ. તરુણીને વસ્ત્ર, અલંકાર, પ્રેમ તથા સમાગમથી ખુશ કરવી જોઈએ. પ્રૌઢાને નિત્ય સમાગમથી પ્રસન્ન રાખવી જોઈએ. વૃદ્ધાને આહરમાન અને મધુર વચનથી ખુશ કરવી જોઈએ.

૨૦

ચેનિનો આકાર

કેટલીક સ્ત્રીની ચેનિ અંદરથી કમળપત્ર સમાન હોય છે. જ્યારે કેટલીક સ્ત્રીની ચેનિનો આકાર-પ્રકાર બાંધેલ મુઠ્ઠી જેવો હોય છે. અંદરના ભાગમાં હસ્તિશૂંઠ ઉપર જેમ કરચલી હોય છે તેવી કરચલીઓવાળી ચેનિ પણ હોય છે.

કેટલીક ચેનિ ગાયની જીભ સમાન લાંબી પહોળી અને ખરબચડી હોય છે.

x

ચેનિની ગહેરાઈ (ઊંડાણ)

(૧) પક્ષિની - ૩ થી ૫ અંશુલ, (૨) ચિત્રિણી - ૬ થી ૮ અંશુલ, (૩) શંખિની - ૮ થી ૧૦ અંશુલ, (૪) હસ્તિની - ૧૨ અંશુલ.

૪.

વિવિધ દેશોની સ્ત્રીઓની ભિન્ન ભિન્ન કામરુચિ

રુચિ અનુસાર ભોગ કરવાથી સ્ત્રી પ્રસન્ન થાય છે. તથા રતિકીડામાં સાચો આનંદ મેળવી તૃપ્ત થાય છે. કોની કેવી રુચિ છે વગેરે જાણ્યા વગર સમાગમ કરવાથી બન્ને (સ્ત્રી-પુરુષ) રતિ સુખથી વંચિત રહી જાય છે અને પ્રેમના.

૨૧

સ્થાને એકબીજાના મનમાં કલેશના બીજ વવાય છે.

હિમાલય અને વિંધ્યાચલ વચ્ચેની ભૂમિને મધ્યદેશ કહે છે. અહીંની સ્ત્રીઓ અધિક પવિત્ર અને સાત્ત્વિક હોય છે. તેઓ નખક્ષત, હંતક્ષત અને ચુંબનને પસંદ કરતી નથી.

મગધ દેશની સ્ત્રીનો સ્વભાવ મધ્યપ્રદેશની સ્ત્રી જેવો જ હોય છે. વિશેષતા એ છે કે આ દેશની સ્ત્રીને જિભા જિભા સમાગમ કરવામાં વિશેષ આનંદ આવે છે.

ઉત્તર દેશની સ્ત્રીનો સ્વભાવ ઉપર જણાવેલ સ્ત્રીના જેવો જ છે. વિશેષ તેને ચિત્રોનો ઘણો શોખ હોય છે.

માળવા દેશની સ્ત્રી આલિંગન, ચુંબન, હંતક્ષત, નખક્ષત, ઓઠચુંબનમાં મધ્યમ રુચિ રાખે છે. પીઠ યા છાતી પર ધીમા ધીમા મુઠ્ઠીના પ્રહાર કરે તે ગમે છે. મલોપચી કરે તે પણ ગમે છે.

સિંધની સ્ત્રી મુખમૈથુન વધારે પસંદ કરે છે.

કાઠીયાવાઠ અને લાટ દેશની સ્ત્રી જોશભેર મૈથુન વધારે પસંદ કરે છે. મૈથુન વખતે ‘સી....સી’ એવો ધ્વનિ મળુ કાઢે છે.

બંગાળની સ્ત્રી માળવા દેશની સ્ત્રી જેવો જ સ્વભાવ ધરાવે છે. મૈથુન વખતે તેને પ્રભાવન વધારે ગમે છે અને વિષયમાં સંતુષ્ટ ન થાય તો તે ધાતુના લીંગથી પણ તૃપ્તિ મેળવે છે.

આંધ્ર દેશની સ્ત્રી શરીરે કોમળ અને વિષયમાં

૨૨

અતિશય આસક્ત હોય છે. મહારાષ્ટ્ર દેશની સ્ત્રી રતિકિંકામાં પ્રવીણ હોય છે. અતિ કામુક અને સંલોગ વખતે અસ્લીલ શબ્દો વધુ વાપરે છે.

પટણની સ્ત્રી મહારાષ્ટ્રીયન સ્ત્રી જેવી જ હોય છે. દ્રવિડ દેશની સ્ત્રી (મદ્રાસ-કેરાલા વગેરે) અધિક કામુક હોય છે. આલિંગન, યુગ્મન આદિથી શીઘ્ર સ્ખલિત થાય છે.

ગૌડ દેશની સ્ત્રી (ઢાકા-રાજશાહી ફરીદપુર વગેરે) કોમલાંગી અને રતિકીંકા હરમ્યાન અનેક પ્રકારની ચેષ્ટા કરવામાં નિપુણ હોય છે.

ગુજરાતની સ્ત્રી પાતળું શરીર, મોટા સ્તન, સુંઢર નેત્રો અને મધુર વચનવાળી હોય છે. આલિંગન, યુગ્મન તરફ વિશેષ રુચિ ધરાવે છે.

અયોધ્યાની સ્ત્રી અધિક કામી હોય છે અને શીઘ્ર સ્ખલિત થતી નથી. તેનું મંથન ઘણા જોરપૂર્વક કરવું પડે છે.

કામરૂપ દેશ (આસામ અને તેની આસપાસનો પ્રદેશ)ની સ્ત્રી અત્યંત સુકોમળ, મૈથુનમાં રુચિવાળી અને શીઘ્ર સ્ખલિત થનારી હોય છે.

ઓરિસ્સાની સ્ત્રી અધિક કામાતુર હોય છે. નબક્ત, હંતક્ત વધારે પસંદ છે. મુખમૈથુનમાં પણ વિશેષ રુચિ ધરાવે છે. સ્વભાવે નિર્લજ્જ હોય છે.

પંજાબની સ્ત્રી નાગુક અને ખૂબસૂરત હોય છે. લિંગ બિન્ન પ્રકારની વિલાસની સામગ્રી તથા રંગબેરંગી વસ્ત્રો

૨૩

પસંદ કરે છે. રવૈયો જેમ ગોળીમાં ફરતો હોય (જેસથી) તેવા વેગથી મૈથુન ચાહે છે. ચુંબન, આલિંગન, સ્તનમર્દન પસંદ કરે છે.

દીલ્હીની સ્ત્રી નાગુક હોય છે. ભોગ સમયે ઘણી જ ઉન્મત્ત બને છે અને વિવિધ પ્રકારની ચેષ્ટાઓ કરે છે.

૫. ખરાબ સ્ત્રીનાં લક્ષણ

૧. પુરુષોની ભીડમાં ઘૂસવાની ઇચ્છા કરે.
૨. પોતાના પતિના હુશ્મન પ્રત્યે પ્રેમ રાખે.
૩. ચાલે ત્યારે અંગડાઈ લેતી અને નજર ચોતરફ ફેરવતી ચાલે.
૪. પતિ ઘરે ન હોય ત્યારે શૃંગાર કરે.
૫. વધારે સમય પડોશમાં બેસીને જ ગાળે. (ઘરમાં ન રહે.)
૬. ઘરના દ્વાર પર બેસી આવતા જતા પુરુષોને જોયા કરે.
૭. પતિ સેજ પર જાય ત્યારે પ્રસન્ન મનથી ન બોલે અને પીઠ ફેરવીને સૂઈ જાય.
૮. પતિ ચુંબન કરે તો વચ્ચથી લૂછી નાખે.
૯. પતિનો મિત્ર ઘરે આવે તો તેનો આદર સત્કાર ન કરે.

૨૪

૧૦. પતિની આજ્ઞા ન માને.

૧૧. રતિકીડા વખતે કલેશ કરી મન ખરાબ કરે.

૧૨. પતિના ઘરે રહેવાનું ગમે નહીં. પિતાને ઘેર જ મોટો ભાગ રહે.

x

કામવતી સ્ત્રીનાં લક્ષણ

૧. પોતાનાં બન્ને સ્તન વારંવાર મસજો.

૨. નીચેના હોઠને ઠાંતથી દબાવ્યા કરે.

૩. પોતાની સહેલીને છાતીથી દબાવે.

૪. ઘરમાં ઉઠાસ ચિતો કરે, ચાલે ત્યારે છાતી ખુલ્લી દેખાય.

x

નીચેની સ્ત્રીઓ સાથે મૈથુન કરવું નહીં :

(૧) રખડતી સ્ત્રી, (૨) વ્યભિચારથી જેનું મન તૃપ્ત જ ન થાય તેવી સ્ત્રી, (૩) ૫ કે ૭ માસના ગર્ભવાળી સ્ત્રી, (૪) ભાર્ગવી સ્ત્રી, (૫) દુરમનની સ્ત્રી, (૬) ગુરુપત્ની (૭) શિષ્યની પત્ની, (૮) સાળી, (૯) ધોળણ, (૧૦) કન્યા (કાચી ઉંમરની) (૧૧) પ્રાદક્ષણી, (૧૨) સાસુ, (૧૩) મિત્રની પત્ની.

આ સિવાય નીચે દર્શાવેલ સ્વભાવ-ગુણવાળી સ્ત્રી પણ વળ્ય છે. તેવી સ્ત્રી સાથે સમાગમ કરવો નહીં.

(૧) બેશરમ, (૨) ઘમંડી સ્ત્રી, (૩) મૂર્ખ અને બકવાશ કરનારી, (૪) કોપી-ખૂબ હસનારી, (૫) જેની પ્રકૃતિ હંમેશાં તંગ રહેતી હોય, (૬) હજામની સ્ત્રી, (૭) સ્ત્રૂલ

૨૫

શ્રીશિવજી સ્ત્રી, (૮) ૧૮૨ ૦૦૧૫ ઉપરની સ્ત્રી (૬) નીલા-
નેત્રોવાળી સ્ત્રી, (૧૦) જે ગમે ત્યાં રખડતી ફરતી હોય.

x

સ્ત્રીને અગત્યની સૂચના :

પતિ ઉઠાસ હોય ત્યારે તેની સાથે હસીને મીઠી વાતો
કરવી. સુખ-દુઃખની પૃચ્છા કરવી અને આ રીતે દરેક
પ્રકારે પતિને ખુશ કરવા પ્રયત્ન કરવો.

પતિ સામે જુએ ત્યારે વાળને અઢાથી આગળ લાવી
તીરછી નજરે તેની સામે જોવું. જેથી પુરુષ એક પ્રકારની
ઉત્તેજનામાં આવી જાય છે અને ઉઠાસીનતાને ક્ષણતર
ખૂલી જાય છે.

૬. કેવી કન્યા સાથે લગ્ન કરવું જોઈએ ?

અ. પ્રકરણમાં કન્યાના ગુણ-અવગુણની ચર્ચા કરતાં
પહેલાં વિવાહને યોગ્ય તેની વયસંબંધી પણ જરા વિચાર
કરી લઈશું.

પુરુષ કરતાં સ્ત્રી શીઘ્ર પુખ્ત બને છે. આપણે દેશ
ગરમ છે. તેથી અહીં ચૌદ કે પંદરમા વર્ષે છોકરી થણે ભાગે
રજઃસ્વલા બને છે. તેમજ સોળ વર્ષ સુધીમાં (સોળ વર્ષની
ઉંમરે પહોંચતાં) તે રજ પરીપકવ થઈ સર્વ ધાતુ પરિપુષ્ટ

૨૬

બને છે. કન્યા શુદ્ધ થઈ પતિને સહચાર કરવા યોગ્ય તથા ગર્ભાધાનને યોગ્ય બને છે.

ચરક વગેરેના મત મુજબ સોળ વર્ષની કન્યાના લગ્ન પચ્ચીસ વર્ષની વયના પુરુષ સાથે થાય તે યોગ્ય છે. આ લગ્નજીવન સુખી નીવડે છે. તેમજ સંતતિ દીર્ઘજીવી-બળવાન-મેઘાવી ઉત્પન્ન થાય છે.

x

હવે કન્યાના ગુણ બાબત જોઈએ.

કન્યા સારી કેળવણી પામેલી તેમજ પરિશ્રમશીલ તથા સહનશીલ સ્વભાવવાળી જરૂરી છે. હરેક બાબતનો વિવેક-બુદ્ધિપૂર્વક વિચાર કરી શકતી હોય તેમજ ઘરનાં કામકાજમાં નિપુણ હોવી જોઈએ. સારા કુળની, સહાચારી, જેના કુળમાં ક્ષય વગેરે વંશપરંપરાગત રોગ ન હોય, નિરાશિમાની અને સંતોષી એવી કન્યા સાથેનું લગ્ન સુખમય નીવડે છે. માત્ર ફેશનમાં રહેનારી, ઉન્મતી, કામકાજ કરવામાં નાનપ સમજનારી, આપત્તિના સમયે પતિને ત્રાસ આપનારી, ઝહેમી, ભૂલા, પીર, મંત્ર-તાંત્ર, દોરા-ધાગામાં માનનારી ઉડાઉ. આવા અવગુણોવાળી સ્ત્રીને ગ્રહણ કરવી નહીં.

x

ઉત્તમ કન્યાનાં લક્ષણ : સુંદર અંગોવાળી, વિવેકી, ગજગામિની (જેના હાંત હાઠમના હાથા જેવા છે), ગૌર વર્ણ કે શ્યામવર્ણી કન્યા ઉત્તમ ગણાય છે.

૨૭

મધ્યમ કન્યાનાં લક્ષણ : સ્ફુર્તિવાન, ચપળ, ઉત્સાહી, કુટુંબમાં સર્વના ઉપર પ્રેમ રાખનારી કન્યા મધ્ય પ્રકારની ગણાય છે.

અધમ કન્યાનાં લક્ષણ : મમ્ભેદી, કટુવચન બોલનારી, પીળાનેત્ર અને ભૂરા શરીરવાળી તથા જેના શરીર પર કેઈ અંગ ખોડ-ખાંપણવાળું હોય તે મધ્યમ કન્યા ગણાય છે.

યોગ્ય યુગ્મ : ઓમાં ત્રણ પ્રકાર છે. (૧) સમ, (૨) વિષમ, (૩) સામાન્ય.

શુભ-રૂપમાં સમાન પુરુષ-સ્ત્રીનો સંબંધ ઉત્તમ મનાય છે. તેમનાથી ઉત્પન્ન થનાર સંતાતિ દીર્ઘાયુષી, ભાગ્યવાન અને રૂપ-શુભથી સંપન્ન હોય છે.

વિષમ યુગલમાં પરસ્પર ખટરાગ રહ્યા કરે છે. સમાગમ પણ રુચિ વગર યંત્રવત્ થાય છે. તેઓનાં સંતાન મૂર્ખ-કદરૂપા, ઘણેભાગે અવપાત્ર હોય છે.

સામાન્ય યુગલમાં મનમેળ મધ્યમસર જળવાઈ રહે છે. ક્યારેક ખટરાગ થાય છે. સંતાતિ સામાન્ય કક્ષાની થાય છે.

બીજી રીતે વિચારીએ તો શશક અને પક્ષિનું યુગલ ઉત્તમ ગણાય છે.

આ રીતે મૃગ અને ચિત્રિણીનું યુગલ ઉત્તમ મનાય છે. વૃષભ મને શંખિનીનું યુગ્મ પ્રેમી અને સુખી નીવડે છે. અશ્વ અને હસ્તિનીનું જોડું હામ્પત્યજીવન સુખમય રીતે પસાર કરે છે. (સામાન્ય યુગલ ગણાય છે.)

૨૮

શશક અને ચિત્રિણીનું યુગ્મ મધ્યમ ગણાય છે. જ્યારે શશક અને શંખિનીનું જોડું અધમ મનાય છે. હામ્પત્ય જીવન દુઃખમય નીવડે છે. આ રીતે મૃગ અને હસ્તિનીનું યુગ્મ અધમ મનાય છે. વૃષભ અને પક્ષિનીનું યુગ્મ પણ અધમ ગણાય છે. (વિષમ ગણાય છે.)

x

પુરુષ વર્ગ	સ્ત્રી વર્ગ	કક્ષા-શ્રેણી	પરિણામ
શશક	પક્ષિની	ઉત્તમ	સુખી, ઉત્તમ સંતતિ.
મૃગ	ચિત્રિણી	"	" "
વૃષભ	શંખિની	સામાન્ય	સુખી, સામાન્ય સંતતિ.
"	ચિત્રિણી	"	" "
અશ્વ	હસ્તિની	"	" "
શશક	ચિત્રિણી	મધ્યમ	સુખી, ઉત્તમ સંતતિ.
મૃગ	શંખિની	"	સારી સંતતિ.
મૃગ	હસ્તિની	અધમ	દુઃખી જીવન.
વૃષભ	પક્ષિની	"	સ્ત્રીને કષ્ટ.
વૃષભ	હસ્તિની	"	બન્નેના કામનો નાશ.
અશ્વ	પક્ષિની	"	પુરુષ દુઃખી.
અશ્વ	ચિત્રિણી	"	સ્ત્રીને મહાદુઃખ.

x

૨૯

ભિન્ન ભિન્ન યુગલોથી કેવી સંતાતિ

પુરુષ		સ્ત્રી સંતાનોત્પતિ	
		પુત્ર હોય તો	પુત્રી હોય તો
શશક	પક્ષિની	ધર્મશાસ્ત્રવેત્તા	પતિપરાયણા.
મૃગ	ચિત્રિણી	રૂપવાન, ધનવાન	રૂપવતી, વિદ્યાવાન.
વૃષભ	શંખીની	બળવાન, સાહસી	પતિને ત્યજી દે.
અશ્વ	હસ્તિની	બળવાન, નિર્ભય	પરપુરુષગામિની.
શશક	હસ્તિની	દુર્ભળ, અદ્યાયુ	રૂપવતી, અદ્યાયુ.
શશક	શંખીની	ધર્મશીલ	દીર્ઘાયુષી પણ ક્રોધી.
શશક	ચિત્રિણી	સુશીલ	દુઃખી, વૃદ્ધ પતિ મળે.
મૃગ	પક્ષિની	મહાબળવાન	અદ્યાયુ.
મૃગ	હસ્તિની	કૂર	પતિનો ઘાત કરે.
મૃગ	ચિત્રિણી	કયા-ધર્મયુક્ત, ગુણવાન	વંશવૃદ્ધિ કરનારી.
વૃષભ	પક્ષિની	દુરાચારી	કુલકલંકીની.
વૃષભ	હસ્તિની	મહા બળવાન, વિખ્યાત, કૂર	પાપિણી.
વૃષભ	ચિત્રિણી	અદ્યાયુ	કામી (પ્રાયઃ ગર્ભમાં જ મૃત્યુ).
અશ્વ	પક્ષિની	નપુસક, ક્ષયરોગી	ધર્મપરાય, સાધવી.
અશ્વ	ચિત્રિણી	અદ્યાયુ	શ્વેતવણ્વં એકાક્ષી.
અશ્વ	શંખીની	જન્મમાં (પ્રાયઃ દુર્ભળ)	કુલટા, પતિનો ઘાત કરનારી.

૭.

ઋતુધર્મ

ૐન્યાની ઉંમર સોળ વર્ષની થાય છે ત્યારે પ્રાકૃતિક નિયમાનુસાર દર મહીને રુધિર વહે છે. આ સ્થિતિ ત્રણ દિવસ સુધી રહે છે. આ દિવસોમાં અદ્ય આહાર કરવો. શાસ્ત્રીય મત મુજબ સ્ત્રીએ એકાંતમાં રહેવું જોઈએ. ઓઢવા પાથરવાનાં સાધનો તથા ખાવાપીવા માટેનાં વાસણો અલગ રાખવાં જોઈએ. તથા રસોઈ વગેરે કાર્યમાં પ્રવૃત્ત ન થવું જોઈએ.

હાલના આધુનિક જમાનામાં કદાચ આટલું બધું શક્ય ન બને. બીજું કંઈ નહીં તો માસિક દરમિયાન પુરુષના સંજથી દૂર રહેવું જરૂરી છે. અન્યથા આરોગ્યને નુકસાન થાય છે.

પ્રથમ રજોદર્શન અને તેનું ફળ - કામશાસ્ત્રના મતે પ્રથમ વાર સ્ત્રી આઠમ, નોમ, ખારશ, તેરસ કે પૂનમના દિવસે ઋતુમતી થાય તો તે સૌભાગ્યશાળી, સંતાનયુક્ત અને સુખી બને છે. બીજ, ત્રીજ, સાતમ, ચોથ, દશમ અને અમાવાસ્યાના દિવસે પ્રથમ રજોદર્શન થાય તો તે મધ્યમ ફળદાયક છે. પંડવો, પાંચમ, છઠ્ઠ, અગિયારસના દિવસે ઋતુમતી થનાર વિધવા થાય છે.

પ્રથમ રજોદર્શન રાત્રે થાય તો ઉત્તમ, પ્રાતઃકાળે મધ્યમ અને સાયંકાળે થાય તો પતિ સુખ પામતી નથી.

૩૧

પ્રથમ રજ્જેદશન અશ્વિની નક્ષત્રમાં થાય તો સુખી થાય છે. ભરણીમાં વિધવા બને. કૃતિકામાં ધનહીન બને. રોહિણી-મૃગશીરમાં વિધવા. પુષ્યમાં સુખી. આશ્લેષામાં ઐશ્વર્યવાન. મઘા અને પુનર્વસુમાં શોકાતુર. ચિત્રામાં ઐશ્વર્યવાન. સ્વાતી-વિશાખા-અનુરાધામાં ધનવાન. શ્રાવણમાં લક્ષ્મીવાન બને, સંતતિયુક્ત બને. ધનિષ્ઠા-શતભિષા-ઉભાદ્રપદમાં સંપૂર્ણ સુખથી યુક્ત અને દેવતીમાં ભાગ્યવાન થાય છે.

તિથિ પ્રમાણે ફળ - પડવેના દિવસે પ્રથમ રજ્જેદશન થાય તો મૃત્યુ સૂચવે છે. બીજના દિવસે થાય તો કન્યા જન્મે. ત્રીજનું ઋતુ કાંઈ ફળ આપતું નથી. ચોથ અને સાતમે વંધ્યા થાય. પાંચમે થાય તો શપિતને જન્મ આપે. નોમે થાય તો પરાક્રમી ધર્મશીલ પુત્રની માતા બને ખારશે થાય તો યોગિની સ્વરૂપ કન્યાને જન્મ આપે. દશમ અને અગિયારશે થાય તો ખરાબ કન્યાને જન્મ આપે. તેરસના દિવસે થાય તો પુત્રવાન બને. ચૌદશના દિવસે થાય તો ધનરહિત બને. અમાસના દિવસે થાય તો વ્યાધિથી યુક્ત બને.

આ બધા શાસ્ત્રીય મત છે. આધુનિક જમાનામાં આવી બાબતોમાં ઘણા ખરા લોકો રસ ધરાવતા નથી. જીવન એટલું ઝડપી બની ગયું છે કે તિથિ-વારના ખ્યાલ પણ વિસારે પડી જાય છે. મને લાગે છે કે દુઃખો-સુશંકેલીઓના નિર્માણ સામે નિયંતાએ એક ગુરુચાવી તો રાખી જ છે. અને તે છે “સહાયાર”.

x

૩૨

રજસ્વલાએ પાળવાના નિયમો

- (૧) દિવસે નિદ્રા કરવી નહીં તેથી બાળક અતિ નિદ્રાવાળું જન્મે છે.
- (૨) નેત્રમાં અંજન કરવાથી બાળક નેત્રરોગવાળું થાય છે.
- (૩) તેલ-ચંદન લગાવાથી બાળક કોઢવાળું જન્મે છે તેથી તેલ વગેરે લગાવવા નહીં.
- (૪) ચલચિત્રો જોવા નહીં.
- (૫) ઉતાવળે ચાલવું કે બહુ બોલવું નહીં.
- (૬) આ સમયમાં જેવી રીતે આહાર વિહાર કરવામાં આવે છે તેવી ચેષ્ટાઓવાળો બાળક જન્મે છે.

x

એથા દિવસે સ્નાન કરી પતિતું મુખ જોવું. સ્ત્રી ઋતુવાળી થયા પછી લગભગ સાત દિવસ સુધી આર્તવ રહે છે. એ સાત રાત્રિ પછી ગર્ભધારણને યોગ્ય બને છે. તેથી ત્યાર બાદ પતિ સાથે સહવાસમાં આવવું.

૮.

સ્તન અને યોનિનો સંબંધ

આમ જોવા જાવ તો સ્તન અને યોનિને કોઈ સીધો સંબંધ જણાતો નથી. પરંતુ હકીકતમાં તેમ નથી. બન્નેને વાસ્તવમાં ગાઢ સંબંધ છે.

૩૩

- (૧) જ્યારે સ્તનો વિકસિત બને છે ત્યારે યોનિ પરનાં રોમ ક્રમશઃ કઠોર અને સ્પષ્ટ બનતા જાય છે.
- (૨) સ્તન એક નિશ્ચિત સીમા સુધી વિકસ્યા પછી યોનિ-પ્રદેશના વાળ કઠક બને છે. ત્યાર બાદ પ્રાયઃ રજો-દર્શનની શરૂઆત થાય છે.
- (૩) સ્ત્રીની કામ સંબંધી ઇચ્છાઓની ઘણીખરી જાણકારી સ્તનના વિકાસ, ઉભાર, કોમળતા કે કઠોરતા ઉપરથી થઈ શકે છે.
- (૪) સહવાસના સમયે અધિકમાં અધિક સક્રિયરૂપે સ્ત્રી પાસેથી સહયોગ મેળવવા માટે સ્ત્રીના સ્તનોનું મર્દન, સ્પર્શન, ચુંબન અને ચુસવું જરૂરી છે. આથી સ્ત્રી અતિશય ઉત્તેજિત થાય છે અને પ્રબળરૂપે રતિક્રીડામાં પ્રવૃત્ત બને છે.
- (૫) માસિક સાવ વખતે સ્તનો તંગ બને છે.
- (૬) ભોજ માટે તૈયાર થયેલ સ્ત્રીના સ્તન કૈંક કઠોર અને રોમાંચિત બને છે.
- (૭) ગર્ભ રહ્યા પછી સ્તનોની ડીંટડી કાળી પડે છે.
- (૮) ગર્ભના વિકાસ સાથે સ્તનનો આકાર-ઉભાર વધતો જાય છે.
- (૯) યૌન આકર્ષણ વધારવામાં સ્તનોનું વિશિષ્ટ સ્થાન છે.

૯.

સુહાગરાત

એક નવી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવા માટે સ્ત્રી-પુરુષનું આ પ્રથમ મિલન છે. બન્ને એકબીજાથી ખાસ પરિચિત નથી હોતા. કેવી રીતે વાતની શરૂઆત કરવી ? શું કરવું ? ખરાબ તો નહીં લાગે ને ? ‘પ્રથમ આસે મક્ષિકા’ જેવું તો નહીં થાય ને ? એકબીજાના મનમાં મૂંઝવણ ઘૂંટાયા કરે છે. સ્ત્રી તો લજ્જાવશ દબાયેલી જ રહે છે. એટલે પુરુષ જ પહેલ કરે છે. પ્રેમપૂર્વક હાસ્ય અને મજાકની વાતો કરી પત્નીનો સંકોચ દૂર કરે છે.

- (૧) સ્ત્રી શય્યા પર જાય ત્યારે તેને પ્રેમપૂર્વક પાન વગેરે આપવું.
- (૨) તેનો હાથ પકડી ધીમે ધીમે દબાવવો તથા શરીર પર હાથ ફેરવવો.
- (૩) આ રીતે તે આદ્ર બનશે. સંકોચ દૂર થશે. ત્યારે તેને ખોળામાં બેસાડી સ્તન અને બાંધ તથા (સ્ત્રીના) ગુપ્તાંગનું મર્દન કરતાં જવું. આથી તે વિચલિત થશે. ઉત્તેજિત બનશે. અને પતિ સામે એકટક ભેદ રહેશે. તેથી તે સંભોગ માટે તૈયાર છે તેમ જાણવું. અને ધીરેથી સુવહાવી રતિકીડામાં પ્રવૃત્ત થવું. કદાચ તકલીફ થાય તો વસેલીનનો પ્રયોગ કરવો. જેથી લીંગપ્રવેશ વખતે સ્ત્રીને દર્દ ન થાય.

૩૫

સમાગમ પૂર્ણ થયા બાદ હાથ-મોંઘો ધોઈ ગરમ દૂધ પીવું.
 સુહાગરાતે સ્ત્રી પર જબરજસ્તી કરવી નહીં. તેને
 ઉત્તોજિત કરવાની ક્રિયાઓ કરવા છતાં ઉત્તોજિત ન થાય તો
 નારાજ ન થવું. મૃદુ ભાષામાં તેનો ધર્મ સમજાવવો. તેમ
 છતાં સફળતા ન મળે તો ખીજા દિવસે તેની સહેલીઓ
 મારફત સમજાવવાની કેશીશ કરવી. તેમાં સફળતા જરૂર
 મળે છે. કેમ કે પરિણીત સખીઓ જ તેને ગુરુશિક્ષા આપ-
 વામાં સફળ થયા વગર રહેતી નથી. તેઓ પાસે જાત
 અનુભવનો ભંડાર હોય છે.

૧૦.

સંભોગગૃહ

ઓરડો સ્વચ્છ હવાદાર હોવો જોઈએ. મનને પ્રકુલ્લિત
 કરવા માટે સુગંધિત ધૂપ વગેરે રાખવા. પલંગ પર મુલાયમ
 ભરાઉદાર ગાદલું રાખવું. પલંગ પાસે નાના ટેબલ પર
 પીવાનું પાણી, ખાવાને માટે મીઠાઈ, ફળ વગેરે રાખવા
 તથા મંદ પ્રકાશ રાખવો.

ઓરડાને કુદરતી સૌંદર્યવાળા ચિત્રોથી શણગારવો.
 શોખ હોય તો મહાપુરુષોના ચિત્રો પણ રાખવા.

જે રાત્રે સમાગમ કરવાનો હોય તે રાત્રે સ્ત્રી-પુરુષ
 બન્નેએ સ્નાન કરી સુગંધિત દ્રવ્યોનો લેપ કરી સ્વચ્છ

૩૬

વસ્ત્રો ધારણ કરી શય્યા પર જવું. શક્ય હોય તો પ્રથમ રાત્રે શય્યા પર ગુલાબ વગેરે કુંડો પાથરવા. મનને પ્રસન્ન કરે તેવા સંગીતનો પણ પ્રબંધ કરી શકાય.

સંલોગના બે કલાક પહેલાં સાડું પૌષ્ટિક પણ અલ્પ ભોજન કરવું. ભોજનના બે કલાક પછી રતિકીડામાં પ્રવૃત્ત થવું.

સંલોગ પછી ધી-સાકરવાળું ગરમ દૂધ પીવું. જેથી બળ ઘટતું નથી.

x

કામોદીપનની વિધિ

- (૧) સ્ત્રીના બન્ને ગાલને પકડી માથાને ચૂમવું.
- (૨) ગળામાં હાથ નાખી સ્ત્રીના નેત્રોને ચૂમવા.
- (૩) સ્ત્રીના મસ્તક અને ગર્દન પર હાથ ફેરવવો અને ચૂમવા.
- (૪) બગલમાં ગલીપચી કરવી.
- (૫) સ્ત્રીને બેઠામાં બેસાડી મ્હોં ચૂમવું તથા છાતી ધીરે ધીરે મસળવી.
- (૬) પુરુષ અને સ્ત્રી પરસ્પર એકબીજાના ગાલને ચૂમે.
- (૭) એકબીજાને ચૂમવા.
- (૮) બન્ને એકબીજાના હાથને દબાવે તથા ચૂમે.
- (૯) સ્ત્રીની ભગ ઉપર લીંબને રગડવું.
- (૧૦) બન્ને એકબીજાને ગાઠ આલીંબન આપે અને છાતીથી છાતી દબાવે.
- (૧૧) ભગપુષ્પને ધીરે ધીરે મસળે.

૩૭

(૧૨) સ્ત્રી પુરુષના ગળામાં હાથ નાખી પ્રેમ કરે.

(૧૩) સ્ત્રી પુરુષ પાસે સૂવે અને ખ્યાર કરે.

રાત્રે એકાંતમાં સ્ત્રીએ કટાક્ષ તથા હાવભાવપૂર્વક હસીને પતિના મનને પ્રસન્ન કરવું જોઈએ. પછી પુરુષે પ્રેમપૂર્વક સ્ત્રીને અંકમાં બેસાડી તેના સ્તનોનું ધીરે ધીરે મર્દન કરવું જોઈએ તથા ભગપુષ્પ (ત્રિકોણાકાર) ને ધીમે ધીમે મસળી લીંગને ભગ સાથે રગડવું. આથી સ્ત્રીની રજ છૂટી જશે. પરંતુ પુરુષે ઉતાવળ કરવી નહીં. કામ-વિહ્વળ બની સ્ત્રી પોતે જ પુરુષને વળગી પડશે. ત્યારે પુરુષે ભગમાં લીંગ પ્રવેશ કરાવવો અને સાથે સાથે સ્તન છાતીનું મર્દન કરતાં જવું. તથા સ્ત્રીની કમર પકડી રતિક્રિડા કરવી.

x

સફળ સંભોગ

સફળ સંભોગ એ વિવાહિત જીવનનો આધાર છે. સંભોગ સાધારણ અને સ્થૂલ કાર્ય નથી. પરંતુ સૂક્ષ્મ અને અસાધારણ ક્રિયા છે. સંભોગ દ્વારા પતિ-પત્નીને માત્ર શારીરિક આનંદ જ નહીં પરંતુ તેને માનસિક સંતોષ અને આત્મિક તૃપ્તિ પણ પ્રદાન કરે છે. જે આને માત્ર શારીરિક ક્રિયા જ સમજે છે તે તેના અસલ આનંદથી વંચિત રહે છે.

આ સફળતાને પ્રાપ્ત કરવા માટે સાધના કરવી પડે છે. સંભોગની ક્ષણોમાં પતિ-પત્ની શારીરિક અને માનસિક રીતે એકરૂપ બની જાય છે અને વિવાહિત જીવનનો પ્રેમ આ

૩૮

ક્રીયા દ્વારા ઊડી જઈ નાખે છે.

વાત્સાયનના 'કામસૂત્ર'માં સંપૂર્ણ સંલોગક્રિયાને ત્રણ ભાગમાં વહેંચી દીધી છે. (૧) પ્રાફ્ કીડા, (૨) મૈથુન, (૩) સમાપ્તિ. પરંતુ આધુનિક વૈજ્ઞાનિક તેને ચાર ભાગમાં વહેંચે છે.

(૧) ભૂમિકા, (૨) પ્રેમકીડા, (૩) સંલોગ, (૪) સમાપ્તિ.

ભૂમિકાની અંતર્ગત સંલોગોચિત વાતાવરણની સૃષ્ટિ તૈયાર રાખે છે. શયનકક્ષ - જે શૃંગારાદિક સાધનોથી સજ્જ હોય છે. મંદ પ્રકાશ, નરમ સ્વરૂપ સુખદાયક શય્યા, ચાંદની રાત, મંદ મધુર વાયુ, વર્ષાની રીમઝીમ. આ બધાં ઉત્કૃષ્ટ ભૂમિકા પૂરી પાડે છે.

પતિ-પત્ની બન્ને શિક્ષિત હોય તો વિશેષ સુવિધા પણ રાખી શકે છે. દા.ત., મધુર સંગીત, સુગંધિત દ્રવ્ય, સુવાસિત વસ્ત્ર, ઉત્તમ શૃંગાર વગેરે.

આ ઉપરાંત પ્રેમાલાપ, હાવભાવ, પ્રેમપ્રદર્શન, કટાક્ષ, બ્રૂનિક્ષેપ આદિ બાબતો ઉત્તેજક ભૂમિકા સર્જે છે.

પછી પુરુષ સ્તન, છાતી, જાંઘ ઇત્યાદિનું મર્દન કરે છે. બળામાં હાથ નાખી નેત્રોને ચૂમે છે. ગાલને ચૂમે છે. આ રીતે પ્રાફ્કીડા કરે છે. ત્યાર બાદ મૈથુનમાં પ્રવૃત્ત થાય છે.

×

છેલ્લે બન્ને તનમનથી એકાકાર બને છે.

×

આનાથી વિપરીત પ્રાચીન કામશાસ્ત્રીઓએ સંપૂર્ણ રતિકીડાને આઠ ભાગમાં વિભાજિત કરેલ છે.

૩૨

(૧) આલિંગન, (૨) ચુબન, (૩) નખક્ષત, (૪) હંત-
છેદન, (૫) સંલોગ માટે વિવિધ આસન, (૬) પ્રહસન
(સીત્કાર આદિ), (૭) વીર્યસ્ખલન, (૮) સ્ખલન પછી.

અન્યના મત મુજબ સ્ત્રીને પ્રથમ આલિંગન-મર્દનથી
ઉત્તેજિત કરી પછી તે કામવિહ્વળ બને સમાગમ કરવો.
આથી સ્ત્રી શીઘ્ર સ્ખલિત થાય છે અને સંલોગમાં ચરમા-
લ્પ પર પહોંચે છે તથા પૂર્ણ રીતે તૃપ્ત થાય છે.

શીઘ્ર સ્ખલિત થનાર પુરુષ ઓને પૂર્ણ આનંદ આપી
શકતા નથી અને સ્ત્રી ઉદાસ રહે છે. ઘણા કીસ્સામાં
સતત નારાજ રહેતી સ્ત્રી પુરુષને છોડી પછુ દે છે. સ્ત્રીની
પૂર્ણ તૃપ્તિ એજ સફળ સંલોગની નિશાની છે.

x

પતિ એટલે સ્ત્રીના અંગેઅંગના મહત્ત્વ મર્દન-
ખંડન કરનાર.

(રતિશાસ્ત્ર)

x

સંતાન ઉત્પન્નિ વર્ણન

પુરુષ બીજ અનેક જીવોનું બનેલું છે. એમાંના દરેકનો
આકાર $\frac{1}{100}$ ઇંચ છે. સ્ત્રી બીજમાં પણ ગોળાકાર કોષ હોય
છે. તે દરેક $\frac{1}{20}$ ઇંચના હોય છે.

પુરુષ વીર્યના અસંખ્ય કોષ સ્ત્રી બીજના અસંખ્ય
કોષમાંથી કેવળ એક સાથે જોડાઈને ગર્ભનું રૂપ ધારણ
કરે છે. આ જ નવો જીવ છે.

૪૦

પ્રથમ દિવસે $\frac{1}{20}$ ઇંચનો રહે છે. બીજા અઠવાડિયે વધીને તે વજનમાં ૧ ગ્રેન જેટલો થાય છે. ત્રીજા અઠવાડિયામાં માથાની જૂ જેટલો થાય છે. છઠ્ઠા અઠવાડિયામાં શરીરથી માથુ મોટું, હાથ-પગ ટુંઠા જેવા તથા કાન-નાક મ્હોંની જગાએ કાળા ડાઘ દેખાય છે. સાતમા અઠવાડિયામાં છાતી, હાંસડી, પાંસળા, કરોડનાં હાઠકાં બને છે. હૃદય વધે છે. હાથપગ કાન નાક મ્હોંના ચિહ્નનો દેખાવા લાગે છે. પેટ વધવા લાગે છે. આ વખતે તેની ઊંચાઈ સવા ઇંચની હોય છે. બીજે મહીને હાથપગ મ્હોં કાન વગેરે દેખાવા લાગે છે. મ્હોંનો આકાર દેખાય છે. આ વખતે ગર્ભ બે ઇંચનો હોય છે. વજનમાં બે તોલા હોય છે. આકારમાં મરઘીના ઇંડા જેવો દેખાય છે.

આ રીતે વધતાં વધતાં અગિયારમા અઠવાડિયામાં આંખની પાંપણો, નાકનાં છીદ્રો અને હોઠ બને છે. પરંતુ મ્હોં બંધ રહે છે. ગર્ભની લંબાઈ આ વખતે ૨૧/૨ ઇંચ હોય છે.

ત્રીજા મહીનામાં હૃદય ગતિમાન બને છે. આંખનીઓ અને લીંગનું ચિહ્ન બને છે. પિંડીયો તૈયાર થાય છે. કમળનાળ પુરી બને છે. વજન નવ તોલા થાય છે. લંબાઈ સવા ત્રણ ઇંચની હોય છે.

ચોથા મહીનામાં બાળક હલનચલન કરે છે. ફેફસાં બને છે. આ વખતે લંબાઈ છ ઇંચ અને વજન વીસ તોલા થાય છે. ચોથે મહીને ગર્ભ દઠ થાય છે. આ વખતે સ્ત્રીને જે પદાર્થની ઇચ્છા થાય તે આપવો.

૪૧

પાંચમા માસે બાળક ફરકવા લાગે છે. માથું મોટું થાય છે. ઉપર વાળ જામે છે. આ વખતે લાંબાઈ સાઠા નવ ઇંચ અને વજન અઠ્ઠાવીસ તોલા થાય છે.

છઠ્ઠા મહીને ઉપરની ત્વચા તૈયાર થાય છે. ત્વચા પરની કરચલી ઘટે છે. સ્નાયુ, શીરા વગેરે પુષ્ટ થાય છે. લાંબાઈ બાર ઇંચ અને વજન લગભગ એક શેર થાય છે.

સાતમે મહીને બધા અંગો તૈયાર થઈ જાય છે. બચ્ચું જિંધુ થઈને ગમનદાર પાસે આવે છે. (પગ ઉપર અને માથુ નીચે) પાંપણુ ઉઘડે છે લાંબાઈ સાઠા ચૌદ ઇંચ અને વજન લગભગ દોઢ શેર થાય છે. (ઘણી વાર સ્ત્રીને આ માસમાં પ્રસવ થઈ જાય છે.)

આઠમા માસે ગર્ભના બધા અંગો સક્રિય બને છે. આંખની પુતળીયો પરથી પડદો દૂર થાય છે. ગર્ભની લાંબાઈ ૧૬ ઇંચ અને વજન લગભગ એક શેર અને ત્રીસ તોલા થાય છે.

નવમા માસમાં લાંબાઈ અઠાર ઇંચ જેટલી થાય છે. વજન આશરે સાઠાત્રણ શેર જેટલું હોય છે. આ મહીનાને પ્રસવકાળ કહે છે.

x

કઈ તિથિમાં વિષય ન કરવો

અગિયારસ, પુનમ, અમાસ, ચૌદશ, આઠમ તથા ગ્રહણ અને સંક્રાન્તિના દિવસોમાં સમાગમનો શાસ્ત્રકારોએ નિષેધ કરેલ છે.

૪૨

પવિત્ર તહેવારના દિવસે ભોગ કરવો નહીં. કારણ તેથી આયુષ્ય ઘટે છે તથા નાના પ્રકારના વ્યાધિઓ થાય છે. દિવસે પણ રતિકીડા કરવી નહીં.

x

રાત્રે કયા પ્રહરમાં વિષય કરવાથી લાભ થાય છે તે આંગે વિભિન્ન મતભેદો છે. કેટલાક લોકો રાત્રે ચોથા પ્રહરમાં વિષય કરવાથી દીર્ઘાપુષી પુત્ર પ્રાપ્ત થવાનું જણાવે છે. અને તે સિવાયના પ્રથમ, દ્વિતીય અને તૃતીય પ્રહરનો સમાગમ માટે નિષેધ કરે છે.

આ શાસ્ત્રીય વિવાદ છે. તેથી તે આંગે બહુ ચર્ચા નહીં લખાવીએ. આરોગ્યની દૃષ્ટિએ જે ખાસ વાત યાદ રાખવા જેવી છે તે એ છે કે રાત્રે જમ્યા બાદ ત્રણ કલાકે સમાગમમાં પ્રવૃત્ત થવામાં વાંધો નથી. જમ્યા બાદ તુરત જ કે યોગ્ય સમય ન થયે અથવા બરાબર અન્ન પાચન ન થયે ભોગ કરવાથી ઘણા રોગ ઉત્પન્ન થાય છે.

x

ધર્મિજ્ઞ સંતાનપ્રાપ્તિ

રજોદર્શન પછી સ્ત્રીએ સ્નાન કરી સુંદર સાંજ-શણગાર અને સુગંધિત પદાર્થો શરીરે લગાવી શયનાગારમાં જવું અને પતિ સાથે સહવાસ કરવો. પુત્રની ઇચ્છાવાળા પુરુષે પોતાનો જમણો સ્વર આલતો હોય તે વખતે સમાગમમાં પ્રવૃત્ત થાય તો પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ સિવાય રજસ્વલા થયા બાદ બેકી રાત્રિમાં સહવાસ કરવો. તેથી પુત્ર-

૪૩

પ્રાપ્તિ થાય છે. (ચાથા દિવસ પછી છઠ્ઠા, આઠમા, દશમા, બારમા, ચૌદમા, સોળમા દિવસની રાત્રિ બેકીવાળી ગણવી.)

x

કન્યા કેમ ઉત્પન્ન કરાય ?

રજોદર્શન થયા પછી પાંચમા, સાતમા, નવમા, અને અગિયારમા દિવસોની વિષયરાત્રિએ ડાબોસ્વર ચાલતો હોય ત્યારે પુરુષે સ્ત્રી સમાગમ કરવો. તેથી કન્યાની પ્રાપ્તિ થાય છે.

નોંધ : જમણો સ્વર એટલે સૂર્યસ્વર. જેમાં નાસિકાનું જમણું નસ્કોરું ચાલે છે. ડાબોસ્વર એટલે ચંદ્રસ્વર. જેમાં નાસિકાનું ડાબું નસ્કોરું ચાલે છે. (વિશેષ-‘શિવસ્વરોદય’)

x

બળવાન સંતાન ઉત્પન્ન કેમ કરાય ?

માતાને અને ગર્ભને બનિષ્ટ સંબંધ છે. માતાના આચાર, આહાર અને વિચારોની ગર્ભ ઉપર સ્પષ્ટ રીતે અસર અંકિત થાય છે. આથી સગર્ભા સ્ત્રીએ પોતાના માનસિક બળને વધારવું પોતાનું ભાવી સંતાન પરાક્રમી, ધર્મનિષ્ઠ, બુદ્ધિમાન થશે તેવી ભાવના સતત ભાવવી. મહા-પુરુષોના જીવનચરિત્ર કે ધાર્મિક ગ્રંથો અવકાશ મળે વાંચવા.

આહાર બાબતમાં પણ કાળજી રાખવી. નિયમસર પૌષ્ટિક આહાર કરવો.

આ રીતે વર્તવાથી બળવાન-દીર્ઘાયુષી સંતાનની પ્રાપ્તિ કરી શકાય છે.

x

૪૪

કેરલીક ઉપયોગી સૂચના

- (૧) જે સમયે પુરુષને જમણે સ્વર ચાલતો હોય ત્યારે જ સમાગમ કરવો. ઠાઓ સ્વર ચાલતો હોય ત્યારે સહવાસ કરવો નહીં.
- (૨) મૈથુન કરતી વખતે કોઈ અન્ય બાબત ઉપર વિચારવાથી વીર્યસ્ખલન જલ્દી નહીં થાય.
- (૩) સ્તંભન માટે ભાંગ, મઘ (શરાબ), અફીણ અથવા અન્ય નશાકારક ચીજો લેવી નહીં. કારણ ઉપરછલ્લી રીતે તે લાભકારક જણાય છે પરંતુ આખરમાં પુરુષને નપુસક બનાવે છે.
- (૪) ગરમીની મોસમમાં મહિનામાં બેવાર અને અન્ય ઋતુમાં મહીનામાં ચારવારથી વધારે વાર સહવાસ સેવવો નહીં.
- (૫) ૫૫ વર્ષ પછી સહવાસથી દૂર રહેવું.
- (૬) માંદગીમાં અથવા માંદગીમાંથી ઉઠ્યા બાદ પૂર્ણસ્વસ્થ બન્યા સિવાય સમાગમ કરવો નહીં. અન્યથા ક્ષયરોગ થાય છે.
- (૭) વેશ્યાઓથી દૂર રહેવું.
- (૮) સમાગમ પછી ધી-સાકરવાળું દૂધ અવશ્ય પીવું.
- (૯) મૈથુન બાદ મૂત્રત્યાગ અવશ્ય કરવો. કારણ કે વીર્ય જો રોકાઈ ગયું હશે તો ઉપદંશ થવાનો સંભવ છે. મૂત્રત્યાગ કરવાથી રોકાઈ ગયેલ વીર્ય (થોડો અંશ ભાગ) નીકળી જાય છે.

૪૫

- (૧૦) મૈથુન પછી ઠંડા જળથી ઇન્દ્રીને ધોવી નહીં. તેમ કરવાથી તે ઢીલો પડે છે.
- (૧૧) રસ્તા પર બેસીને ફવાચો વેચનાર પાસેથી કોઈ ફવા ખરીદવી નહીં.
- (૧૨) વૃદ્ધ સ્ત્રી-પ્રભાતે મૈથુન, સૂર્યોદય થતાં સુધી નિદ્રા લેવી તે સ્વપ્નથી બાબતો બલની હાની કરે છે.
- (૧૩) ઇન્દ્રીય ઉપરના વાળ આંતરે દિવસે અસીરાથી સાફ કરવાથી ઇન્દ્રીયમાં ઉત્તેજના પેદા થાય છે.

x

વર્જિત સમયમાં સ્ત્રી સંગનું ફળ

- (૧) પુરુષ ક્ષુધિત હોય તૃષા લાગી હોય અને સમાગમ કરે તો વીર્યનો નાશ થાય છે.
- (૨) મધ્યાહ્ને (અગર દિવસના કોઈ ભાગમાં) સહવાસ કરે તો બદ અને બરોળનું દર્દ થાય છે.
- (૩) પ્રાતઃકાળે સ્ત્રી સંગ કરવાથી મૂર્છા રોગ થાય છે.
- (૪) ધર્મના દિવસે, શ્રાદ્ધના દિવસે, સંધ્યાકાળે સમાગમ કરવાથી આરોગ્ય અને આયુષ્યનો નાશ થાય છે.
- (૫) જમ્યા બાદ તુરંતજ સહવાસ કરવાથી મૃત્રાશયને લગતા રોગ થાય છે.
- (૬) તઠકામાં રખડીને તપ્ત શરીરે સંગ કરવો નહીં. શરીરમાં અનેક રોગ થાય છે.

૧૧.

સહવાસ અંગે નિયમ

ઉદ્ધરતે પશુપક્ષી આદિ પ્રાણીઓ માટે પણ સમાગમના નિયમો ઘડેલા હોય તેમ જોવામાં આવે છે.

દા.ત. કૂતરા કાર્તિક માસમાં જ સહવાસ કરે છે. ગર્દભ વૈશાખ માસમાં સમાગમ કરવામાં પ્રવૃત્ત બને છે. પશુઓ નાની ઉંમરની કે ગર્ભિણી હોય તેવી માદા પાસે જતા નથી.

મનુષ્યો માટે પણ નિયમ કરેલા જ છે. પરંતુ કામમાં ઉન્નત બનેલ માનવી ધર્મશાસ્ત્ર કે વૈદકશાસ્ત્રની અહેવાલના કરી બેકામ રીતે વિષય ભોગમાં રચ્યોપચ્યો રહે છે.

વિષયમાં અંધ બની વય કે પરિસ્થિતિ પણ જોતો નથી. તેથી રોજબરોજ અખબારોમાં નાની વયની બાળા કે વૃદ્ધા પરના બળાત્કારના કિસ્સા વાંચવામાં આવે છે.

પોતાની સ્ત્રી સગર્ભા હોય તો તેની સાથે પણ સહવાસ અંધ કરતા નથી. આને પરિણામે બાળકો ખોડ-ખાંપણ-વાળા જન્મે છે. પાછ બાપનું અને સજા બાળકને.

વૈદકશાસ્ત્રમાં જણાવ્યા અનુસાર ગ્રીષ્મઋતુમાં મહીનામાં બે વાર અને અન્ય ઋતુમાં મહીનામાં ત્રણથી ચાર વાર સમાગમ કરવાની છૂટ આપેલ છે. પરંતુ આ નિયમને કોઈ અનુસરતું હોય તેમ જણાતું નથી. રોજરોજ વિષય-

૪૭

લોગ કરનારા પડયા છે. આવા પુરુષોની પ્રજા માયકાંગલી અવપાયુર્ષી અને રોગિષ્ટ જન્મે છે.

શાસ્ત્રકારોએ લોગ માટે રાત્રિનો સમય શ્રેષ્ઠ છે તેમ જણાવ્યું છે છતાં સવારે-બપોરે-સંધ્યાકાળે રતિકીડામાં ડૂબેલી માનવવણુઝાર પોતાનું અને ભાવી પ્રજાનું અધિકારમય ભાવી નથી સૂચવતી ?

૧૨.

પતિનું પત્ની પ્રતિ કર્તવ્ય

- (૧) સ્ત્રી પુરુષનું અડધું અંગ કહેવાય છે. (અર્ધાંગિની) જીવન નૌકા પાર કરતાં કરતાં જે સુખદુઃખ આવે છે. તેમાં તે પુરુષ સાથે રહીને સામનો કરવામાં બરાબર મદદ કરે છે.
- (૨) અવસરે પત્ની પ્રત્યે પ્રેમ પ્રદર્શિત કરતાં રહેવું.
- (૩) કૌટુંબિક કોઈપણ કાર્યમાં તેની પણ સંમતિ હો. બની શકે તો તમારી અન્ય બાબતોમાં પણ તેની સલાહ લેવી. તેમ કરવાથી તમારે પ્રત્યે તેનો વિશ્વાસ દૃઢ બનશે.
- (૪) સ્ત્રી શંગાર કરે ત્યારે તેની પ્રશંસા કરો. તેના વસ્ત્ર પરિધાન, કેશ શુદ્ધન ઇત્યાદિમાં પણ રસ લેવો. દૂકમાં તેની નાનામાં નાની બાબતો તરફ પણ ધ્યાન આપવાથી તે પ્રસન્ન રહે છે.

૪૮

- (૫) સ્ત્રીને કદાપિ કટુ શબ્દ કહી ઉતારી પાડવી નહીં. તેમ કરવાથી તે પશુ એ રસ્તે જશે. અને તમને પશુ એવા જ શબ્દોથી ઉતારી પાડશે. ક્યારેક કડક શબ્દોની આપલે થઈ હોય તો મન મોટું રાખી ભૂલી જવું મનમાં વાગોળ્યા કરવાથી જીવનમાં કડવાશ ઉત્પન્ન થાય છે. “Let go” જેવી પદ્ધતિ રાખવી. આખરે આ નીતિનું પરિણામ શાણું સારું આવે છે.
- (૬) સાર વગરની નજીવી બાબતોમાં તીવ્ર વિવાદ ઉભો કરવો નહીં.
- (૭) હંમેશાં મોટું દિલ રાખવું.
- (૮) સ્ત્રીને કદાપિ શંકાની નજરે જોવી નહીં. વારંવાર તેમ કરવાથી આખરે તેનો અહં જાગે છે. બળવો કરે છે અને છૂટાછેડા લેવા સુધી કે બેવફા બનવા સુધી તૈયાર થાય છે.
- (૯) તમે સ્વચ્છ સુધક ન રહેતા હો, કંજુસ હો, અકારણ સંદેહ કરતા હો તથા કામકલાથી અનભિજ્ઞ હો તો તમારી સ્ત્રીને તમારા પ્રત્યે શૃણુ થશે.
- (૧૦) તમારું કામપત્યજીવન સુખી હોય તો કેટલાક અધમ માણસોને ઈર્ષ્યા પશુ થશે. તમારા સુખી જીવનમાં વિક્ષેપ ઊભો કરવાને કદાચ તમારી સ્ત્રી વિશે સાચી ખોટી વાતો પશુ ઉડાડશે. તો તે વખતે મક્કમ રહી તેવી વાતોની જાળમાં ફસાવું નહીં. આવા માણસને ઉપરથી મીઠા અંદરથી શેતાન ફરેખીયોના સંપર્કથી દૂર

૪૯

- રહેજો. અન્યથા તમારું નાવ ખરાબે ચઢાવી દેશે.
- (૧૧) હંમેશાં પુશ્પમિજાજમાં રહેવું. બારે ભરખમ મહાં બનાવી રાખીને ઘરનું વાતાવરણ કલુષિત કરવું નહીં. સ્ત્રીને પણ હાસ્ય મળકથી પ્રસન્ન રાખવી. તેથી ટેન્સનનું હજાર વોલ્ટનું દબાણ એકદમ ઘટી જાય છે.
- (૧૨) જીવનને સુખી બનાવવાની એક જ આવી છે. 'ગમ ખાવ અને કમ ખાવ.'
- (૧૩) પત્ની માટે આમહાનીની મર્યાદામાં શૃંગારના પ્રસાધનો, વસ્ત્રો વગેરે ખરીદવા.
- (૧૪) સ્ત્રીને 'ગુલામ' સમજી તેની ઉપર શાસન કરવું નહીં.
- (૧૫) સ્ત્રીને કોઈ હુન્નર કે નાના ગૃહઉદ્યોગમાં રસ લેતી કરવી. જેથી તમારી હયાતિ ન હોય ત્યારે આજીવિકા માટે તેને મુશ્કેલી ન પડે.
- (૧૬) એ યાદ રાખો કે સ્ત્રીના હૃદયમાં પતિનો પ્રેમ પામવાની લાલસા અહોનિશ રચ્યા કરે છે. સ્ત્રીની સખીઓનો પણ આદર કરવો.
- (૧૭) સ્ત્રીને પણ ખર્ચ માટે અમુક રકમ મહીને આપવી.
- (૧૮) વર્ષાન્તે કોઈ યાત્રા કે પ્રવાસમાં સ્ત્રીને સાથે લઈ જવી. ઘરને શોભાવનારી સ્ત્રી છે. તેની સરખામણી 'લક્ષ્મી' સાથે થઈ શકે. 'ન ગૃહ' ગૃહમીત્યાહુ, ગૃહિણી ગૃહમુચ્યતે.' 'પાષાણથી બંધાયેલ ઘર એ ઘર નથી. પરંતુ ગૃહિણી એ

૫૦

જ ગૃહ છે.' અતિથી આદિનો સત્કાર ગૃહિણીથી જ કરી શકાય છે. તેથી જ તે ઘરની શોભારૂપ છે, અને લક્ષ્મીસ્વરૂપ છે.

સ્કંદપુરાણમાં કહ્યું છે કે, “ગૃહસ્થાશ્રમનું મૂળ સ્ત્રી છે. સંસારના સુખનું મૂળ સ્ત્રી છે. ધર્મના ફળો મેળવવા માટે અને સંતાનની વૃદ્ધિ માટે સ્ત્રી જ ઉપયોગી છે.”

આ બધું ધ્યાનમાં રાખી સ્ત્રી સાથે ઉચિત વ્યવહાર રાખવો. જેથી જીવન-નાવ ખરાબે ચઢતી નથી.

૧૩. પત્નીનું પતિ પ્રત્યે કર્તવ્ય

- (૧) પત્નીનું સર્વસ્વ પતિ છે. તેથી પતિના સુખ માટે દરેક પ્રકારે ધ્યાન રાખવું.
- (૨) પતિની નિંદા કોઈના મોઢે સાંભળવી નહીં અને પોતે પણ પતિની નિંદા કરવી નહીં.
- (૩) પતિ ઘરેથી કામ પર જાય ત્યારે અને ઘરે પાછા આવે ત્યારે તેનું અભિવાદન કરવું.
- (૪) પતિ સુંદર ન હોય તો મનમાં તે બાબતનો અફસોસ કરવો નહીં. સૌંદર્ય ફક્ત બાહ્ય દેખાવમાં જ નહીં પરંતુ સારી રીતભાતમાં પણ રહેલું છે અને તેજ બહુ સૌંદર્ય છે.

૫૨

- (૫) હંમેશાં પ્રસન્ન રહેવું અને પતિ પ્રસન્ન રહે તેમ વર્તવું.
- (૬) ખરાબ સ્ત્રીઓની સંગતિ કરવી નહીં. નીચ સ્ત્રીઓની સંગતિ તમને દુર્ગતિ તરફ લઈ જશે અને પતિનું જીવન પણ દુઃખી થશે.
- (૭) ઘરનો લેદ કેઈને જણાવવો નહીં. કારણ એક વાર તમારું છીદ્ર બંધ થઈ લોકો તમારા માટે કે તમારા પતિ માટે મુશ્કેલીઓ ઊભી કરશે.
- (૮) નવીન શૃંગાર કરી પતિ પાસે જવું. તેથી તમારા પ્રત્યે તેનો પ્રેમ વધશે.
- (૯) હંમેશાં સાફ-સુઘડ રહેવું તથા બાળકોને પણ સ્વચ્છ-સુઘડ રાખવાં.
- (૧૦) પતિના જમી રહ્યા પછી અથવા પતિની સાથે જ ભોજન કરવું.
- (૧૧) ઘરને પણ સ્વચ્છ રાખવું.
- (૧૨) પતિની સેવા જ સ્વર્ગદાતા છે. એ ન ભૂલવું.
- (૧૩) આમદાની કરતાં અધિક ખર્ચ કરવો નહીં.
- (૧૪) દેખાદેખીથી બીનજરૂરી ખર્ચ કરવો નહીં. જરૂરી વસ્તુ જ ખરીદવી. બીનજરૂરી ખર્ચાથી પતિ ઉપર બોજ વધે છે. અને ઘરની શાંતિ નષ્ટ થાય છે. સમયને ઝોળખીને ચાલવું. બે પૈસા બચાવ્યા હોય તો આગળ જરૂરી પડે કામ આવશે જ.

૫૨

- (૧૫) કોઈ કાર્ય આંગે પતિ પાસે હઠ કરવી નહીં. તેમ કરવાથી પતિના હૃદયમાંથી તમારા પ્રત્યેની શ્રદ્ધા ઘટી જશે.
- (૧૬) હરેક કાર્ય એકખીજની સહમતિથી કરવું. તેથી પરસ્પર વિશ્વાસ દઢ થશે.
- (૧૭) તંત્રમંત્ર કે દૂતકાથી પતિને વશ કરવાની કોશીશ કરવી નહીં. આ બધું ધર્મીગ છે અને ક્યારેક કોઈ ધૂતારા આર્થિક અને ખીજી રીતે તમને પાયમાલ કરી નાખશે. વશીકરણની એક જ ચાવી છે અને તે નિખાલસ સ્વભાવ અને સદ્વર્તન.
- (૧૮) પતિને પૂછ્યા વગર કોઈ પ્રકારની લેણદેણ કરવી નહીં.
- (૧૯) કુરસદના સમયમાં વ્યર્થ ટોળટપ્પાં કરવાં નહીં. સીવણ, ગૂંથણ કે ભરતકામ જેવા ઉપયોગી કાર્યમાં સમય વ્યતીત કરવો. અથવા પતિની આવકમાં બે પૈસાનો વધારો થાય તેવો નાનોમોટો ગૃહઉદ્યોગ કરવો. ઘણી સ્ત્રીઓ પાપઠ, વડી અથવા સીલાઈકામ પણ કરે છે.
- (૨૦) પતિ સાંગે ઘરે આવે ત્યારે નીરસ વાતો કે પોતાના કે પડોશના કલેશ-કંકાસની વાતો કરવી નહીં. ભોજનના સમયે પણ હાસ્ય-ગમ્મતની વાતો કરવી.
- (૨૧) પતિના સગાંઓ સાથે પણ સારો વર્તવ રાખવો.
- (૨૨) ભેરથી હસવું નહીં. સ્ત્રી માટે તે અસહ્યતાની નિશાની છે.
- (૨૩) સવારે સ્નાનાદિથી શુદ્ધ થઈ ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરવી.
- (૨૪) પતિ પરદેશ ગયેલ હોય તો શૃંગારાદી કરવાં નહીં.

૫૩

(૨૫) પતિ કચારેક કટુ શબ્દ ઉચ્ચારી નાખે તો તે હંમેશાં મનમાં વગોળ્યા કરવો નહીં. તે ભૂલી જવા કોશીશ કરવી. જો પ્રતિશોધની ભાવના રાખશે તો તમારા જીવનમાં મોટી તીરાડ પડી જશે કેમ કે ઘણી વાર નજીવી બાબતમાં હુંસાતુંસીથી મોટી દીવાર (બન્ને વચ્ચે) ખડી થઈ જાય છે.

“A Storm in Cup of Tea.” એની જેમજ તો અને હાંપત્યજીવન વેરવિખેર બની જાય છે. માટે ગમ ખાતા શીખવું. સામો પ્રત્યુત્તર કે પ્રતિશોધની ભાવના મનમાં રાખવી નહીં. તેથી કલેશ કે કંકાસ ત્યાં જ દબાઈ જશે અને આગળ વધશે નહીં.

૧૪.

ગર્ભરહ્યાનાં તાત્કાલિક લક્ષણ

(૧) નેત્રો વીંચાય, (૨) ગ્લાની થાય, (૩) તૃષા લાગ્યા કરે, (૪) થાક લાગે, (૫) અંગ ફરકવા લાગે, (૬) જીવ ચૂંથાય, (૭) શરીર ભારે જણાય, (૮) સુસ્તી રચ્યા કરે, (૯) મોળ આવે. ઇત્યાદિ ચિહ્નો ગર્ભરહ્યાનું સૂચન કરે છે.

x

ગર્ભવતી સ્ત્રીની ઝોળખ

(૧) મુખ ઉપર કાળાસ દેખાય છે, (૨) વમન થાય, (૩) રોમાંચ થાય, (૪) આળસ અને થાક લાગે, (૫) માથું

૫૪

હુઃખે, (૬) માટી ખાવાની ઇચ્છા થાય, (૭) સ્તનમાં દૂધ આવે છે. ઇત્યાદિ ચિહ્નો સ્ત્રીનું સગર્ભાપણું સૂચવે છે.

×

ડોશીશાસ્ત્ર એમ કહે છે કે આવે વખતે સ્ત્રી મનમાં મૂંઝવણ અને કંઈક રોમાંચ અનુભવે છે. મોમાં મોળ આવે છે. માટી વગેરે ખાવાની ઇચ્છા કરે છે. કામકાજમાં અનુસાહ રહે છે. દિવસનો ઘણો ભાગ સુસ્ત થઈને પડી રહે છે.

×

ગર્ભિણી સ્ત્રીનું કર્તવ્ય

ગર્ભ રહે ત્યારથી તે પ્રસવ થતાં સુધી સ્ત્રીએ પ્રસન્ન ચિત્તથી રહેવું. પવિત્રતાથી રહેવું. પરમાત્માનું સ્મરણ કરવું. પૂજન કરવું. સમાગમથી દૂર રહેવું. અન્યથા વિકલાંગ બાળક જન્મે છે. અતિશય શ્રમ કરવો નહીં. તેમજ ભોજન સુપાચ્ય અને પૌષ્ટિક ચીજોનું કરવું. નિદ્રા, આહાર વગેરેમાં નિયમિત રહેવું.

માતાના મન અને ગર્ભને ઘનિષ્ઠ સંબંધ છે. સુશ્રુત સંહિતામાં કહ્યું છે કે માતાનું મન જે વસ્તુમાં વધારે હોય તેની અસર સંતાન ઉપર અવશ્ય થાય છે.

આ સમયમાં સ્ત્રી બરાબર સાવધાન રહે તો ઇચ્છિત સંતાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. આગલા પ્રકરણમાં આપણે બોલ્યું તેજ વાત અહીં પુનરાવર્તન કરીએ છીએ.

સંતાનને બુદ્ધિમાન બનાવવો હોય તો નીતિશાસ્ત્ર ઇત્યાદિનું સ્ત્રીએ વાંચન કરવું. બાળકને મહાત્મા બનાવવો.

૫૫

હોય તો યોગ અને વેદાંતના ગ્રંથોનું વાંચન કે શ્રવણ કરવું.
બહાદુર બનાવવો હોય તો વીરરસવાળા ગ્રંથો (મહાભારત-
રામાયણ)નું વાંચન-શ્રવણ-મનન કરવું.

માતાના સ્મૃતિપટમાં જે આકૃતિ જે વિચાર સતત
ઉભરાયા કરે છે તે આકૃતિ કે વિચારોને અનુરૂપ બાળક
ઉત્પન્ન થાય છે. આ હકીકત વૈજ્ઞાનિકોએ પણ સ્વીકારેલા
છે. તેથી તેમાં કોઈ શંકા નથી.

X

ગર્ભમાં પુત્ર કે પુત્રીની પરીક્ષા

ગર્ભવતીને પ્રથમ જમણા સ્તનમાંથી દૂધ નીકળે-તે
દૂધને કાચ પર નાખી તડકામાં ભેતાં તે પારદ કે ચોતી
જેવું દેખાય અને જમણા સ્તન કૈક રતાશયુક્ત, કોમળ
દેખાય તથા સ્ત્રીનું મન પુરુષવાચક ચીજની ઇચ્છા કરે
અને ઉઠરનો જમણો ભાગ ઊંચો જણાય તો પુત્ર થશે તેમ
માનવું. આથી ઉલટાં ચિહ્ન જણાય તો (ઉઠરનો ઠાપો ભાગ
ઊંચો જણાય-ઠાપા સ્તનમાંથી પ્રથમ દૂધ નીકળે તો) પુત્રી
થશે તેમ જાણવું.

ગર્ભમાં બે બાળકો :-

ઉઠર બન્ને બાજુએ ઉભરાયેલું જણાય તો બેડકાં
બાળકનો જન્મ થશે તેમ જાણવું.

: વિશેષ વિગત માટે :

હેમેન્દ્ર શાહ

આયુર્વેદિક રીસર્ચ સેન્ટર

૧૭/૧, ખીનાપાક, ધાટલોડીયા, નારણપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦૦૬૧

વભાગ-૨

સ્ત્રીરોગ ચિકિત્સા

(વંધ્યત્વ, આતંવદોષ, લોહીવા, ગર્ભસ્રાવ, પ્રદર, હીરટીરિયા.)

વંધ્યાનાં લક્ષણ

જે સ્ત્રીને ગર્ભ રહેતો નથી તેને વંધ્યા કહે છે.

આ રોગ અઢાર પ્રકારનો છે. તેમાં મુખ્ય બે લેઢ છે :

(૧) આનુવંશિક, (૨) રોગજન્ય. આમાં પહેલો પ્રકાર અસાધ્ય છે. બીજો પ્રકાર યોગ્ય ઉપચાર કરવાથી રોગ દૂર કરી શકાય છે.

બીજા પ્રકારનાં કારણો :- (૧) કાચી વયમાં મૈથુન કરવું, (૨) અતિ મૈથુન, (૩) પ્રદરરોગ, (૪) ગર્ભાશયનો વરમ, (૫) ગર્ભાશયનો દાહ અથવા વાંકું થઈ જવું, (૬) આહાર-વિહારની અજ્ઞાનતા, (૭) પતિની દુર્મળતા, (૮) શુક્રકીટનો અભાવ, (૯) લકવો અગર પ્રમેહ થવાથી ઇત્યાદિ.

હવે જરા વિગતથી જોઈએ :-

(૧) મૃત્વત્સા - આ પશુ 'વંધ્યા' જ ગણાય છે. સંતાન થાય છે પરંતુ જન્મતાં જ મરી જાય છે. અથવા મૃત બાળક અવતરે છે. (માતાના વિષાકૃત દૂધને લીધે.)

(૨) કાકવંધ્યા - એક જ સંતાન થાય છે. પછી થતા નથી. (ગર્ભાશય વિકૃત બને છે.)

૫૮

- (૩) કન્યા પ્રસવિની - માત્ર છોકરીઓ જ થાય છે.
- (૪) ગલિતગર્ભા - આમાં ગર્ભ રહીને નષ્ટ થઈ જાય છે.
- (૫) મૂઠગર્ભા - ગર્ભ રહે પરંતુ વૃદ્ધિ થતી નથી. કેવળ માંસનો લોચો જ રહે છે. (ઋતુસ્નાન પછી બે સ્ત્રીઓ પરસ્પર ભોગ કરે તેથી આવો ગર્ભ રહે છે.)
- (૬) રજહીના - આવી સ્ત્રી રજસ્વલા થતી નથી.
- (૭) મેઢવૃદ્ધા - ચર્ખી વધી જવાથી ગર્ભાશય નિષ્ક્રિય થઈ જાય છે.
- (૮) સ્થૂલતા - આને લીધે પુરુષની ઈન્દ્રી ગર્ભાશયના મ્હોં સુધી પહોંચતી નથી.
- (૯) નષ્ટ કોષ્ટી - રજોવતી થયા પહેલાં સંભોગ કરવાથી વિકૃત બને છે. ગર્ભધારણની ક્ષમતા ગુમાવે છે.
- (૧૦) સંયોહિતા - ઉપર મુજબ.
- (૧૧) બળહીના - અતિશય મૈથુનથી પણ ઉપર મુજબ ગર્ભાશયમાં ખરાબી હાબલ થાય છે.
- (૧૨) આમ્ના - ગર્ભાશયનું મ્હોં પહોળું થઈ ગયેલ હોય છે. તેથી વીર્ય ટકતું નથી તથા ગર્ભધારણની ક્ષમતા ગુમાવે છે.
- (૧૩) સંકીર્ણ મુખી - ગર્ભાશયનું મ્હોં એટલું નાનું હોય છે કે તેમાં વીર્ય પહોંચી શકતું નથી.
- (૧૪) શુષ્કી - વીર્ય ગર્ભાશયમાં જઈ બળી જાય છે.
- (૧૫) પ્રહરજન્ય વાંધ્યત્વ - (કારણ વાત પિત્ત કફનો પ્રકોપ છે.)
- (૧૬) વામની - ગર્ભાશયમાં વીર્ય પહોંચ્યા પછી કેટલાક દિવસો બહાર નીકળી જાય છે.

૫૯

(૧૭) ગર્ભાશયનું ન હોવું—(કુદરતી છે.)

(૧૮) અંડકોષમાં ગાંઠ પડવી.

×

આ અઢાર પ્રકારના વંધ્યત્વમાંથી કેટલાક એવા છે કે જેનો ઇલાજ થઈ શકે છે. તેમજ કેટલાક એવા છે કે જેનો ઇલાજ નથી.

જેનો ઇલાજ થઈ શકે છે તેવી સ્ત્રીને વંધ્યા કહેવી તે બૂલ છે.

ગલિતગર્ભા - પ્રારંભમાં સાધ્ય છે. રોગ જુનો થવાથી અસાધ્ય બને છે. આનું કારણ ગર્ભી કે પ્રમેહને લીધે યોનિમાં જંતુ થાય છે તે છે.

પુત્ર પ્રસવની - આવી સ્ત્રીને ઠાઠો અંડકોષ હોતો નથી.

ગર્ભ ન રહેવાનાં કારણો - સ્ત્રી પુરુષમાંથી કોઈ એક રોગી હોય, પુરુષ નપુસક હોય, ગર્ભસ્થાન નબળું હોય, વીર્યરજ દૂષિત હોવા, યોનિ-લીંગ સમાન ન હોય, યોનિના પડદાનું ફાટી જવું, ગર્ભાંડનો અભાવ, અંડકોષમાં ગાંઠ પડવી. પ્રદરને લીધે ગર્ભદાર સંકીર્ણ થવું, ગર્ભાશય ઉલટું થવું અગર વાંકુ થવું, માંસ વધી જવું.

બીજા કારણોમાં પુરુષની ઈન્દ્રી નાની હોય, અંડકોષનો અભાવ હોય, હસ્તમૈથુન, અપ્રાકૃતિક મૈથુન, અતિવ્યભિચાર પ્રમેહરોગ, દૂષિત વીર્ય, શુક્રકીટનો અભાવ વગેરે છે.

કામશાસ્ત્રના મત મુજબ સ્ત્રી-પુરુષ એક સાથે સ્ખલિત ન થવાથી પણ ગર્ભ રહેતો નથી તથા નીચે પુરુષ ઉપર સ્ત્રી આ રીતે સમાગમ થવાથી પણ ગર્ભ રહેતો નથી.

૬૭

વંધ્યત્વના ઇલાજમાં એક મહત્વની બાબત એ છે કે સમાગમ પછી સ્ત્રીને શરીરના કયા ભાગમાં દુઃખાવો થાય છે ? તે પૂછવું જોઈએ અને તે ઉપરથી ઉપચાર કરવો જરૂરી છે. અન્યથા વંધ્યત્વનું નિવારણ થઈ શકતું નથી. આ મૂળ હકીકત જાણ્યા વગર કોઈ પણ જાતનો કરવામાં આવતો ઉપચાર નિર્થક જાય છે.

દા.ત. સમાગમ પછી કમરમાં (સ્ત્રીને) પીડા થતી હોય તો કમળમાં પાણી છે તેમ જાણવું અને તેના નિવારણ અર્થે યોગ્ય ઉપચાર કરવો જરૂરી છે.

સમાગમ પછી દેહકંપન અથવા યોનિમાં દાહ તે કમળવાયુ દ્વષિત હોવાનું સૂચવે છે. તેને માટે ઉચિત ઔષધોપચાર કરવો.

સમાગમ પછી હૃદયપીડા - કમળમાં જંતુ હોવાનો નિર્દેશ કરે છે. સમાગમ પછી પેડુ દુઃખે-તો તે પણ કમળમાં જંતુ હોવાનો નિર્દેશ કરે છે. સમાગમ બાદ પીંડી દુઃખે તો કમળ શીતયુક્ત (ઠંડું) છે તેમ જાણવું. સમાગમ બાદ શીરશૂળ થાય તો તે ગર્ભાશયની જડતા સૂચવે છે. સ્ત્રી પાસેથી ઉપરની માહિતી પ્રાપ્ત કરી ચોકસાઈ કરી ઉચિત ઔષધોપચાર કરવાથી સ્ત્રીના વંધ્યત્વનું નિવારણ થઈ શકે છે. અન્યથા સફળતા મળતી નથી.

×

વંધ્યા સ્ત્રીને સંતાન નહીં થવાના ધન્યન્તરી ભગવાને દર્શાવેલ કારણો—

(૧) કમળ ખસ્યું હોય ત્યારે સંગ પછી ડીલ ધ્રુજે છે. કમળ ખસવાથી વીર્ય સ્થિર રહેતું નથી.

૬૧

- (૨) કમળ વધ્યું હોય તો વીર્ય ઠેકાણે ન પડે અને સંગ પછી દુઃખાવો થાય છે.
- (૩) કમળ પર માંસ વધ્યું હોય તો વીર્ય વીંખાય જાય છે. સંગ પછી પીડીઓ દુઃખે છે.
- (૪) કમળમાં કીડા હોય તો સંગ પછી હૃદયમાં પીડા થાય છે. આ કીડા વીર્યનું ભક્ષણ કરી જાય છે.
- (૫) પિત્તથી ગુહ્યભાગ ખંધ રહે તો સમાગમ પછી હૃદયમાં ઠાહ થાય છે, માસિક નિયત સમય કરતાં વહેલું આવે છે. શરીરમાં ખોટી ગરમી રહે છે.
- (૬) ગુહ્યભાગમાં શરદી (શીત) રહે તો અંદરદાખલ થયેલ વીર્ય પચતું નથી. આમાં સંગ વખતે રૂંવાડાં ઊભાં થાય છે.
- (૭) પ્રેતદોષ-તેથી ગભરું રહે નહીં. સંગ વખતે શરીરમાં ટાંઠ જેવી ધ્રુજારી થાય છે. રોવું આવે છે.

આ સાત કારણો ધન્વન્તરી ભગવાને દર્શાવેલ છે.

ચાર્ટ નં. ૧

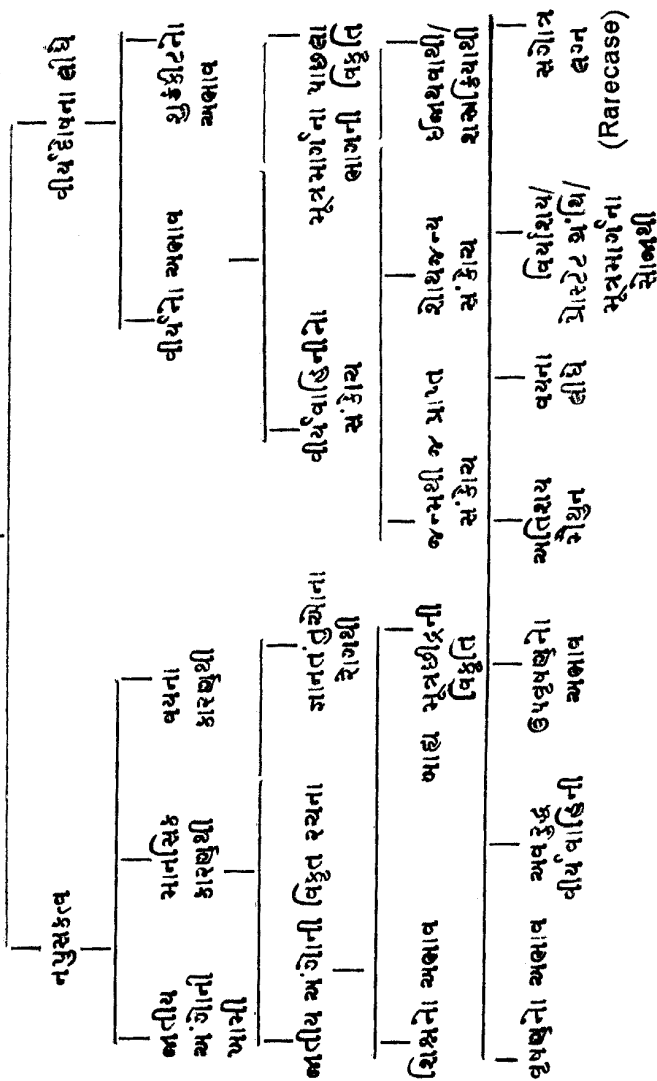
વય અને વધ્યત્વનો સંબંધ

લગ્ન સમયની સ્ત્રીની વય	વય					
	૧૫-	૨૦-	૨૫-	૩૦-	૩૫-	૪૦-
	૧૯	૨૪	૨૯	૩૪	૩૯	૪૪
લગ્ન પછીના બે વર્ષમાં થતા ગર્ભ-ધારણના ટકા	૪૩.૬	૬૦.૫	૭૫.૮	૬૨.૬	૪૦.૬	૧૫.૪

“ચઢતી વયે પ્રજનનનો સંભવ વયના પ્રમાણમાં ઘટતો જાય છે.”

(એક પુસ્તક ઉપરથી ચાર્ટ)

(ચાર્-૨) પુરુષના કારણે ઉદ્ભવતું વંધ્યત્વ

જન્મ સાથે ઉતરેલા		પાછળથી પ્રાપ્ત થયેલા	
જન્મથી જ ખોટવાળા અવયવ અથવા સમૂળો અભાવ	શંકરપ્રભા પિંડરોગો	શસ્ત્રક્રિયા અથવા અન્ય કારણે અવયવોને થયેલ હિન	માનસિક રહેણીકરણી
સ્ત્રીઅંડ	રજવાહક નળી	ગર્ભાશય યોનિમાર્ગ	આઘાત અસ્થિરમાનસ
સ્થાનિક જનનેન્દ્રીય	અન્યરોગો	યોનિપ્રદેશ નિયામક પિંડો	સ્પર્શસહ્ય યોનિ
સ્ત્રીઅંડ	અન્યપિંડ	અસ્તિત્વ આચ્છાદન પડ (Endocrine & land)	

ગર્ભધારણના કેટલાક પ્રયોગો

- (૧) ગૌશાળામાં ઉગેલા વડની પૂર્વ અને ઉત્તર બાજુની શાખાના ટૂંકડા લઈ તેમાં ૨ સ્વેત સરસવ ઘૂંટી દહીં મેળવીને પુખ્ત નક્ષત્રમાં પીવા આપવું. ગર્ભ રહે છે.

×

- (૨) ગર્ભપાત રોકવા માટે - સુવર્ણભસ્મ ૦૧ તો., મોતીની ભસ્મ ૦૧ તો., જીવંતો પાસાણુ ૧ તો., પ્રવાલભસ્મ ૦૧ તો., અશોકધન ૦૧ તો. લોધરસત્વ ૧ તો. ગળોસત્વ ૧ તો. વંશલોચન ૧ તો., રૌપ્ય ભસ્મ ૦૧ તો., ગુલાબ જળે ઘૂંટી ૨-૨ રતીની ગોળી કરવી. સવાર-સાંજ ૧-૧ ગોળી દૂધ સાથે જમ્યા બાદ અશોકારીષ્ટ, ઉશીરાસન ૧-૧ તો., જળ ૨ તોલા મેળવી રોજ ૨ વાર (લોજક બાદ) આપવું.

×

- (૩) છોકરીઓ જ થતી હોય તેને પુત્ર થાય - મ્હેંદીનાં બી ૧ તો., નાગોરી આસંધ ૧ તો., પલાશ બીજ નંગ ૨૦ બારીક કરી ૪ દિવસ પછી ૧-૧ માપા આપવું. ઉપર દૂધ પીવું.

×

- (૪) પુત્રદાવટી - નાગકેશર, વિહારીકંદ, ખુબેડી, બ્રાહ્મી શિવલીંગીનાં બી જીવંતી, માવપણી, અસંગંધ, મોતી, પીપળાનાં બી, શતાવરી ૦૧-૦૧ તોલો. બધાની બરાબર

૬૫

સાકર મેળવી ખારીક ચૂર્ણ કરવું અને ખોર જેવી
ગોળી કરવી. ઋતુસ્નાન પછી (ચોથા દિવસથી) ૧-૧
ગોળી સવાર-સાંજ દિવસ ૧૫ સુધી આપવી. પુત્ર-
પ્રાપ્તિ થાય છે.

x

(૫) કાકવંધ્યાનો ઇલાજ-કાંગસીનું મૂળ શનિવારે નોતરી
રવિવારે લઈ આવવું. તોલો ૧૧ ગાયના દૂધમાં વાટી
સ્ત્રીને પાવું.

x

(૬) સહસ્ર મુખી - ગળજીલી જેવી થાય છે. તેને છાંયે
સૂકવી ચૂર્ણ કરી ગાયના દૂધ સાથે પ્રભાતમાં ૦૮
તોલો આવવું. દિવસ ત્રીસ સુધી ખાટું-ખાટું ખાવું
નહીં. દૂધ, સાકર, ભાત, ઘઉંની રોટલી વગેરે ખાવા.

x

(૭) પુત્રપદ્મસ - લક્ષ્મણા લોહ, મહાલક્ષ્મી વિલાસ ૦૮-
૦૮ તોલો મેળવી ૪૨ માત્રા કરવી. સવાર-સાંજ
૧-૧ માત્રા મધ-ધીમાં ચટાડવી. ઉપર દૂધ પાવું.
ગર્ભ રહે છે.

x

(૮) વરધારો નાગકેશર, હાઉબેર, પારસપીપળાનાં ખીં
દરેક તોલો ચાર, ભગલીંગી તો. ૨, શિવલીંગી તો. ૨,
ખસખસ તો. ૧૨, કોપરુ તો. ૧૨, સંધેસડાની જડ
તો. ૩, સાકર તો. ૧૨ ખારીક વસ્ત્રગાળ કરી સ્ત્રીને

૬૬

આપવું. માત્રા : ૧૥ થી ૨ તોલા ચોથા દિવસે નાદ્યા
બાદ ગાયના દૂધ સાથે રોજ સવારે ૧ માત્રા આપવી.
દિવસ ચાર સુધી દવા આપવી. જમવામાં ખાંડ
ચોખા, ખીર વગેરે આપવું.

x

(૯) રવિવારના દિવસે સંધ્યા સમયે અક્ષત, પૈસો, સૂત્ર,
સોપારી, કાકજાંઘાના મૂળમાં મૂકી કહેવું કે હે ઔષધિ-
દેવી સંતાન પ્રાપ્તિ માટે આવના રવિવારે હું તને
લઈ જઈશ. મારી મનોકામના પૂર્ણ કરજે. એમ
કહી નોતરી તેનું મૂળ ખીજા રવિવારે લઈ આવવું.
(બની શકે તો આ સાત દિવસ દરમિયાન તેના મૂળને
દૂધ સીંચવા જવું) પછી સવારે મૂળ સહિત પંચાંગ
લાવી છાંયે સૂકવી ચૂર્ણ કરવું. તે ચૂર્ણ વસ્ત્રગાળ,
કરવું. આ ચૂર્ણ ૦૧ તોલા તેમાં પીપર-સુખડનું
ચૂર્ણ ૧-૧ વાલ, અનવીંધ મોતી-કેશર ૧-૧ રતી
મેળવી ચોથા દિવસે નરણા કોઠે આપવું. આ રીતે
રોજ સાત દિવસ આપવું. જમવામાં ખીર-દૂધ-
ભાત-રોટલી આપવા. સંતાન થાય.

x

(૧૦) લક્ષ્મણા લોહ - લોહભખ્મ તો. ૨૦, રસસિંદુર તો.
૨૫, આસોપાલવની છાલ, દર્ભનું મૂળ, મહુડાના
કુલ, જેડી મધ, બળદાણા, કાળીપાટ, ખીલીનો ગર્ભ,
શતાવરી, આસંધ, મીંઢાળ દરેક તોલા ચાર. લખ્મો
સિવાયના ઔષધો બારીક વસ્ત્રગાળ કરવા. પછી બધુ

૬૭

મેળવવું. પછી સ્વેત કુલવાળી ભોરીંગણીના એક
સ્તલ પંચાંગના ઉકાળાની ભાવના આપવી. છાંયે
સુકવવું. માત્રા : ૨ થી ૪ સ્તી મધ સાથે ઉપર ફળ-
ધૂત ૦૥ તો. ગાયના દૂધમાં નાખી પીવું.

x

(૧૧) સોમધૂત : સ્વેત કુલના સરપંખાનાં મૂળ, વજ,
સરસવ, ગ્રાહી શંખાવલી, સાટોડી, શતાવરી, કઠ,
જેઠીમધનું મૂળ, હળદર, મજીઠ, કાળીપાટ, ભાંખરો,
દેવદાર, તલવણી, અરડુસીનાં કુલ દરેક ૨-૨ ભાગ,
ઉપલસરી ૩ ભાગ, ગાયનું ઘી ૪૦ ભાગ પકાવવું.
(ઘીસિદ્ધ કરવું) માત્રા : ૦૥ થી ૧ તોલો દૂધ સાથે.
આનું સેવન કરવાથી ગમે તે દોષને લીધે ગર્ભાશયમાં
થયેલ વિકાર દૂર થાય છે અને ગર્ભધારણ કરવાને
સ્ત્રી યોગ્ય બને છે.

x

(૧૨) ગર્ભધારિણી વટી : શિવલીંગીનાં બી ૨૦ તો.,
પૂર્ણચંદ્રોદય તો. ૨, સુવર્ણ ભસ્મ, રૌપ્યભસ્મ, પ્રવાલ-
ભસ્મ, સુકતાપિષ્ટિ, બંગભસ્મ, લોહભસ્મ ઘસેલી,
સુખઠ દરેક ૧-૧ તોલો, આસંધ, શતાવરી, વારાહી
કંઠ, કેળકંઠ બહુફળીનાં પાન, સંધેસડાનાં પાન,
નાગકેશર, પુત્ર લવકનાં પાન, કઠ, તલવણી દરેક
૧૧-૧૧ તોલો. પૂર્ણચંદ્રોદય ખરલમાં અલગ ઘૂંટવો.
પછી કંમસર ભસ્મો ઉમેરી ઘૂંટતાં જવું. કાળ
ઔષધોનું વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરી બધું ખરલમાં ધીમે

૬૮

ધીમે નાખતા જવું અને ઘૂંટતા જવું. ત્યાર બાદ શતાવરીના રસની, વિહારીકંઠના રસની એક એક-ભાવના આપવી અને છાંયે સુકવવું. સૂકાઈ ગયે તેમાં કસ્તુરી અને કેશર ૦ા-૦ા તોલો મેળવી પ્રમાણુસર જળે ઘૂંટી ૨-૨ રતીની ગોળી કરવી. માત્રા : ૩ ગોળી સવારે દૂધ સાથે આપવી. આ ઔષધથી ગર્ભાશયના બધા રોગ મટી સંતાનપ્રાપ્તિ કરાવે છે. સગર્ભા સ્ત્રી આનું સેવન કરે તો બાળક નીરોગી આવે છે.

x

(૧૩) સંધેસડો, તુલસીપત્ર, નાગકેશર, આસંધ, પારસ-પીપળાના ફળ, વરધારો, સૂંઠ, હાડફળહર, ખાંડ. બરાબર લેવા. વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરી ૦ા થી ૧ તો. ચોથા દિવસથી રોજ સવારે એક વાર ખાવું. પુત્ર-પ્રાપ્તિ થાય છે.

x

(૧૪) અશેળીયાના મૂળ, ધાવડીનાં ફુલ, વઠવાઈના અંકુરો, નીલકમળ સરખા ભાગે લઈ વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરવું. માત્રા : ૧ તોલો ચૂર્ણ ગાયના દૂધથી રોજ સવારે આપવું. બે મહીનામાં ગર્ભ રહે છે.

x

(૧૫) બળહાણા મૂળ, ખપાટ મૂળ, જેઠીમધનું મૂળ, વઠવાઈનાં ફુલોં અંકુર, નાગકેશર સમાન ભાગે લઈ વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરી ૦ા તોલો ચૂર્ણ મધ અને ઘી

૬૯

(વિષમ પ્રમાણમાં લેવા)માં ચાટી ઉપર ઉપર દૂધ પીવું.
ચોથા દિવસથી આ રીતે રોજ સવારે સ્ત્રીએ કરવું.
બે મહીનામાં ગર્ભ રહે છે.

x

- (A) સ્વેત સરસવ, વચ, બ્રાહ્મી, શંખાવલી, કાકડા સીંગી,
કાકોલી, ખુલેડી, કઠ, સારીવા, ત્રિકુળા, આસંધ,
અરડુસીના કુલ, પ્રિયંગુના કુલ, મજીઠ, સૂંઠ, પીપર,
ભાંગરાનાં ખી, હળદર, દશમૂળ, હરડે, શતાવરી
૮-૮ તોલા. જળ ૧૬ શેરમાં ઉકાળી ૧/૪ જળ
રહ્યો ઉતારવું. તેમાં ઘી શેર-૧ નાખી મંદ આંચે
રાખી જળ બળી ગયે ઉતારી લેવું. માત્રા : ૨ માષા.
રોજ સવારે ખાવું.

x

- (૧૬) જેના મરેલા બાળક અવતરે છે અથવા જન્મ્યા પછી
તુરત મરી જાય છે તેને માટે (મૃત્વત્સા માટે) દવા-
શિવલીંગી તો. ૧, મોતી પિષ્ટિ તો. ૧, બન્ને બ્રહ્મન
૪ તોલા, શતાવરી ૨ તોલા, વિહારીકંદ ૨ તોલા
પ્રવાલપિષ્ટિ તો. ૧, પુત્ર જીવકની જઠ તો. ૨, ભાંગ
ખીજ ૦૧૧ તોલા. પિષ્ટિ સિવાયના ઔષધો બારીક
વસ્ત્રગાળ કરવા. ખરલમાં પિષ્ટિ નાખી ઘૂંટવું.
પછી ધીરેધીરે ચૂર્ણ મેળવતા જવું અને ઘૂંટતાં
જવું. માત્રા : ૧૧-૧૧ માષા દૂધ સાથે રોજ સવારે
અને સાંજે આપવું.

x

૭૦

(૧૭) પુત્રધની થોનિ માટે : ગુલબનક્રશા શખંત ૧ તોલો.
મેળવીને આપવું તથા ગર્ભપાલ રસ ૩-૩ ગોળી
રોજ ૨ વાર કાળીદ્રાક્ષના પાણી સાથે આપવું. અથવા
નાગકેશર વાલ ૩, ગળોસત્વ વાલ ૧, વિહારીકંદ ચૂર્ણ
વાલ ૩ મેળવીને ત્રણ માત્રા કરવી. સવાર-અપોર-
સાંજ ૧-૧ માત્રા આપવી.

x

(૧૮) ઉલ્ટકંબલ તો. ૧, ભારંગમૂળ તો. ૦૧, આસોદ તો.
૦૧, ખારેક તો. ૦૧, ૨૦ તોલા જળમાં રાત્રે પલાળી
સવારે ઉકાળી ૨ તો. જળ રહ્યે થોળીને ગાળી લેવું
અને પી જવું. કુચા રહે તે સાંજે ઉપર મુજબ ૨૦
તોલા જળે ઉકાળાને પી જવું.

x

(૧૯) ક્ષયગ્રાથિને પુરું પોષણ ન મળતું હોય તેવા દેસમાં
લઘુયોગરાજની ૨-૨ ગોળી ઉપરના ઉકાળા સાથે
આપવી.

x

(૨૦) અતિ આતંવને લીધે ગર્ભધારક બીજ બહાર ખેંચાઈ
જાય છે અને ગર્ભ રહેતો નથી. તે માટે - અશોક
છાલ, લોહર, શતાવરી, બીલાં, જેઠીમધ, નાગકેશર,
કમળકાકડી બરાબર લઈ (સરખા ભાગે) ખારીક
વચ્ચગાળ ચૂર્ણ કરવું. ૦૧-૦૧ તોલો સવાર-સાંજ
લીલી ધોના રસ સાથે આપવું. આમાં થોડી સાકર
પણ મેળવવી.

x

૭૨

(૨૧) ગર્ભાશયના શોધન માટે અધેશનાં બી તો. ૧, વાવડીંગ તો. ૧, ચિત્રકમૂળ, હંસરાજ, અજમેદ મજીઠ, સૂવા, ગાજરનાં બી ૧-૧ તોલો, જુનો ગોળ તો. ૮ ખાંડી લેવું. આમાંથી ૧ તોલો દવા જળ તો. ૧૦માં ઉકાળીને પીવા આપવું. સાંજે દવાના કુચા કરી ૧૦ તોલા જળે ઉકાળી પીવા આપવું.
માસિકના બે દિવસ અગાઉ આ દવા ચાલુ કરવી. દિવસ ૭ સુધી ચાલુ રાખવી. (માસિક પથુ સાફ લાવે છે.)

×

(૨૨) મેઢજન્ય સ્થિતિમાં ગર્ભાશયનો વિકાસ રુંધાય છે અને ગર્ભધારણ કરવામાં અવરોધ થાય છે તે ઉપર દવા - વાવડીંગ તો. ૫, જેઠીમધ તો. ૫, એરન્ડમૂળ તો. ૫, કંઠ તો. ૫, ઉલટકંબલ તો. ૫, નગોડ તો. ૩, ચિત્રક તો. ૩, અરણીના મૂળ તો. ૩, ભારંગમૂળ તો. ૩, હરડે તો. ૩. ચૂર્ણ કરી કવાથ બનાવી પીવા આપવું. આ કવાથ સાથે લોહગૂગળની ૪-૪ ગોળી સવાર-સાંજ આપવી. લોહગૂગળ, લોહ તો. ૧, ગૂગળ તો. ૩, સૂંઠ, મરી, પીપર (ત્રિકટુ) તો. ૭, ત્રિક્ષ્ણ તો. ૮. સારી રીતે ખરલમાં ઘૂંટી ચણા જેવી ગોળીઓ કરવી.

×

(૨૩) જનન અવયવ ઉપર ચરબી થટાડવાની દવા-શિવલીંગી બીજ, મેંદા લાકડી, વિહારીકંદ, શ્વેતજીરૂ ખારીક ચૂર્ણ

૭૨

કરી લેવું. રાજ રાત્રે ૦૧૧ તો. હવા સ્વેતવસ્ત્રે ખાંધી
પોટલી જેવું કરવું. તે પોટલી તલતેલમાં ઓળી રાત્રે
ચોનિમાં રાખવી.

×

નોંધ :- મેઢવાળી સ્ત્રીએ ગળપણ, ચીકાશવાળી સ્ત્રીને,
કઠોળ ન ખાવા.

×

(૨૪) સ્ત્રીને રજબળ ઓછો હોય, શરીર કૃશ હોય તેથી
ગર્ભધારણની ક્ષમતા ન હોય તે દ્વર કરવાની હવા -
શતાવરી, આસોંધ, કૌચા, જેઠીમધ, ઘોળીમૂસલી,
પીપરામૂળ, કપાસીયા બરાબર સરખા ભાગે લેવા.
અધકચરાં ખાંડી લેવા. તેમાંથી ૧ થી ૧૧૧ તોલે
હવા જળ તો. ૧૦ અને દૂધ તો. ૧૦માં નાખી
ઉકાળવું. ૨ તો. દૂધ બાકી રહે ઉતારવું. ઠંડું થયે
ચોળી લેવું અને ગાળીને પીવા આપવું. જે કુચા
રહે તે સાંજે ફરીને ઉપર મુજબ કામમાં લેવા. આ
પ્રયોગ સાથે વ્યવનપ્રાશ તો. ૧૧૧ આપવો.

×

(૨૫) ગર્ભનિરોધજન્ય વંધ્યત્વ માટેની હવા - જેઠીમધ
તો. ૧, ગેડૂ તો. ૧ મધમાં કાલવીને રાત્રે ચોનિમાં
લગાવવું.

×

(૨૬) ગર્ભાશયની ગરમી તેથી ગર્ભાળીજ મરી જતા હોય
તે ઉપર હવા - નીમપત્ર તો. ૧, પંચવલ્કચ કવાથ
તો. ૨ ત્રણ શેર જળે પલાળી સવારે ઉકાળવું. અઠધું

૭૩

જળ રહ્યો ઉતારી લેવું તથા ગાળી લેવું. તેમાં વિલા-
યતી મીઠું ૦૧ તો. નાખી કુશ આપવો.

×

(૨૭) પ્રમેહ-ઉપદ્રવશજન્ય વંધ્યત્વ - પ્રમેહ - બંગભરમ ૧/૨
વાલ, ગળોસત્વ ૧ વાલ, ગેરૂ ૧ વાલ, શિલાજીત
૧ વાલ, ચંદનનું ચૂર્ણ ૧ વાલ. ૨ માત્રા કરવી.
સવાર-સાંજ ૧-૧ માત્રા ઘી, સાકર, મધ અને
માખણ સાથે આપવી.

ઉપદ્રવશજન્ય વિકાર-મજીક, ચોપચીની, ધમાસો, ગળો,
અનંતમૂળ, હાડહળદર, નીમપત્ર, જેઠીમધ, ચંદન
સરખા ભાગે લેવા. ઔષધો અધકચરા ખાંડી રાખવા.
૧ તો. હવા લઈ વિધિપૂર્વક ઉકાળો કરીને પીવો.
કુચા રહે તે સાંજે ફરીને કામમાં લેવા.

×

(૨૮) વંધ્યત્વ નિવારણનો સાદો સરળ ઉપાય - ૧ તોલો
ઠાળાતલ એક પાકા કેળા સાથે રોજ ખાવું.

×

(૨૯) ફલકેશની અંદર શોષ તથા મેદોવૃદ્ધિ ઉપર -
વાવડીંગ તો. ૧, સૂંઠ તો. ૧, જવખાર તો. ૧,
લોહભરમ તો. ૧, ત્રિકુળા તો. ૩, જવનો લોટ
તો. ૭, વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ (લોહ સિવાયના ઔષધોનું)
કરી બધું મેળવી રોજ ૦૧-૦૧ તો. ચૂર્ણ અરણીના
રસ તો. ૨, મધ તો. ૦૧ સાથે સવાર-સાંજ ખાવું.

૭૪

તથા ચૂર્ણ સાથે લઘુયોગરાજ ગૂગળની ૩-૩ ગોળી
પણ આપવી.

x

(૩૦) જનન અવયવનો સોજો - શૂળ - લીંબોળીના મીંજ
તો. ૧, એરંડીના મીંજ તો. ૧ ખૂબ ઘૂંટી પાવલી
ભારની સોગઠી કરી અંદર મૂકવી.

શૂળ-નાળીયેરનું દૂધ કાઢી ગરમ કરી કોપરેલ મેળવી
પોતું બોળી અંદર રાખવું.

x

(૩૧) અગ્રેજી દવાઓ- (૧) વીટામીન ઈ ખાસ દવા છે.

(૨) 'પ્રોલાઇડ' (વાનર કુા.) વારંવાર થતા ગર્ભાવ
ઉપર ૧/૨ થી ૧ ગોળી રોજ આપવી. (૩) વીટી-
યોલીન (ગ્લેકસો) એક કેપસુલ રોજ આપવી. (૪)
બ્લીટજર્મઓઇલનો ઉપયોગ પણ કરવો. (ડૉ.ની સલાહ
મુજબ).

દવાની જરૂરિયાત (સંતાન પ્રાપ્તિ માટે) તથા

વિશેષ માહિતી માટે લખો

આયુર્વેદિક રીસર્ચ સેન્ટર

૧૭/૧, બીનાપાર્ક, ઘાટલોડીયા, અમદાવાદ-૩૮૦૦૬૧

આર્તવધર્મ રજોધર્મ

મહર્ષિ વાગ્ભટ્ટના કથન પ્રમાણે-

‘માસિ માસિ રજઃ સ્ત્રીણાં રસજ્ઞ સ્તવતિ ગ્ર્યહમ્ !
વત્સરદ્વદ્વાદશા દ્વૈવં આતિ, પંચાશતક્ષયમ્ ॥’

હરમહીને ત્રણ દિવસ સુધી રજ યોનિમાંથી સ્ત્રવે છે. આ રજ સાવ બાર વર્ષની ઉંમરથી શરૂ થઈ પચાસ વર્ષે બંધ થાય છે.

રજ અગર એક પ્રકારનું રક્ત હર માસે સ્ત્રવે છે. આને રજોધર્મ (માસિકધર્મ) કહે છે. તે લગભગ પચાસની વયે પહોંચતાં બંધ થાય છે.

ઋતુધર્મ ત્રણ કે ચાર દિવસ ચાલુ રહે તે દોષ ગણાય છે. કેટલીક સ્ત્રીને પચાસની વય કરતાં થોડું વહેલું માસિક બંધ થઈ જાય છે. આ પણ એક દોષ જ છે. કેટલાકને ત્રીસ પીઠા સાથે આર્તવ આવે છે. આ બધાને નીચેના વિભાગોમાં વહેંચી દઈશું.

(૧) કષ્ટાર્તવ, (૨) અત્યાર્તવ, (૩) અનાર્તવ.

×

કષ્ટાર્તવ

(૧) એળીયો ૧ ભાગ, હીંગ ૧ ભાગ, કું. ટંકણ ૧ ભાગ, કસીસ ૧ ભાગ સુંઠ ૧/૨ ભાગ, બંગ ૧/૨ ભાગ વસ્ત્રાગળ કરી જળે ધૂંટી વટાણા જેવી ગોળીયે વાળવી. ૧-૧

૭૬

ગોળી ઉજી જળથી આપવી.

મસિકના સમયથી ૭ દિવસ અગાઉ શરૂ કરાવવી.

x

- (૨) સોને કે વરમ હોય તો પીલુડીનો રસ તો. ૨૦ પકાવી તેલ સિદ્ધ કરી લેવું. નીચે ઉતારી તેમાં થોડુંક બોરીક એસીક મેળવી ૩ બોળી થોળીમાં થોડા દિવસ મૂકવું.

x

- (૩) કષ્ટાર્તવ-સવાર-સાંજ મહાયોગરાજ ગૂગળ રાસ્નાદિ કવાથ સાથે આપવો. સવારે ૧ રતી કુચક્ષા ચૂર્ણ દૂધ સાથે આપવું. જમ્યા બાદ કુમાર્યાસવ ૧ તો. જળ ૧ તો. મેળવીને આપવું.

x

- (૪) નાગભસ્મ ૧ રતી અશોક કવાથ સાથે જમ્યા બાદ અશોકારીષ્ટ ૨-૨ તોલા દિવસ ૪૫ સુધી કોર્સ કરાવવો.

x

- (૫) હીરાબોળ તો. ૧૦, એળીયો તો. ૧૦, હીરાકસી ૭ા તો., ઈલાયચી ૫ તો., સૂંઠ ૫ તો., સંચળ તો. ૧૦ બારીક કરી ગુલાબપુષ્પની પાંખડીઓ સાથે વાટી નાના બેર જેવી ગોળીઓ વાળવી. ૧ થી ૨ ગોળી દૂધ સાથે રોજ ૨ ટાઈમ આપવી. કષ્ટાર્તવ-નષ્ટાર્તવ વગેરે મટે છે.

x

૭૭

(૬) એળીયો ૧ તો., હીરાકસીસ ૧ તો., કેશર ૬ માષા,
શેકેલી હીંગ ૧ તો., જટ.માંસી ૧ તો., ખુ. અજવાયન
૧ તો., ચિત્રક ચૂર્ણ ૧ તો., વાવડીંગ ૧ તો. વસ્ત્ર-
ગાળ ચૂર્ણ કરી જરૂર પુરતા મધ સાથે ખંદા કરી
૪-૪ રતીની ગોળીઓ કરવી. ૧-૧ ગોળી જળ
સાથે સવાર-સાંજ આપવી.

(૭) રક્તાલ્પતાજન્ય માસિકધર્મની વિકૃતિ ઉપર - લોહ
ભસ્મ ૫૦૦ પુટી, મંડુર, ભસ્મ. શુ. હીરાકસી, અબ્રક
ભસ્મ, રસસિંદુર, સુવર્ણમાસિક ભસ્મ ૧-૧ તોલો,
એળીયો, શુ. શિલાજીત (સૂર્યતાપી) ૨-૨ તો.
શુ. ગૂગળ ૫ તો. કુંવારના રસે ઘૂંટી ૨-૨ ગોળી
જમ્યા બાદ રોજ ૨ ટાઈમ આપવી. આ સાથે સવારે
૮-૦૦ વાગ્યે ૨ રતી પ્રવાલભસ્મ હલવામાં અગર
માખણમાં આપવી. રૂઝાએ પૌષ્ટિક આહાર લેવો.
વાયડી ચીજો ખાવી નહીં. લગભગ ૬૦ દિવસમાં
શરીરમાં નવીન શુદ્ધ રક્ત બને છે. માસિકની તમામ
તકલીફો દૂર થાય છે.

(૮) કષ્ટાર્તવ ઉપર 'તારા મંડુર' (તૈયાર મળે છે) સારી
હવા છે. ૧ ગોળીથી પીઠામાં લાભ ન થાય તો ૨
થી ૩ ગોળી આપવી.

(૯) Ergo Trb આપવી. (ડો.ની સલાહ સુજબ.)

૭૮

(૧૦) Menstrol. ૧-૧ ગોળી આપવી.

x

(૧૧) માસિક વખતે સખત પીડા-કઠોળ બંધ કરાવવું અને હોમ્યો. દવા, મેગ્નેશ ફોસ ૬x ની ત્રણ ગોળી રોજ ૩ વાર આપવી.

x

(૧૨) પેઠાનો દુઃખાવો, ગર્ભાશયની નખખાઈથી પીડા - સ્તન સખત દુઃખે-તેવાં ચિદૂનો જણાય તો ફેરમ ફોસ ૧૨x, કેલ્કર ફોલોર ૧૨x ૩-૩ ગો. રોજ ૩ થી ૪ વાર આપવી.

આ સિવાય નીચેની પેટા દવા આપી શકાય.

x

(૧૩) (૧) અશોકા કાઠીયલ, (૨) ખેલીકમીર નીચો કાઠીયલ, (૩) ઋતુરાજ (ઈન્ડીયન રૂગની), (૪) ચૂરેરોડીન (યૂનીકેમ) વિગેરે.

x

(૧૪) નોંધ : માસિક ત્રણચાર મહીને આવતું હોય તો - એપ્રલ ટેબ. એ.થા દિવસથી ૨૦ દિવસ સુધી રોજ ૧ ગળવી. તથા એલોઝ કમ્પાઉન્ડ ટેબલેટ જમ્યા પછી ૨-૨ ગો. રોજ ૨ ટાઈમ લેવી. માસિક આવે બંધ કરવી.

લાંબા સમયથી માસિક અનિયમિત હોય તો-નોરા સાયકર્બાન અગર ડયુ ઓલ્યુટોન માસિકના પમા દિવસથી રોજ ૧ ગોળી લેવી. માસિક આવે બંધ કરવી.

x

૭૯

અત્યાર્ત

- (૧) મોતીપિઠિ ગુલકંઠ સાથે આપવી.
- (૨) સ્વેત બંગભસ્મ ૧ તો., પ્રવાલ પિઠિ ૧ તો., શતાવરી ૨ તો., બીલીનો ગર્ભ ૨ તો., બાવળની ફળી બી વગરની ૩ તો. સીપ ભસ્મ ૧ તોલો ગુલાબઅર્કથી ઘૂંટી ચણા જેવી ગોળી કરવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ આપવી. દૂધ સાથે ગોળી આપવી. તીખું ખાટું ખાવામાં ન લેવું. પૌષ્ટિક લોજન કરવું.

x

અંગ્રેજી દવાઓ

- (૧) ઇરિગોસીલ ૧-૧ કેપ્સુલ રોજ ૨ ટાઈમ આપવી.
- (૨) ઇરિબોલીન ૧-૧ ગોળી રોજ ૨ ટાઈમ આપવી.
- (૩) લાઈનોરલ ટેબ. ૧ ગોળી ૩ દિવસ સુધી આપવી.

x

પેરા દવાઓ

- (૧) એલીકમીટ નીચો કાઢીયલ ૧ થી ૩ ચમચી રોજ ૩ વાર (સવાર-બપોર-સાંજ)
- (૨) ટીનોજીન લીકર ૨૦-૨૦ બુન્ડ રોજ ૩ ટાઈમ આપવા. જળ, દૂધ, ફળના રસ સાથે.
- (૩) યૂટરોન (બેંગાલ કું.) ૧ થી ૨ રોજ ૩ ટાઈમ.
- (૪) ચીનમય કે. જે એન્ડ જે ડીશોન-સારી દવા છે.

x

૮૦

અનાર્તવ (નષ્ટાર્તવ)

- (૧) કષ્ટાર્તવના પ્રકરણમાં દર્શાવેલ પ્રયોગ નં. ૬ આપવો.
તથા નં. ૧૪વાળી અંગ્રેજી દવા આપવી.
- (૨) નં.-૧ વાળી દવા આપવી.
- (૩) એગીયો, હીરાબોળ ૧-૧ તો., કેશર, હીંગ, ફેલાદ
બરમ ૩-૩ માવા. કપાસીયાના કવાથમાં ઘૂંટી ચણા
જેવી ગોળી કરવી. ૧-૧ ગોળી દૂધ સાથે. દૂધમાં
ધી-સાકર મેળવીને ઉપર પી જવું.

x

અંગ્રેજી દવાઓ

- (૧) Ergopioe (Evam) ૧-૧ તો. રોજ ૩ વાર.
- (૨) Estroids (યૂનીકેમ) ૧ તો. રોજ ૨ ટાઈમ આપવી.
- (૩) કાયલોફેર્મ (સીબા.) ૧ થી ૪ ગોળી ૨ વાર જમ્યા
પછી.
- (૪) હોર્મોટોન (કાર્નૅળી કું.) ૧ થી ૩ ગો. રોજ ૩ ટાઈમ.
- (૫) અશોકાકાડીયલ (ORC.) ૧ થી ૨ ચમચી રોજ
૨ ટાઈમ.
- (૬) અશોકા ટીચર-૧૦ થી ૨૦ બુંદ જળ સાથે.
ઉપરનામાંથી કોઈ એક દવા આપવી.

x

આર્તવ નિવૃત્તિ

પચાસ વર્ષની આસપાસ આર્તવ બંધ થાય છે. રજો-
ધર્મની નિવૃત્તિ થાય છે. આ સમયે પણ થેડી સાવધાની

૮૧

રાખવી પડે છે. આત્મવનિવૃત્તિ પછી સ્ત્રીને શારીરિક, માનસિક દરદો ન થાય તે અંગે સાવચેતી રાખવી જરૂરી છે.

સ્વાસ્થ્યમાં કાંઈપણ અનુચિત ફેરફાર જણાય તો નીચેની દવા સામાન્ય રીતે આપવામાં વાંધો નથી.

રાસ્ના, એરંઠમૂળ, સાટોડી, ધમાસો, દેવદાર, ગંધાલો વજ, કાળીપાટ, જેડીમધ, વાવડીંગ, હરડે, કાંકયા, સૂંઠ, આમળા સરખા ભાગે લઈ ચૂર્ણ બનાવી તેમાંથી ૨ તો. ઔષધ ૨૦ તોલા જળે પકાવી ચોળી લેવું. પછી ગાળીને પીવા આપવું. (શેષ ૨ તો. જળ રહે ઉતારવું) આ ઉકાળા સાથે નીચેની ગો. ૧-૧ સવાર-સાંજ આપવી. સવારે ઉકાળો એ ઔષધના રહેલા કુચામાં ૨૦ તો. જળ નાખી ફરી બનાવીને પીવો. શિલાજીત રસાયન ૨ તો., મકરંધવજ ૦૧ તો., કસ્તુરી ૧ આનીબાર ઘૂંટીને ત્રીસ ગો. કરવી.

x

અંગ્રેજી દવાઓ

- (૧) Ergopiol (Eransco) ૧-૧ ગો. ૩ વાર રોજ આપવી.
- (૨) Estroids (યૂનીકેમ) ૧-૧ ગો. એ વાર રોજ દિ. ૧૫ સુધી આપવી. દવાઓ ડો.ની સલાહ મુજબ વાપરવી.

x

* આત્મવનિવૃત્તિમાં અનિદ્રા, જ્ઞાનતંતુઓ ઉશ્કેરાયેલા હોય તે ઉપર ઔષધ :

જહરમોહુરાપિષ્ટિ વાલ ૧/૨, સર્પગંધા વાલ ૧/૨, સારસ્વત ચૂર્ણ વાલ ૧/૨. ૨ માત્રા કરવી. ૧-૧ માત્રા મધ સાથે.

x

૬

૮૨

* આર્તવનિવૃત્તિ બાદ થયેલ પાંડુરોગની દવા :

લોહભસ્મ તો. ૫, ઠાઝ હળદર તો. ૨, ત્રિક્ષણ તો. ૧૦, શેકલું કડુ તો. ૮૦, ગૂગળ તો. ૧૦૦ ખૂબ ઘૂંટી લેવું. (કાષ્ઠ ઔષધો ખારીક વસ્ત્રગાળ કરી તેમાં લોહભસ્મ મેળવી બધા ઔષધો ઘૂંટીને રાખવું. ગો. અથવા ચૂર્ણ ૩૫. માત્રા : ૧/૨-૧/૨ વાલ દ્રઢ સાથે.

x

* અનિદ્રા :

ગંધીલો વજ તો. ૧/૨, હિંગ્વાદી ચૂર્ણ તો. ૧, શુક્તિ-ભસ્મ તો. ૧, સર્પગંધા તો. ૧, સપ્તાહમૃત લોહ તો. ૧. ૬૦ માત્રા કરવી. સવાર-સાંજ ૧-૧ માત્રા ધી-સાકર સાથે અથવા મધ સાથે. સરસ ઊંચ આવે છે. ઉરકેરાયેલા જ્ઞાનતાંતુને શાંતિ મળે છે. માનસિક અશાંતિ દૂર થાય છે.

x

* ગાંડપણ જેવી અસર ઉપર :

પ્રાદીબન તો. ૫, સર્પગંધા તો. ૭, ખુ. અજવાયન તો. ૧, જટામાંસી તો. ૧૧, વાંસકપુર તો. ૨૧, શંખાવલીના રસની એક દિવસ, પ્રાદીના રસની એક દિવસ અને ભાંજરાના રસની એક દિવસ ભાવના આપી મગ જેવી ગો.ઓ કરવી. ૨-૨ ગો. સવાર-સાંજ આપવી.

x

* કબજ, પેટકુલવું, ગેસ, છાતીમાં દાહ ઉપર :

જમ્બા પછી શિવાક્ષર પાચન ચૂર્ણ ૨ વાલ આપવું. રોજ ૨ વાર. અથવા શંખભસ્મ ૧/૨ વાલ, શુ. કુચલા ૧ રતી, કાંકયાનું ચૂર્ણ ૧/૨ વાલ મેળવીને આપવું.

લોહીવા

આ ઠઠું આર્તવનિવૃત્તિનું ભયંકર રૂપ છે. કયા કારણથી લોહીવા થયો છે તે જાણવું આવશ્યક છે.

(૧) ગર્ભાશયમાં ચાંદુ અગરરસોળી અથવા ગાંઠથી થયો છે ?

(૨) ગર્ભાશયની ફલગ્રંથિના સંકેતનથી થયો છે ?

×

ચાંદુ અને ઉપચાર

૧. આમળાને બાળી તેની નિર્ધૂમ ભખમ ૧ વાલ, નાગકેશર ૧ વાલ, હીરાબોળ ૧/૨ વાલ, ચંદ્રકલારસ ૧/૨ વાલ, શુક્તિપિષ્ટિ ૧/૨ વાલ. ૨ માત્રા કરવી. સવાર-સાંજ ૧-૧ ઘી-સાકર સાથે. ઉપર લીલી ધ્રોનો રસ થોડું જેઠીમખનું ચૂર્ણ મેળવીને આપવો.

×

૨. અંદરના ભાગે લગાવવાની દવા - ચર્મભખમ ૨ તોલા, બી તો. ૧ (સો વખત ધોયેલું) ઘૂંટીને મલમ કરવો. જરૂર લાગે તો બી ૧૫ તો. ઉમેરવું.

×

૩. નં. ૧ સિવાય બીજી દવા - કબુતરની બીટ તો. ૧, નાગકેશર તો. ૨, ત્રિકુળા તો. ૩, અરડુશીનાં લીલાં પાન તો. ૩, લોહભખમ તો. ૧/૨ સારી રીતે ઘૂંટી સુકવી લેવું. માત્રા : ૨-૨ આની બાર ચોખાના ધોવણ સાથે. આમાં થોડું મધ નાખીને પીવું.

×

૮૬

૪. કેલ્શ્યમ લેકરેટ ૨-૨ આનીભાર સવાર-સાંજ આપવું.

x

૫. ગુપ્તાંગના આંદા ઉપર બીજી હવા - ગુના આમડાને બાળીને કોલસો કરવો. (રાખ થવા ન દેવી.) કોલસાને ખરલમાં ઘૂંટી તે ૧/૨ વાલ, આસોપાલવ છાલનું ચૂર્ણ ૧/૨ વાલ, અંદ્રકલારસ ૧/૨ વા., ત્રિક્ષણ વાલ ૨. ૩ માત્રા કરવી. ૧-૧-૧ મધ-માખણ સાથે આપવી. અંદરનાં આંદા રૂઝાય છે. લોહીવા મટે છે.

x

૬. ગ્લીસરીન ટેનીક એસીડનું પોતું મૂકવું.

ગર્ભ સ્ત્રાવ ગર્ભપાત કારણ અને ઉપાય

કારણો : ગર્ભાવસ્થામાં મૈથુન કરવાથી, અશ્વસવારી કરવાથી, ભારે વજન ભિંચકવાથી, દોડવાથી, પડી જવાથી, મલમૂત્રાદિ-વેગો રોકવાથી, ખડુ તેજ અને ગરમ ચીજો ખાવાથી, વિષમ સ્થાને સૂવાથી, કઠવા, તીખા, શૂષ્ક પદાર્થો ખાવાથી ગર્ભસ્ત્રાવ અગર ગર્ભપાત થાય છે.

x

ગર્ભસ્ત્રાવ-ગર્ભપાતમાં તકાવત

ચોથા મહીને રક્તસ્ત્રાવ રૂપે જે ગર્ભ પડી જાય છે તે ગર્ભસ્ત્રાવ. અને પાંચમે અગર દઢા મહીને જે ગર્ભ પડે છે તે ગર્ભપાત કહેવામાં આવે છે.

x

૮૫

ગર્ભસ્રાવ-ગર્ભપાતનું પૂર્વ રૂપ

શૂળ થાય છે. યોનિમાં થોડો થોડો રક્તસ્રાવ દેખાય છે. ઉપદ્રવ, જલન, પીડા, યોનિમાંથી રક્તસ્રાવ અને મૂત્રાવરોધ થાય છે. ગર્ભસ્રાવ કે ગર્ભપાતના ચિહ્ન જણાયે તુરત ચિકિત્સા કરાવવી. તાત્કાલિક સારવારમાં ગ્લેકસો કંપનીની વીટીયોલીન કેપસુલ ઉપયોગી પુરવાર થયેલ છે. પીડા કે રક્તસ્રાવના ચિહ્ન જણાયે એક કેપસુલ આપવી. પછી જરૂર મુજબ આખા દિવસમાં ચારેક કેપસુલ આપવી. પહેલી કેપસુલથી જ ઘણે ભાગે રક્તસ્રાવ બંધ થાય છે.

x

આયુર્વેદિક ઉપચાર

(૧) આગળ વંધ્યત્વના ઈલાજમાં દર્શાવેલ કેટલાક પ્રયોગો કામમાં લેવા.

x

(૨) સિંગોડા, કમળકેશર, દ્રાક્ષ, કસેર, મૂલેડી, સાકર બરાબર લઈ બારીક વસ્ત્રગાળ કરી ૨-૨ આની-બાર દૂધ સાથે આપવું. ગર્ભસ્રાવ બંધ કરે છે.

x

(૩) વાસણ બતાવતી વખતે કુંભારના હાથ પર લાગેલી માટી લાવી જળમાં મેળવી સ્ત્રીને પીવા આપવું. ગર્ભપાત અટકાવે છે.

x

(૪) મૌકિત રસાયન આપવું.

x

૯૬

(૫) કમળ કંદનો ગર્ભ ૫ તો., સોનેરી ગેરૂ ૧ તો., ઇલાયચી ૧ તો., ચાંદીના વરખ નંગ ૨૦, પુત્રજીવકની જડ ૧ તો., ભગત્રીંગી ૧ તો., શિવલીંગી બીજ ૧ તો., મોતીની ભસ્મ ૦૧ તોલો, સુવર્ણ વરખ ૧૦ નંગ ખારીક વસ્ત્રગાળ (વરખ સિવાયના ઔષધો) કરી વરખ સાથે ધૂંટવું. પછી બધાની બરાબર સાકર મેળવી ૨-૨ માશા દિવસમાં ત્રણવાર દૂધ સાથે આપવું. લોજનમાં ચોખા, મસુરની દાળ ખાવું. દહીં, લાલ મરચું ખાવા નહીં.

×

(૬) મોતીસીપની ભસ્મ ૬ માશા, પ્રવાલપિષ્ટિ ૬ માશા, કહેરબાપિષ્ટિ ૬ માશા, જુન્દખેશતર ૧ તો., છડીલો ૩ મા, બાલછક ૩ મા., મહેંદીનાં બી ૧ તો., માષપણી ૧ તો., જીવન્તી-કાકોલી ૧-૧ તો., શિવલીંગીનાં બીજ ૧ તો., સાકર ૧૦ તો. ખારીક વસ્ત્રગાળ કરવું.

માત્રા : ૨-૨ આનીભાર. ૧ તો. અયવનપ્રાસ સાથે આપવું.

અપચા જેવું લાગતું હોય તો જમ્યા બાદ અગ્નિ-કુમાર રસ અદ્રક રસ સાથે રોજ બે ટાઈમ આપવો. તથા મોળી અને પાતળી છાસ તો. ૧૦, શેકેલું જીરૂ ૧૫ માશા, સિંધાલૂણ ૩ માશા (અથવા અનુમાનથી જીરૂ, સિંધાલૂણ મેળવવું) મેળવી છાસ જમ્યા બાદ પીવા આપવી.

×

૮૭

પેટમાં મૃત અગર જીવિત બાળક કેવી રીતે જાણવું ?

પેટમાં બાળક સખત પથ્થર જેવું થઈ જાય, ગર્ભિણી પડખું બદલે ત્યારે તે (ગર્ભ) પણ પથ્થરની માફક તે બાળુ ફડી જાય, પહેલાની અપેક્ષાએ નાભિ શીતલ જણાય, નેત્રોની સફેદીમાં કાળાશ જણાય, ઓઠ લાલ રહે, સ્ત્રીના હાથપગ ઠંડા થઈ જાય છે અને શ્વાસ સતત ચાલુ રહે છે, બાળક હલનચલન કરતું નથી. આ ઉપરથી જાણવું કે બાળક જીવિત નથી. આવી દશામાં ગર્ભપાડીને સ્ત્રીનો જીવ બચાવવો જોઈએ.

થણીવાર રક્તાગુદમ હોય છે અને ગર્ભની શંકા થાય છે. બન્નેનો ભેદ બરાબર પારખી ચિકિત્સા કરવી જોઈએ.

x

રક્તાગુદમ	ગર્ભ
(૧) શૂળ સાથે સ્પંદન.	(૧) શૂળ રહિત સ્પંદન.
(૨) વૃદ્ધિ થાય છે.	(૨) વૃદ્ધિ થાય છે.
(૩) ચીકણો મેલ જેવો પદાર્થ નીકળે છે.	(૩) ચીકણો મેલ જેવો પદાર્થ નીકળે છે.
(૪) શરીરનો વર્ણ લાલ. જવર, તૃષા.	(૪) વર્ણ સહેજ પીળો.
(૫) ભોજન પછી શૂળ.	(૫) આમાં શૂળ થતું નથી.
(૬) સ્પર્શથી ઢર્ઢ થાય છે.	(૬) આમાં ઢર્ઢ થતું નથી.
(૭) આત્મિક પ્રારંભમાં અલ્પ.	(૭) આમાં સહંતર બંધ થાય.
(૮) ગુદમ વૃદ્ધિ ચાર માસ પછી બહુ ઓછી.	(૮) નિયમિત વૃદ્ધિ ચાલુ રહે છે.
(૯) વમન થતું નથી.	(૯) વમન થાય છે.

પ્રદરરોગ

(સ્વેતપ્રદર)

ઋષ્યોના ગુપ્ત ભાગમાંથી પાતળું લાળ જેવું ચીકાશ-વાળું પાણી વહ્યા કરે છે. તેને પ્રદર કહે છે.

કેટલાક લોકો પ્રદરને સોમરોગ સાથે સરખાવે છે. બન્ને રોગ એક જ હોવાનું માને છે. પરંતુ એક નિષ્ણાત ડોક્ટર શ્રી રતીલાલ કુંવરજી શાહ (જેમના સંપર્કમાં હું ઘણીવાર આવેલ)ના મત પ્રમાણે પ્રદર એ ગર્ભાશયનો રોગ છે. જ્યારે સોમરોગ એ મૂત્રાશયનો રોગ છે.

પ્રદરવાળી રૂઝાને યોનિમાં ઢઢ, ગરમી, ખુજલી, શરીરનું બારેપણું, સુસ્તી, નબળાઈ, બેચેની, કબજિયાત, આંતરડામાં ગરમી, કૃશતા, કચારેક ગર્ભાશયના મુખમાં સોળે, વારંવાર ગર્ભપાત ઇત્યાદિ અસરો થાય છે.

×

અતિશય મૈથુન, અપચ્ચ આહાર, કુદરતી હાજતો અટકાવી રાખવી, વિપરીત મૈથુન વગેરે કારણો આ રોગના જન્મદાતા છે. ઘણી ઋષ્યોને વિષય સંબંધમાં અતૃપ્તિ પણ આ રોગનું કારણ બને છે.

×

ચિકિત્સા :- આ રોગમાં અશોકછાલની બનાવટ સારો ફાયદો કરે છે.

૮૯

(૧) અશોકારીષ્ટ, અશોકા કાડીયલ વગેરે.

X

(૨) રસસિંદુર, બંગભસ્મ, યશદભસ્મ, લોહભસ્મ, કેળનેા કંઠ, શતાવરી સમાન લાગે લેવા અને ખારીક ચૂર્ણ કરી અશોક છાલના કવાથમાં ખૂબ ઘૂંટીને ગુંબ જેવી ગોળીઓ કરવી. ૨-૨ ગોળી સવાર-સાંજ દૂધ સાથે આપવી.

X

(૩) પુષ્યાનુગ ચૂર્ણ, ત્રિબંગ ભસ્મ, વસંતકુસુમાકર વગેરે કવાઓ સારી અસર કરે છે.

X

(૪) શુ. પારહ, શુ. ગંધક, એલચી, દારૂહળદર, બાંબુના મીંજ, ગોખરૂ, વાવડીંગ, આમળા, કું.ટંકણ લાલ ચંદન, લોધર, શુદ્ધ ગૂગળ, શેમળાની છાલ, રસવતી બધી ચીજો સરખા બાગે લેવી. (દરેક ૧-૧ તો.) ખારીક વસ્ત્રગાળ કરવું. પછી તેમાં લોહભસ્મ તો. ૨ મેળવવી. એક પ્રહર ખરલમાં અન્ન દૂધ સાથે ઘૂંટી ૧-૧ વાલથી ગોળીઓ કરવી. ૨-૨ ગોળી સવાર-સાંજ મધ સાથે ઉપર દૂધ પીવું.

X

(૫) આસંધ તોલા ૮, વરધારો તોલા ૮, એલચી તોલા ૨, કુકુટાંકત્વક ભસ્મ તોલા ૨, બંગ તોલા ૧, સાકર તોલા ૮. કાષ્ઠ ઔષધો ખારીક વસ્ત્રગાળ કરવા. સાકરને અલગ ખાંડી વસ્ત્રગાળ કરવી. પછી બધા ઔષધો

૯૦

મેળવવા. માત્રા : ૨-૨ આનીભાર સવાર-સાંજ ફૂંક સાથે. પ્રદર મટે છે તથા જનન અવયવને બળપ્રદ છે.

- (૬) પ્રદર સાથે અણ્ણુ ગેસ, મંદાગ્નિ, આંત્રની અન્ય તકલીફો ઉપર - જમ્યા બાદ અશોકારીબટ ૧૥ તોલો, પત્રાંગાસવ ૧૥ તોલો, જળ ૩ તોલો મેળવીને પીવા આપવું. સાથે સવાર-સાંજ નં. ૪ની ગોળીઓ પચ્ચ લેવી.

×

- (૭) શતાવરી વાલ ૧, જેઠીમધ વાલ ૧, ગેરીક વાલ ૦૥, સુવર્ણમાસિક ભસ્મ વાલ ૦૥, ગોદંતી ભસ્મ વાલ ૦૥. બે માત્રા કરવી. ૧-૧ માત્રા મધ અને માખણ સાથે. આ સાથે ચંદ્રપ્રભાની ૨-૨ ગોળી પચ્ચ આપવી.

×

- (૮) દ્રાવ્યાદીકવાથનો બૂકો તોલો ૨ અડધો શેર જળમાં રાત્રે પલાળી સવારે ઉકાળવું. ૨ તોલો જળ રહે ઉતારવું અને ગાળીને પીવા આપવું. સાથે ચંદ્રપ્રભા ૨-૨ ગોળી આપવી. ગોળી ખાઈ ઉપર કવાથ પીવો. સાંજે એજ કુચા અડધા શેર જળે ઉકાળીને ઉપર પ્રમાણે પીવું. (પ્રસૂતિબાદના પ્રદરને પચ્ચ મટાડે છે.)

×

- (૯) ઉલ્ટકંબલ ૧ તોલો, શતાવરી ૦૥ તોલો, જેઠીમધ ૦૥ તોલો, ગળોસત્વ ૦૥ તોલો અડધા શેર જળમાં રાત્રે પલાળી સવારે ઉકાળી ૨ તોલો જળ સાથે ગાળીને પીવું. સાંજે સવારવાળા કુચા ફરી ઉકાળીને પીવા. રૂચા મેદપ્રધાન હોય તો ઉકાળા સાથે લોહગૂંચળી

૯૧

૨-૨ ગોળી આપવી. (કુમાર્યાવસ્થાના પ્રહરને પણ મટાડે છે.)

x

(૧૦) મેઢવાળાને પ્રહરનું પ્રમાણ વધારે હોય તો - આગળ દશવિલ ઉપચારોમાંથી યોગ્ય ઉપચાર કરવો. ગોળી કવાથ વગેરે. તથા નીચેનો ઉપચાર પણ કરવો. સહન થઈ શકે તેવું ગરમ જળ એક ટબમાં ભરી તેમાં પોટાશ પરમેંગનેટ તથા કુલાવેલ ટંકણ નાખી કમર ડૂબે તેમ અંદર બેસવું. જાંઘ અને પગ બહાર રાખવા.

x

(૧૧) માનસિક ચિંતા-ભયથી પ્રહર - ઘોળી મૂસલી ૧ વાલ, કમળકાકડી ૨ વાલ, આસંધ ૧ વાલ, શતાવરી ૧ વાલ, એલચી ૧ વાલ, ચોપચીની ૧ વાલ. ૨ માત્રાઓ કરવી. સવાર-સાંજ ૧-૧ માત્રા કેળા સાથે આપવી.

x

(૧૨) ગળોનો રસ તો. ૨૥ સાકર નાખીને પીવા આપવું. લાભ કરે છે.

x

(૧૩) બાવળના કુલ તો. ૨, કું. ફટકડી તો. ૨, માયુરજ તો. ૫, અશોકછાલ તો. ૨, મુલ્તાની માટી તો. ૨, જાંબુના મીંજ તો. ૨, ઢાઢુલજીર તો. ૨, રસવાંતી તો. ૨, સુવર્ણમાસિક ભસ્મ તો. ૨.

x

૯૨

(૧૪) એલચી તો. ૧, શુ. શિલાજીત તો. ૧, ભમકળ તો. ૧, શેમળાનો ગુંદર તો. ૨, બંમલરમ (મહે'દીમાં મારેલી) તો. ૧, ગોખરૂ તો. ૧, કમળકેશર તો. ૧, લોહભરમ (આમળાના યોગવાળી) તો. ૧, ગળોના રસે ઘૂંટી વટાણા જેવી બોળીઓ વાળવી. ૨-૨ બોળી સવાર-સાંજ દૂધ કે જળ સાથે.

x

(૧૫) પુખ્યાનુમ ચૂર્ણ ૧૥ માશા, મુક્તાભરમ ૧ રતી, પ્રવાલભરમ ૨ રતી. ૧ માત્રા છે. સવારે ૧ અને સાંજે પણ ઉપર મુજબ માત્રા આપવી. અનુપાન : ધોવણુ સાથે જમ્યા પછી અશોકારીબટ રા. તો. જળ મેળવીને આપવું. અપચ્ચ : મરચું, તેલ, ખટાશ (દહીં વિ.), કેળા, ગોળ.

x

(૧૬) કુ. કટકડી ૧૥ તો., કબુતરની બીટ તો. ૨, મોઢંતી ભરમ તો. ૧, બાંબુમીંજ તો. ૧, રસવંતી તો. ૨ મોથ તો. ૧, જેડીમથ તો. ૧, લોહભરમ તો. ૧. કાબઠ ઔષધો વચ્ચગાળ કરી લોહભરમ મેળવવી. માત્રા : ૧ થી ૩ વાલ. બીલ્વાસવ અને અશોકારીબટ સાથે. શ્વેતપ્રહર, રક્તપ્રહર ઉપર શીઘ્ર અસર કરે છે. શક્તિપ્રદ છે.

પચ્ચ : દૂધ, ભાત અથવા સાદો ખોરાક.

x

(૧૭) પ્રહરારી લોહ ૪ રતી મધમાં આપી ઉપર અશોકા-

૯૩

રીપ્ટ ૨ તો, જળ ૨ તો. મેળવીને આપવું. સાંજે જમ્યા બાદ પ્રહરરીપુ રસ ૪ રતી, ફલકલ્યાણધૂત ૧ તો., સાકર ૨ તોલા સાથે આપવું. ગુના ચોખા, ઘી, સાકર, દૂધ સવારે ખાવું. સાંજે શાક રોટલી ખાવા. બપોરે ૨ તો. કાલાતલ, ગોળ ૪ તો. સાથે ખાવા. (રજોદર્શન દરમ્યાન આ દવા બંધ કરવી.)

x

(૧૮) બાવળપત્ર ચૂર્ણ તો. ૮, સાકર તો. ૮, ગોખરૂપત્ર (ચૂર્ણ) તો. ૪ બારીક કરી સવાર-સાંજ ૦૧-૦૧ તો. જળ સાથે રોજ આપવું. આ દવાથી શ્વેતપ્રહર, રક્તપ્રહર, સોમરોગ મટે છે.

x

(૧૯) રજતભસ્મ, નાગભસ્મ, મોતી (વીંધ વગરના) અબખ-ભસ્મ ૧-૧ તો. જમફળ, શ્વેતઅંદન, એલચી, ગુલાબના ફુલ, વંશલોચન ૩-૩ તો. કાળઝાઈ બારીક વસાગળ કરી લેવા અને ખરલમાં બધા ઔષધો (ફૂલ સાથે) ખૂબ ઘૂંટી નાના લોટ જેવી ગો. કરવી. ૧-૧ ગો. સવાર-સાંજ આપવી. ઉપર દૂધ આપવું.

x

(૨૦) શતાવરી ૫૦ ગ્રામ, લોધર ૫૦ ગ્રામ, સાકર ૧૦૦ ગ્રામ. ૫-૫ ગ્રામ દૂધ સાથે આપવું. કાયદો કરે છે.

x

૯૪

(૨૧) પ્રહરચિંતામણી - પ્રવાલભસ્મ ગુલાબી તો. ૧, રૂમી-મસ્તકી તો. ૨, વાળો તો. ૨, શ્વેતભંગભસ્મ તો. ૧, દાઢમની છાલ તો. ૨, સુવર્ણમાક્ષિક ભસ્મ તો. ૧, સાકર તો. ૨. બારીક વસ્ત્રગાળ કરવું. ૦૧-૦૧ તો. ચોખાના ધોવણુ સાથે. પ્રહર મટે છે તથા શક્તિપ્રદ ઔષધ છે.

x

(૨૨) પ્રહરારી લોહ ૦૧ વાલ, શતાવરી ૪ વાલ, ગોદંતી ભસ્મ ૧ વાલ, આમળા ૧ વાલ. ૨ માત્રા ઘી-સાકર સાથે સવાર-સાંજ આપવી.

x

(૨૩) રસેન્દ્રવટી, શુ. પારહ, શુ. ગંધક, પીપર, વંશલોચન, આમળા, કાકડાશીર્ષી, દાલચીની, તેજપાત, મોટી ઈલાયચી, મધ દરેક ૧-૧ તો. શુ. શિલાજીત, સાકર ૮-૮ તો. પ્રથમ પાંચ ગંધકની કળ્કલો કરવી. કાળ ઔષધો બારીક વસ્ત્રગાળ કરી છાલ કમળના રસે એક દિવસ ઘૂંટી પછી મીઠા દાઢમના રસે ઘૂંટવું. (બધા ઔષધો 'રસમાં' ઘૂંટવા) અને અઠહ જેવી ઓળીઓ કરવી. ૧-૧ ગો. સવાર-સાંજ દૂધ સાથે. શ્વેતપ્રહર, રક્તપ્રહર બન્ને મટે છે.

x

(૨૪) રાળ તો. ૨, સુલેહી તો. ૩, નામકેશર તો. ૫, સાકર તો. ૧૦ બારીક કરવું. ૫-૫ માશા દૂધથી.

x

૯૫

(૨૫) પ્રહરારી વટી - જહરમોહરા, યશભ (સંગયશભ) મોતી
 રીંધ વગરના, રૌપ્યવરખ ૩-૩ માશા. અકંવેદમુશકમાં
 ૧ દિવસ ધૂંટવું. કહેરમા માનુકળ રૂમીમસ્તગી,
 ગુલાબ પુખ્ત, સ્વેતચંદન, વંશલોચન ૬-૬ માશા.
 એલચી ૨ તો. બારીક વસ્ત્રગાળ કરવું. ખરલમાં
 બધા ઔષધો સારી રીતે ધૂંટી ઇસબગુલના લુઆબમાં
 ચણા જેવી ગોળી કરવી. ૨-૨ મોળી સવાર-સાંજ
 ખકરીના દૂધ સાથે આપવી. ખટાશ વિગેરે ખાવું નહીં.

x

(૨૬) વાતપ્રહર, આંબલીના કચુકા, આંબા હળદર, ગોખરૂ,
 ગળોનું ચૂર્ણ સરખાભાગે લઈ (તમામ ઔષધો બારીક
 વસ્ત્રગાળ કરવા.) તેમાંથી ૧-૧ વાલ જળ સાથે
 આપવું.

x

(૨૭) પિત્તજ પ્રહર—શુ.શિલાજીત, શીતલચીની, વંશલોચન,
 શેમળાનો ગુંદ, હજરૂબ યહુદ ૧-૧ તો., એલચી
 ૧૧ તો., દાઠમની કળી ૨ તો. બારીક વસ્ત્રગાળ
 ચૂર્ણ કરવું. માત્રા : ૬-૬ માશા. ચોખાનું ધોવણ
 તથા મધ સાથે.

x

(૨૮) કફજ પ્રહર - પીપર, ગોપીચંદન, ખાખરાનો ગુંદ,
 રીંગણાની જડ, તાલમખાનાનાં બી, એલચી, ખારેક
 (કળીયા વગરની) ૨-૨ તો., સાકર તો. ૪. બારીક વસ્ત્ર-
 ગાળ ચૂર્ણ કરવું. માત્રા : ૮-૮ માશા આપવું.

x

૯૬

(૨૯) સંશમની નંબર-૧, ચંદ્રપ્રભા નં.-૧. ૨-૨ ગોળી
ગળોના રસથી આપવી.

x

(૩૦) કું. ફટકડી તો. ૨ા, ગરૂ તો. ૭ (પા) ધૂંટી લેવું.
માત્રા : ૪-૪ વાલ અબ દૂધથી. રક્તાપ્રહર પણ મટે.

x

અંગ્રેજી દવા

(૧) મેટ્રોગીલ રોજ ૨-૨ ગો. ૩ ટાઈમ જળથી ગળી જવી.

x

(૨) અથવા ગાયને સ્ટે રોઝન રોજ રાત્રે ૧ ગોળી થોનિમાં
ઊંડે મૂકવી. બાર દિ. સુધી કરવું.

x

(૩) દુર્ગધયુક્ત પ્રહર, મેટ્રોગીલ ૨૦૦ પાવરની ગોળી
રોજ ૨-૨ ગોળી ૩ વાર ગળી જવી.

x

(૪) અશોકા કાડીયલ.

x

(૫) એલીકમીર નીચે કાડીયલ.

x

(૬) એલીસ્ટ્રીસ એલીકમીર (એંગાળ કેમીકલનું) નવ ગાયત્રી
કેન (નવરત્ન કું.)

રક્તપ્રદર (અસ્તદ્ગર)

આહાર-વિહારમાં અનિયમિત રહેવાથી આ દરદ થાય છે. અતિશય તીખા પદાર્થ ખાવાથી શરીરમાં ખોટી ગરમી ઉત્પન્ન થઈ લોહીને પાતળું બનાવે છે. આ લોહી રક્ત-વાહિની નાડીઓ (ગર્ભાશય સાથે સંબંધ રાખનાર) જેમાંથી આર્તવ બહાર આવે છે તેમાં આવે છે અને આર્તવ સાથે મળી જાય છે. ધીમે ધીમે આનું પ્રમાણ વધતું રહે છે.

આ સિવાય અધિક મૈથુન, ગુણલાગમાં ઈન્દ્રિય વગેરે કારણો પશ્ચ આ રોગ માટે જવાબદાર છે.

×

(૧) અજખભસ્મ ૫ તોલા, કું.ટ'કણ ૧ તોલો, તજ, તમાલ-પત્ર, એલચી, કપુર, વાળો, મોથ, નાગકેશર, કઠ, લવીંગ, હરડે, ખેડોં, આમળાં દરેક ચીજ ૦૧-૦૧૧ તોલો. બારીક વસ્ત્રમાળ ચૂર્ણ કરવું (કાષ્ઠ ઔષધોનું) તેમાં અજખભસ્મ મેળવીને ઘૂંટવું. તથા અલગ ખરલમાં કુલાવેલ ટ'કણ ખરલ કરી મેળવવો. જળ સાથે બધા ઔષધો ઘૂંટી ચણા જેવી ગોળી કરવી. ૨-૨ ગોળી સવાર-સાંજ મધ સાથે આપવી. ઉપર દ્રઢ આપવું. રક્તપ્રદર, મંદાગ્નિ, દાહ, સંગ્રહણી મટે છે. શરીર પુષ્ટ બને છે.

×

(૨) માયાક્ષ ૧, ઝોથમીઝ ૩ તોલો ૦૧, આંબ-

૯૮

ળાનું ચૂર્ણ તોલો ૦૧, દાઢમછાલ તોલો ૦૧, ગોઢંતી-
હર્તાલભસ્મ તોલો ૦૧. ભસ્મ સિવાયના ઔષધોનું
ખારીક વઝગાળ ચૂર્ણ કરી ભસ્મ મેળવવી.

માત્રા : ૦૧-૦૧ તોલો સવાર-સાંજ જળ સાથે.

x

(૩) સોનાગેરૂ તો. ૧૦ ખરલમાં ઘૂંટવો. તેને રોજ
આમળાના રસની ૧ ભાવના આપવી. દિવસ ૨૧
સુધી આ રીતે કરવું.

માત્રા : ૬-૬ રતી દૂધ સાથે આપવું.

x

(૪) ગેરૂ, મોચરસ, પુખ્યાનુગ, નાગકેશર, ગોઢંતીભસ્મ,
અરીઠાત્વકભસ્મ, કાથો, કળુતરની ખીટ, લોધર દરેક
ઔષધ ૩-૩ વાલ, બેલપર્પટી વા. ૧, ૨૪ ગોળી
કરવી. રોજ ૧-૧ ગોળી ૨ ટાઈમ આપવી.

x

(૫) બેલપર્પટી ૨ થી ૪ રતી ઘી-સાકર સાથે/માખણ/
સાકર/ગુલકંદ સાથે રોજ ત્રણ વાર આપવી. ઉપર
લોખાસવ આપવો.

x

(૬) સિતોપલાહી ચૂર્ણ ૩ માશા, મોતીની ભસ્મ ૧/૨ રતી,
ગળોસત્વ ૩ રતી. દૂધ સાથે/દાઢમના શરબત સાથે
આપવું. જમ્યા બાદ અશોકારીખટ તથા રાત્રે ચંદ્રપ્રભા
૧ ગોળી આપવી.

x

૯૯

(૭) હોમ્યોપેથિક દવા-અનીઠા માઉન્ટેના ૩૦X પોટેન્સી
૧-૧ પુઠ જળમાં રોજ ૩ ટાઈમ આપવું.

x

(૮) કેલ્શ્યમ ગ્લુકોનેટ વીથ વીટામીન બી કોમ્પ્લેક્સ આપવું.

x

(૯) એલીકમીટ નીચો કાઠીયલ/ફીમેલ કાઠીયલ આપવું.

x

(૧૦) લ્યૂકોલ - સારી દવા છે. (હિમાલયા ડ્રગ કું.)

x

(૧૧) પ્રવાલભસ્મ, ચંદ્રકલા રસ, કામદૂધા, સુવર્ણમાસિક
ભસ્મ દરેક ૧/૨ રતી. ૧ માત્રા છે. મધ-માખણ
સાથે આપવી. સાંજે પછુ તે રીતે ૧ માત્રા આપવી.
રૂગ્ણા દુર્બલ હોય તો મુક્તાપંચામૃત ૧-૧ રતી
દૂધ સાથે આપવું.

x

(૧૨) ચંદ્રપ્રભા ૧ ગોળી, અશોકારીષ્ટ ૬ માશા, દ્રાક્ષાસ્રવ
૧ તોલો, અર્ક ગુલાબ ૧ તોલો મેળવીને ગોળી
સાથે આપવું.

માસિકમાં અધિક રક્તસ્રાવ - પ્રસવાનીર રક્તસ્રાવ
પછુ મટે છે.

x

(૧૩) કહેરબાપિષ્ટિ ૧ રતી, પ્રવાલપિષ્ટિ ૧ રતી, મોતીપિષ્ટિ
૧/૨ રતી. ૧ માત્રા છે. રોજ ૩ વાર મધ સાથે.
ઉપર અશોકારીષ્ટ આપવો.

x

૧૦૦

(૧૪) ઘેરજસત્વ ૯ માશા, સ્વેતરાળ તો. ૪, રૂમીમખતકી તો. ૪, બાવળનો ગુંદ તો. ૩, ઈસબગુલ ૨ તો., એલચી તો. ૧૦, સાકર તો. ૨૪. બારીક વસ્રગાળ કરી ૪ થી ૬ માશા સવાર-સાંજ દૂધ સાથે આપવું.

x

(૧૫) શુ પારહ હિંગુલોત્થ ૧ છટાંક, આમલસાર ગંધક ૧ છટાંક, પલાશનો ગુંદર ૧/૨ તોલો, અવસાર ૧/૨ છટાંક. પારહ ગંધકની કળજલી કરી અન્ય ઔષધો સાથે ખરલમાં ગૂલરના રસે ઘૂંટવું. (ગુંદર બારીક કરીને મેળવવો.) માત્રા : ૧/૨ થી ૧ રતી. સવાર-સાંજ દૂધથી. બન્ને પ્રહર, સોમરોગ મટે છે તથા મૂત્રકૃચ્છ, સ્તબ્ધક પશુ મટાડે છે.

x

(૧૬) સ્ફટિકભસ્મ ૪ રતી, બોલપર્પટી ૧૫૫ રતી, કામદૂધ ૨ રતી. ૧ માત્રા છે. જળ સાથે/દૂધ સાથે.

x

(૧૭) અબ્રખભસ્મ, રસાંજન, અર્પર ૧-૧ તો., રસસિંદુર, પીપળાની લાખ ૨-૨ તો., કુલાવેલ ફટકડી ૧/૨ તો., લાલચંદન, ગેરૂ ૨-૨ તો. બારીક પીસી જળથી ૨-૨ રતીની ગોળો કરવી. ૧-૧ ગો. જળથી અથવા લોમ્બાસવ સાથે.

x

(૧૮) અશ્મીષુ ૧ ભાગ, કાળો બોળ ૨ ભાગ, ગોપીચંદન ૪ ભાગ. વસ્રગાળ કરવું. ૩-૩ રતી દર ૪ કલાકે સાકર મેળવીને આપવું.

x

૧૦૧

(૧૯) બેરપચ્ચર ભસ્મ ૬ મા., ફીરોબા ભસ્મ ૬ મા., પ્રવાલ-
પિષ્ટિ ૬ મા., શુક્તિભસ્મ ૬ મા., સ્વેતચંદન ૧ તો.,
ખસ ૧ તો. ચંદન ખારીક કરી ભસ્મો સાથે મેળવવું.
૨-૨ મા. જળ સાથે આપવું.

હીસ્ટીરીયા “અપતંત્રક”

આ રોગનો મુખ્ય સંબંધ શરીર કરતાં મન સાથે
વધારે છે. ઋતુદોષ, અંદરના ભાગે શોથ, અતિશય ટેન્સન,
શોક, ઉદાસીનતા, અતૃપ્ત કામચંદા, દારૂપત્યજીવનમાં ખટ-
રાગ, ઇત્યાદિ કારણોથી આ દર્દ થાય છે.

એના લક્ષણોમાં રૂઝાની બેહોશી, શ્વાસાવરોધ, તાણ,
કંપન, હાંત બંધ થઈ જવા, આક્રોશ વગેરે છે. ઉપરાંત
આંખો ફાટી રહેવી, હસવું, બડબડાટ વગેરે પણ છે.

x

ઉપચાર :

(૧) આ રોગ થવાનું કારણ લોહીની ફીકાશ તથા નબળાઈ
હોય તો લોહની બનાવટવાળી દવા આપવી. તથા
પૌષ્ટિક આહાર આપવો. ફેરોડોલ, ફેરોબીલીવર,
ટોનોસ સેવન વગેરે અથવા ડોક્ટર જેની ભલામણ
કરે તે દવા આપવી.

આયુર્વેદિક ઔષધોમાં અ્યવનપ્રાશ, ઉત્તમ લોહભસ્મ,
સુવર્ણમાસિકભસ્મ, ઇત્યાદિનું સંયોજન ગોઠવી આપવું.

૧૦૨

તથા અંજીર, દ્રાક્ષ, જાંબુ વગેરે લોહી વધારનાર ફળો
પણુ આપવા. આ સાથે ફળધૃત જેવું ઔષધ પણુ
આપી શકાય.

X

- (૨) ગર્ભાશયનો વિકાર, હસ્તાન ઘરાળર ન આવવું,
કબજિયાત રહેવી વગેરેનો પણુ યોગ્ય ઉપચાર કરાવવો.

X

- (૩) આસગંધ તો. ૧, ખુ. અજવાયન તો. ૧, જટામાંસી
તો. ૪. અધકચરા ખાંડી તેમાંથી ૧ તો. દવા, જળ
૨૦ તોલામાં નાખી ક્વાથ કરવો. ૧/૪ જળ રહે
ઉતારી લેવું. ગાળીને સવારે ૨ા તો. પીવું. સાંજે
પણુ ૨ા તો. પીવું. મગજના જ્ઞાનતાંતુઓ પર આની
સારી અસર થાય છે.

X

- (૪) સોડાબાઈકાળં ૧ રતી, રસસિંદુર ૧ વાલ, શ્વાસકુઠાર
૨ રતી. એલચી-સંચળના ચૂર્ણ સાથે ઉપરની માત્રા
આપવી. સાંજે તથા સવારે રોજ ૨ ટાઈમ આપવી.
(ઉપરની દવાની ૨ માત્રા કરવી.)

X

- (૫) કસ્તુરીલૌરવ ૨ રતી, સંજીવનીવટી ૨ રતી, ઉત્તમ
લોહભસ્મ ૧ રતી, અબ્જ ૧ રતી, બ્રાહ્મી ચૂર્ણ ૪
રતી મધ સાથે આપવું.

X

- (૬) સારસ્વતચૂર્ણ આપવું અથવા સારસ્વતારીષ્ટ યા
અશ્વમંધારીષ્ટ લાંબા સમય સુધી આપવું.

X

૧૦૩

(૭) લઘુયોગરાજ ગૂગળ અથવા મહાયોગરાજ ગૂગળ
રાસ્નાદી કવાથ સાથે આપવો.

×

(૮) હીંગ અને કપુર સરખા ભાગે લઈ ૧-૧ રતીની ગોળી
કરવી. રોજ ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ આપવી.

×

(૯) પાન ઉપર તજનો અર્ક લગાવીને આપવું.

×

(૧૦) કેશર ૧/૨ તો., શુ. કુચલા ૬ મા., શુ. શિલાજીત ૧
તો., કું.હીંગ ૩ મા., મલ્લયંદ્રોદય ૬ મા., લોહભસ્મ
૬ મા., કર્કતુરી ૧૥ માશા, પીપરામૂળ ૧૥ તો. કુચલા,
પીપરામૂળ વસ્ત્રગાળ કરી તમામ ઔષધો મેળવવા.
પછી આદ્ધીરસની ૭ ભાવના દઈ ૨-૨ રતીની ગોળી
કરવી. ૧-૧ ગોળી જટામાંસી કવાથ સાથે આપવી.

×

(૧૧) સિદ્ધમકરધ્વજ ૦૥ રતી, મોતીની ભસ્મ ૦૥ રતી,
પ્રવાલભસ્મ ૦૥ રતી, સુવર્ણભસ્મ ૦૧ રતી દ્રાક્ષમાં
આપવું. ઉપર દૂધ આપવું.

×

(૧૨) કપુર ૧૥ મા., કવીનાઈનસદ્ક ૧૥ મા., હીંગ ૧૥
મા., કેશર ૧૥ મા. ખૂબ ઘૂંટી લેવું. જળના છાંટા
નાખી ૨-૨ રતીની ગોળીઓ કરવી. ૧-૧ ગો.
સવાર-સાંજ.

×

૧૦૪

(૧૩) સુવર્ણ સિંહુર ૨ ભાગ, સુવર્ણભસ્મ, મુક્તાભસ્મ, પ્રવાલભસ્મ, કાન્તિસાર ૧-૧ ભાગ કુંવારપાઠાના રસે ઘૂંટી પછી બ્રાહ્મી રસમાં ઘુંટવું અને ગોળો કરવો. એરંડપત્ર લપેટી અનાજની કોઠીમાં દિવસ ૩ રાખવું. પછી કાઢીને ૧-૧ રતીની ગોળીઓ કરવી.

×

(૧૪) ગર્ભાશયના વિકારથી હોય તો-મહાયોગરાજ જૂગળ, કુમાર્યાસવ સાથે આપવો.

×

(૧૫) શુંભારાજ ૩ રતી, મહાવાતવિધ્વંસ ૧૥ રતી, વાત-કુલાંતક રસ ૧ રતી. ૧ માત્રા છે.

×

(૧૬) યોગરાજજૂગળ, રાસ્નાદી કવાથ સાથે આપવો.

×

(૧૭) વૈદ્યરાજવટી, કૌચાનાં બી, રાસ્ના, મરી, વરીયાળી, શતાવરી, પીપરામૂળ, મોટીપીપર, વરધારો, વાવડીંગ, અસગંધ, ગોખરૂ ૧-૧ તોલો, જૂગળ ૦૥ શેર, અર્ક-પુષ્પ ૨૦ તો., શુદ્ધ એરકોચલા ૧૫ તો. વસ્ત્રગાળ કરી જૂગળ મેળવી બોર જેવી ગોળી કરવી. હીસ્તીરીયા, સર્વ વાયુ વગેરે ઉપર સર્વોત્તમ ઔષધ છે.

×

(૧૮) અમરસુંઢરવટી ૧ ગોળી, યોગેન્દ્ર રસ ૧ રતી. ૧ માત્રા છે. સવારે અને સાંજે પછુ તેવી ૧ માત્રા મધ સાથે આપવી.

×

૧૦૫

(૧૯) વાવડીંગ ચિત્રકમૂળ, ત્રિકુળા સૂંઠ, મરી, પીપર
બરાબર લઈ બધાની બરાબર મંડુરભસ્મ મેળવી
ગોમૂત્ર બધા ઔષધથી બમણું લેવું અને બધા
ઔષધો ઘૂંટીને ૨ રતીથી ૨ વાલ સુધી આપવું.

x

(૨૦) હીસ્ટીરીયા-મૃગી - હીસ્ટીરીયા વખતે ૨૦ તો. લીંબુ-
નો રસ તથા અર્કપત્ર રસ ૨ તો. મેળવી નાકમાં
પિચકારી મારવી.

x

(૨૧) સામાન્ય ટ્રીટમેન્ટ :-

A - વાતનાશક તેલનું અભ્યંગ કરવું.

B - સવારે બ્રાહ્મીવટી ૨ ગોળી મધ સાથે.

C - સાંજે ઓષાપરમાર વટી ૨ ગોળી દૂધ સાથે.

D - જમ્યા બાદ સારસ્વતારીષ્ટ ૧ તો., અશ્વ-
ગંધારીષ્ટ ૧ તો., જળ ૨ તો. મેળવીને રોજ
૨ વાર આપવું.

x

(૨૨) ઓષાપરમાર વટી-જઢવારખતાઈ ૮ ગ્રામ, એળીયો,
ગોરોચન, ઘીમાં શેકેલી હીંગ, ગુન્દબેશ્તર ૧૨-૧૨
ગ્રામ, કેશર, શુ. કપીલો ૨૪-૨૪ ગ્રામ, જહરમોહરા-
ખતાઈ ૪ ગ્રામ, મન્દ્રજવ ૪૮ ગ્રામ, એલચી ૮
ગ્રામ, કસ્તુરી ૪ ગ્રામ. બારીક વસ્ત્રગાળ કરી કુંવા-
રના રસે (૧૦૦ મી. લી.) ઘૂંટી ૪-૪ ગ્રામની
ગોળીઓ કરવી. ૧-૧ ગોળી દૂધ સાથે રોજ ૩
વાર આપવી.

x

૧૦૬

(૨૩) ખુરાસાની અજવાયન, નેત્રવાળો ૨-૨ તોલો, કપુર ૧ તો., પ્રાક્ષી ૧ તો., ઉપલેટ ૧ તો., વચ ૧ તો. બારીક વસ્ત્રાગળ કરી જળ સાથે ઘૂંટી ૨-૨ રતીની ગો. કરવી. ૧-૧ ગો. નીચેના ઉકાળા સાથે. આસંધ ૪ તો., જટામાંસી ૪ તો. ૧૦ તો. જળે પકાવી અડધું રહ્યે ઉતારીને માળી લેવું. માત્રા : ૨૫ તો. સવારે (ઉપરની ૧ ગો. સાથે) સાંજે ૨૫ તો. પીવે.

×

(૨૪) પ્રાક્ષીવટી-કેશર ૬ મા., પ્રવાલભ્રમ ૬ મા., રૌપ્યભ્રમ ૬ માશા, સ્વેતવચ ૬ માશા, મુક્તાભ્રમ ૩ માશા, કઠ ૧ તોલો, અબ્રક ૩ માશા, પ્રાક્ષી ૩ તો., સુવર્ણ-માક્ષિકભ્રમ ૩ માશા, શંખાવલી ચૂર્ણ ૧ તોલો, વચ, કઠ, પ્રાક્ષી વગેરે વસ્ત્રાગળ કરી રસ ભખ્મે મેળવવા. પ્રાક્ષો રસે ૩ દિવસ ઘુંટવું અને ૨-૨ રતીની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગો. સવાર-સાંજ જળ સાથે આપવી. જણી સારી દવા છે.

×

(૨૫) વચ ૫ રતી, શુદ્ધ હીંગ ૨ રતી, કઠ ૮ રતી, વાવડીંગ ૮ રતી, સંચળ ૮ રતી, મલ્લયંદ્રોદય ૨ રતી. ૪ માત્રા કરવી. ૧-૧ માત્રા સવાર-સાંજ નવશેકા જળ સાથે આપવી.

×

(૨૬) હીસ્ટીરીયામાં શીરશૂળ-લક્ષ્મીવિલાસ ૧ રતી, પીપરા-મૂળનું ચૂર્ણ ૧ માશા. ૧ માત્રા છે. આવી બે માત્રા સવાર-સાંજ આપવી.

×

૧૦૭

(૨૭) બૃ. વાતચિંતામણી ૧ રતી દશમૂલારીષ્ટ કર્તુરી-
યુક્ત ૧ તો. સાથે આપવો.

રૂઘાએ હાલકું લોજન કરવું. દાળતું પાણી, દૂધ
લેવા. લેંસનું દૂધ, કોળીજ, રીંગણા, આમલી, મરચું,
ખટાશ, મિઠાન્ન, દહીં લેવા નહીં.

x

(૨૮) અર્ક-અજવાયન સત્વ ૬ માશા, કપુર ૬ માશા,
એલચી ૧ તો., દાલચીની ૧ તો., કેશર ૬ મા.,
હીંગ ૬ મા., સૂંઠ ૧ તો., અફીણ ૬ મા., સ્પીરીટ
રેકટીફાઈડ ૧/૨ પૌંડ. કાઠ ઔષધો અધકચરાં ખાંડી
સ્પીરીટવાળી ઓટલમાં નાખવું. ઉપર મજબૂત બૂચ
લગાવવો. તડકામાં દિવસ ૧૫ સુધી રાખવું. પછી
ગાળી લેવું. માત્રા : ૫ થી ૧૫ બુંદ ગરમ જળથી.

x

(૨૯) એક કેસ : રૂઘાને એ ઓપરેશન પછી હીસ્ટીરીયા
થયો હતો. અંગ્રેજી દવાથી ખાસ રાહત ન હતી.
તેને નીચેની દવાથી લાભ થયો હતો. નામબંધ
૨ રતી, યોગેન્દ્ર રસ ૨ રતી. ૨ માત્રા કરવી. સવાર-
સાંજ ૧-૧ માત્રા મધથી આપી હતી. જમ્યા બાદ
અશોકારીષ્ટ. રાત્રે સૂતી વખતે નીચેનું ચૂર્ણ ૬ મા.
નવશેકા જળ સાથે. ત્રિફળા, નસોતર જવખાર, સંચળ,
સિંધવ, સૂંઠ, મરી, પીપર, સુનામુખી, અજવાયન
બરાબર લઈ બારીક ચૂર્ણ કરવું. આ રીતની ઔષધ
વ્યવસ્થાથી રૂઘાને પૂર્ણ લાભ થયેલ.

x

૧૦૮

(૩૦) લગ્ન પછી હીસ્ટીરીયાવાળી રૂઝાને નીચેની દવાથી
લાભ થયેલ-યોગરાજ ગૂગળ ૨-૨ ગોળી, બ્રાહ્મી
ધૃત ૬-૬ માશા સાથે સવાર-સાંજ દૂધ સાથે
જમ્યા પછી સારસ્વતારીષ્ટ ૨ તો., જળ ૨ તો. મેળવીને
રોજ ૨ ટાઈમ.

x

(૩૧) મયુરખીચ્છ ભસ્મ ૧ વાલ, ગરણીને ૨સ ૦ા ભાર,
ગોરોચન ૧ રતી, ધતુર બીજ નંગ-૫. બધા ઔષધો
સારી રીતે ઘૂંટી લેવા. ૩ માત્રા કરવી. દરદના
હુમલા પ્રમાણે આપવો.

દવાની જરૂરિયાત (સંતાન પ્રાપ્તિ માટે) તથા
વિશેષ માહિતી કે ઔષધો માટે લખો-મળો

આયુર્વેદિક રીસર્ચ સેન્ટર

૧૭/૧, બીનાપાર્ક, બાટલોડીયા, અમદાવાદ-૩૮૦૦૬૧

વિભાગ-૩

ઝતીય રોગોની ચિકિત્સા

શરીરમાંના ચક્રોનાં નામ

(૧) હૃદય ચક્ર, (૨) શિશ્ન ચક્ર, (૩) વૃષણ ચક્ર, (૪) મૂળદ્રાર ચક્ર, (૫) વૃક્કચક્ર. શરીર ધારણ કરનાર આ પાંચ ચક્ર છે.

×

(૧) હૃદય ચક્ર : તેનો આકાર કમળ જેવો છે. જે ‘હૃદય’ના સ્થાન નીચે લટકતું રહે છે. તેની ઠાળી બાજુએ પ્તીહા છે. આ ચક્રથી શરીરમાં સ્કૃતિ-ચૈતન્ય રહે છે.

×

(૨) શિશ્ન ચક્ર : પુરુષપણની મુખ્ય સંજ્ઞા છે. આ ચક્રની એક શીરા વૃષણચક્રને મળેલી છે. વીર્ય સ્ખલિત થાય છે ત્યારે શિશ્નચક્ર દ્વારા બહાર આવે છે. આમાં બે છીદ્ર છે (૧) મૃત્રવહન કરે છે, (૨) વીર્ય-વહન કરે છે. આની લંબાઈ સાતથી બાર આંગળ સુધીની હોય છે.

×

(૩) વૃષણ ચક્ર (અંડકોષ) : સંતાન ઉત્પન્ન કરવા માટે આ એક મુખ્ય ચીજ છે. આમાં ત્રણ યંત્ર છે. શુક્રળીજ નિર્માણ, શુક્ર પરિચાલક અને શુક્રનિક્ષેપક. આમાં શુક્રનિર્માણ-

૧૧૦

કર્તાને અંકડોશ કહે છે. બન્ને કોષ (ગોળા) એક જ થેલીમાં રહે છે.

x

(૪) મૂળધાર ચક્ર-સ્રી પુરુષ બન્નેને છે. એમાં ત્રણ ચક્ર છે. (૧) પ્રચારિણી, (૨) આવણી, (૩) વિસર્જિની. જે ત્યાગ, સ્થિતિ અને સંકોચન આ ત્રણે કાર્યો કરે છે.

x

(૫) વૃક્ષ ચક્ર : ગુહાના બે ભાગ છે. એક જમણી બાજુ બીજો ડાબી બાજુ. તે માંસ ચરબી અને રગોથી બનેલા છે. આમાં બે નળી છે, જે લોહી તથા પાણીને ગુદા કરે છે. આમાંની બીજી બે નળી મૂત્રગુદાના દ્વારથી માંસમાં જાય છે. વૃક્ષચક્ર અહીં આગળ છે. તે આ નળીથી યુક્ત છે.

વીર્ય શું છે ?

રસાયન સીઓના મત મુજબ વીર્યમાં ૩% ઓક્સાઈ-ઓફ પ્રોટીન, ૫% ફોસ્ફેટ ઓફ લાઈમ, ૪% ચીકાશ, થોડો અંશ ફોસ્ફરસ અને ફોસ્ફેટનો હોય છે. શેષ ભાગ જળ હોય છે.

સૂક્ષ્મદર્શક કાચથી વીર્યના તાજા બુંદને જોવામાં આવતાં તેમાં અસંખ્ય કીટાણું ધૂમતા ફરતા દેખાય છે.

૧૧૬

આ શુક્રકીટ છે. તેની લંબાઈ એક ઇંચના હજારમાં ભાગ જેટલી છે. શુક્રકીટનું માથું મોટું અને પૂંછડી પાતળી હોય છે. માથાની જાડાઈ એક ઇંચના નવ હજારમાં ભાગ જેટલી હોય છે.

નિરોગી મનુષ્યના વીર્યમાં શુક્રકીટ વધારે હોય છે. નિર્બળ, વ્યસની, રોગી મનુષ્યના વીર્યમાં આ સંખ્યા ઓછી હોય છે. કેટલાક કેસોમાં વીર્યમાં શુક્રકીટનો અભાવ જોવા મળે છે. તેથી સંતાન ઉત્પન્ન કરવાની તેઓમાં ક્ષમતા હોતી નથી.

એકવારના વીર્યપાતમાં વીસ કરોડથી અધિક શુક્રકીટ નીકળે છે. આમાંથી એકાદળે ડિ'બઝ'ચિમાંના પ્રતિક્ષાતુર ડિ'બ સાથે એકાકાર થઈ સ્ત્રીના ગર્ભાશયમાં પ્રવેશ મેળવવાને લાગ્યશાળી નીવડે છે.

x

વીર્ય નિર્માણ

વીર્યને 'જીવન' કહેવામાં આવે છે. આપણે જે કાંઈ ખાઈએ છીએ, પીએ છીએ તે પકવાશયમાં પાકીને રસ બને છે. કચરો મળ રૂપે બહાર નીકળી જાય છે. રસ જઠરાગ્નિમાં પકવ થઈને રક્ત, માંસ, મેઢા, ચર્મીમાં રૂપાંતરિત થાય છે. મેઢા પકવ થયે અસ્થિ, અસ્થિ પકવ થયે મજ્જા અને મજ્જા પકવ થયે વીર્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

કામશાસ્ત્રના મત મુજબ આહારમાંથી ત્રીસ દિવસે વીર્ય બને છે. લગભગ એક મણુ ખોરાકમાંથી ૧ થી ૧૫

૧૧૨

તો. જેટલું વીર્ય બને છે અથવા ચાલીશ બુંદ શુદ્ધ રક્તમાંથી ૧ બુંદ વીર્ય બને છે.

શુદ્ધ વીર્યમાં કોઈ મેલ નથી હોતો. વીર્યથી મનુષ્યમાં ઓજા, તેજ અને બળ પેદા થાય છે. આને કારણે મનુષ્યમાં ઉત્સાહ, ધીરજ, શક્તિ જેવા પુરુષોચિત ગુણોનો વિકાસ થાય છે.

વીર્ય મનુષ્યના શરીર, મસ્તક, મન, બુદ્ધિ અને આત્માને શક્તિશાળી બનાવે છે. તેથી જ વીર્યની રક્ષા એ જીવનની સુરક્ષા છે.

એકવારના મૈથુનમાં ત્રીસ દિવસની કમાણી રૂપ વીર્ય નષ્ટ થાય છે. તેથી મન ઉપર નિયંત્રણ રાખી રતિક્રીડામાં અધિક પ્રવૃત્ત થવું નહીં. મહીનામાં બે વાર અગર ચાર-વાર સમાગમ કરવામાં ખાસ વાંધો નથી. તેથી વધારે વાર કરવાથી પુરુષમાં નબળાઈ અને અકાળે વૃદ્ધાવસ્થા આવે છે.

સોળ કે સત્તર વર્ષની વય સુધી ઘણુંખરું વીર્ય પાત થતો નથી. કારણ સમસ્ત રસનો વ્યય માંસ, મેદા, અસ્થિ, મજ્જા વિગેરેના નિર્માણમાં રોકાયેલ હોય છે.

વીર્યપાતના પ્રારંભ થવાની અવસ્થા સુધીમાં પુરુષના શરીરનો વિકાસ લગભગ પૂર્ણ બને છે.

૧૭થી ૨૫ વર્ષની અવસ્થા સંકટકાલીન અવસ્થા ગણાય છે. અત્યારના સમયમાં ઘણાખરાને સ્વપ્નદોષ, હસ્તમૈથુન, અપ્રાકૃતિક મૈથુન ઇત્યાદિ કુટેવો પડે છે અને શરીરનો સર્વનાશ નોતરે છે.

હસ્તમૈથુન

પરિણીત અને અપરિણીત પુરુષોમાં પણ આ ક્રિયા જોવામાં આવે છે. શરીર સ્વાસ્થ્યનો નાશ કરનારી આ લાયકર કુટેવ છે.

ફારસી ભાષામાં આ કુટેવને જલક, અરબીમાં ઇસીમના વાલીદ, અંગ્રેજીમાં માસ્ટરએશન, ઉર્દુમાં મુશ્તજની આદિ નામોથી ઓળખવામાં આવે છે. અત્યધિક સમાગમથી જે હાની થાય છે તેટલી જ હાની આ કુટેવથી થાય છે.

જે વ્યક્તિ આનો શિકાર બને છે તેને માટે આમાંથી છૂટકારો મેળવવો ઘણો જ દુષ્કર થઈ પડે છે.

ઘણી વ્યક્તિઓ એવા જામમાં રહે છે કે હસ્તમૈથુન-ની સમાગમ કરતાં ઓછું નુકસાનકારક છે. પરંતુ જ્ઞાન અને પ્રત્યક્ષ અનુભવ આ વાત સ્વીકારવાની ના પાડે છે. ઘણા લોકો એવું માને છે કે હસ્તકૌશલમાં વીર્ય ઓછું નીકળે છે તેથી તે ઓછું નુકસાન કરે છે. પરંતુ વીર્ય ઓછું નીકળે છે તેથી તે લાભકારક ક્રિયા છે તેમ માનવાની જરૂર નથી. આ કુટેવનો શિકાર બનેલા વ્યક્તિના શરીરમાં કુદરતી રીતે જ વીર્ય ઓછું બને છે તેથી વીર્યસ્રાવ ઓછો થાય છે.

હસ્તમૈથુનથી નપુસકતાનો લોગ બનેલાઓની જે અવસ્થા જોવામાં આવે છે તે ઉપરથી કહી શકાય છે કે

૧૧૪

અતિસંલોગ કરતાં પણ આ કુટેવ ભયંકર છે. હસ્તમૈથુનના કારણે વાઈ, ગાંડપણ, ક્ષય વગેરેનો લોગ બનેલા સેંકડો કમનસીબ વ્યક્તિઓ જોવામાં આવે છે. તેથી જ જે કિયાને આનંદનું સાધન સમજવામાં આવે છે તે ખરેખર સેંકડો આપત્તિઓનું મૂળ છે.

વીર્ય એ જીવનનું પરમસત્ત્વ છે. જેનાથી શરીરમાં ચૈતન્ય, ઉત્સાહ, કામ કરવાની ધમશ, હિંમત, સાહસ, ચહેરા પર તેજ, મર્દાનગી જોવા મળે છે. એક ક્ષણના આનંદ માટે આવી પરમશક્તિનો નાશ કરવો હરગીજ ઉચિત નથી અને તે પણ ખોટા રસ્તે.

આ દુર્વ્યસનનો પ્રભાવ આખા શરીર પર પડે છે. સ્વભાવ ચીડીયો બને છે. વાતવાતમાં ઉશ્કેરાઈ જાય છે. તથા મનમાં અભરાંટ ચિંતા ઉઠાસીનતા રહે છે. શરીર કૃશ બને છે. હૃદયના ઘડકારા વધે છે. સ્ત્રીનું ચિત્ર જોતાં કે સ્પર્શ કરતાં વીર્યસ્રાવ થઈ જાય છે. ઇન્દ્રની ત્વચા સ્પર્શહીન બને છે. શિશુ ઉપર ખારીક ઢાણા નીકળી આવે છે. વીર્યનું કેન્દ્ર-સ્થાન અત્યંત કમજોર બને છે. મૂત્રનળીમાં પ્રદાહ અને શોથ થાય છે. પેશાબ જલન સાથે ટીપે ટીપે આવે છે. ઇન્દ્રી ઢીલી અને કમજોર બને છે. લાંબેમાળે ઉત્તોજના પણ જતી રહે છે અને નપુસક સ્થિતિમાં આવી પડે છે. માનસિક નબળાઈ વધે છે. શીરશૂળ રહ્યા કરે છે. અંઠકોષ ઉપર ખરાબ અસર પડે છે. રક્તમાંથી વીર્ય આજ અંજ બનાવે છે. હસ્તમૈથુનથી વારંવાર વીર્યસ્રાવ કરવાના કારણે

૧૧૫

તેને ઘણું સહન કરવું પડે છે. ક્યારેક કાચું વીરું બહાર નીકળે છે. કેટલીક વાર રક્ત પણ બહાર આવે છે. આ દુષ્ક્રિયાથી અંતકોષ નબળા-નિષ્ક્રીય થઈ લટકી પડે છે.

×

ઉપચાર :

(૧) પ્રથમ મળશુદ્ધિ કરાવવી. પછી ચંદ્રપ્રભા ૨ ગોળી, રસાયન ચૂર્ણ વાલ ૨, સારસ્વત ચૂર્ણ વાલ ૪, શંખાવલી વા. ૧, એખરો વા. ૨. ૨ માત્રા કરવી. સવારે અને બપોરે ૧-૧ માત્રા મધ સાથે આપવી. ઉપર દૂધ પીવા આપવું. દિવસ ૪૫ સુધી આ દવા આપવી.

(૨) સારસ્વત ચૂર્ણ વાલ ૨, રસાયન ચૂર્ણ વાલ ૨, સ્મૃતિ-સાગર રસ ૧ રતી સાંજે આપવું. તથા રાત્રે શેકેલ હીમેજની ફાકી જળ સાથે આપવી.

(૩) ત્યાર બાદ માનસિક નબળાઈ, ધાતુની નબળાઈ રહી ગયેલ જણાય તો નીચેની દવાની યોજના કરવી.

પ્રવાલ પષ્ટિ (ચંદ્રપુટી) ૨ રતી, વૈકાંતભસ્મ ૨ રતી, સુવર્ણવસંતમાલતી ૨ રતી, સારસ્વત ચૂર્ણ વાલ ૪, શંખાવલી ચૂર્ણ ૪ વાલ. ૨ માત્રા કરવી. સવાર-સાંજ ૧-૧ માત્રા. ઉપર દૂધ આપવું. દિ. ૧૫ સુધી આ દવા આપવી. જમ્યા બાદ અશ્વિગંધારીષ્ટ દ્રાક્ષાસવ ૧ તોલો, જળ ૨ તોલા રોજ ૨ ટાઈમ આપવું.

૧૩૬

- (૪) અંગ્રેજી હવા સપેમેન ફાટ રોજ ૨-૨ ગોળી સવાર-સાંજ લેવી. તથા ટ્રોફોક્સ પાઉડર ૨-૨ અમચી દૂધમાં લેવો.
- (૫) પેશાબ ઓછો થવો, હાહ, નપુસકતા ઉપર-સીસ્ટોન ગોળી ૨-૨ રોજ ૩ વાર લેવી.
- (૬) સમાગમ વેળાએ લીંગ ઢીલું પડે તો ટેસ્ટોફોસ ગોળી રોજ રાત્રે-૨ ગળવી. દિવસ ૨૦ સુધી.
- (૭) લીંગ ઉપર ફેલ્લો - ચુરેકસ હાઇડ્રોકોર્ટીઝન મલમ લગાવવો.
- (૮) ઉત્થાનનો અભાવ હોય તો વાઇસેકસ ગોળી રોજ રાત્રે ૨ ગળવી.
- (૯) આળસ, સુસ્તી, નબળાઈ ઉપર (હસ્તમૈથુન જન્ય)-સુરબેકસ-ટી ગોળી રોજ ૧ લેવી. (અથવા ડોકટરની સલાહ મુજબ)
- (૧૦) ત્રિકુળા ધન તો. ૩૨, ચંદ્રપ્રભા નંબર-૧ તોલા ૩૨ ઘૂંટીને ચણા જેવી ગોળી કરવી. રોજ ત્રણ ટાઈમ ૨-૨-૨ ગોળી આપવી. જમ્યા બાદ અશ્વગંધારી૦૮ આપવો.

વિશેષ માહિતી કે કોઈપણ ઔષધ માટે મળો/લખો

આયુર્વેદીક રીસર્ચ સેન્ટર

૧૭/૧, બીનાપાર્ક, ઘાટલોડીયા, અમદાવાદ ૩૮૦ ૦૬૧

સ્વપ્નદોષ

આજકાલ મોટાભાગના યુવાનોને આ રોગ લાગુ પડેલો જોવામાં આવે છે. કારણોમાં અપકવ વીર્યનો નાશ, અભ્ય-વસ્થિતજીવન, અવિવાહ, સેક્સસભર ચલચિત્રો જોવા, અતિ-મૈથુન, અશ્લીલ સાહિત્યનું વાંચન, ઉત્તેજક પદાર્થોનું સેવન (ચરસ-વિ.) વગેરે સ્વપ્નદોષ (નાઈટ ડીસ્ચાજ) થવામાં મુખ્ય ભાગ ભજવે છે.

મહિનામાં બે કે ત્રણ વાર સ્વપ્નદોષ થાય તો તે ચિંતાજનક બાબત નથી. પરંતુ આથી વધારે વાર થતો હોય તો તે ગંભીર બાબત છે.

×

ચિકિત્સા :

- (૧) બૃ. બંગેશ્વર રસ ૧-૧ રતી સવાર-સાંજ વ્યવનપ્રાશ સાથે. ઉપર દૂધ પીવું.
- (૨) બંગલરમ ૧-૧ રતી આંખજાના મુરખા સાથે. ઉપર મુજબ દૂધ સાથે.
- (૩) વંશલોચન, એલચી, બાવળનો શુંદર, બીજવંદ, ગળોસત્વ, આમલીના કચુકા, તાલમખાના, મોચરસ, દરેક ૬-૬ માશા, શિલાજીત ૧ તોલો. બારીક ચૂર્ણ કરવું. આ ચૂર્ણમાં રૌપ્યભસ્મ ૧ તો., કહેરબાપિઠિ ૬ મા., પ્રવાલભસ્મ ૪|| માશા, બંગલરમ ૬ મા., મૌક્રિતક ભસ્મ ૧ મા. ગુલાબ જળે બધા ઔષધો ધૂંટીને ૨-૨ રતીની ગોળી કરવી. સવાર-સાંજ ૧-૧

૧૧૮

ગોળી દૂધ સાથે આપવી.

સ્વપ્નદોષ ઉપરાંત પિત્તપ્રમેહ, ધાતુની નબળાઈ, નપુસકતા, શીરશૂળ, હૃદયરોગ વગેરે ઉપર સારી અસર કરે છે.

- (૪) આસંધ, વરધારો, જામફળ, એલચી, કોચાનાં ણી, સૂંઠ, કાળામરી, પીપર, શતાવરી, ત્રિકુળા, ગોખરૂ, ખસ, વંશલોચન, તાલમખાના દરેક ૧-૧ તોલો, સાકર ૧૨ તોલા. બારીક વજ્રગાળ કરવું. માત્રા : ૬-૬ માશા. સવાર-સાંજ દૂધથી.
- (૫) પ્રવાલભસ્મ, શીતલચીનીનું ચૂર્ણ, ભસ્મ ૧ રતી. ચૂર્ણ ૧ માશાથી ૨ માશા ચ્યવનપ્રાશ સાથે ચાટી ઉપર દૂધ પીવું.
- (૬) બેરળે બાવળનો ગુંદ, ઇંસબગુલની ભુકી, વંશલોચન, એલચી ૩-૩ માશા, સાકરનો બૂકો ૬ મા. બારીક વજ્રગાળ કરી ૬-૬ માશા સવાર-સાંજ દૂધ સાથે આપવું.
- (૭) શીતલચીની ચૂર્ણ, વંશલોચનનું ચૂર્ણ ૧-૧ મા., કપુર ૨ રતી આપવું.
- (૮) આમળાનો રસ, મધ અને હળદર મેળવીને પીવાથી કાયદો થાય છે.
- (૯) મોચરસનું ચૂર્ણ ૨-૨ મા. સાકર મેળવીને સવાર-સાંજ દૂધ સાથે આપવું.
- (૧૦) જમ્બા બાદ ૧-૧ કેળું ખાવું અથવા સવારે ૧ કેળું મધ સાથે ખાવું.

૧૧૯

- (૧૧) મોતીની ભરમ ખસ અથવા ગુલાબના શરબત સાથે આપવી.
- (૧૨) બઢામમીંજ, સાકર અને ગળોસત્વ ઘી સાથે આપવું.
રોજ બે વખત.
- (૧૩) ઘોળી મૂસલી, કૌઆળીજ, શતાવરી, સૂકા આમળા,
સાકર ૨-૨ તો. બારીક વઝગાળ કરવું. માત્રા :
૩-૩ માશા. સવાર-સાંજ દૂધ સાથે. દરેક માત્રામાં
૨-૨ રતી ગળોસત્વ મેળવીને આપવું.
- (૧૪) ચોપચીનીનું ચૂર્ણ ઘી-સાકર સાથે સવાર-સાંજ આપવું.
- (૧૫) શુદ્ધ શિલાજીત મધ સાથે સવાર-સાંજ આપવો.
- (૧૬) રસસિંદુર, વંશલોચન, અફીણુ ૩-૩ મા., ધાવડીનાં
કુલ, આમળા ૨-૨ તો., દ્રાક્ષ ૧૨ તોલા (બી વગરની)
બધાને ખૂબ ઘૂંટી જળથી ૧-૧ માશાની ગોળી
બનાવવી. ૧-૧ ગો. સવાર-સાંજ દૂધ સાથે આપવી.
- (૧૭) લવીંગ, શુદ્ધ કુચલા, નાગકેશર, અછરકરો, આમલી-
ના કચુકા બારીક વઝગાળ કરી કુંવારના રસે ઘૂંટી
૧-૧ રતીની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગો. સવાર-સાંજ
સાકરવાળા દૂધ સાથે.
- (૧૮) આકડાના કુલનું બરૂ, સ્વેત કરેણના મૂળની છાલ,
પઠાણી લોધર ૨-૨ તો., પાષાણુલેહ, શિલાજીત,
રૂમીમસ્તગી ૧-૧ તો., સમુદ્રશોફ, લવીંગ, કેશર,
૬-૬ માશા. ઔષધો બારીક વસ્ત્રગાળ કરી વડના
૧૦ તો. દૂધમાં ઘૂંટીને ૨-૨ માશાની ગોળી બનાવવી.

૧૨૦

- ૧-૧ ગો. સવાર-સાંજ કેળા સાથે આપવી. સ્વપ્ન-દોષ મટે છે.
- (૧૯) બંગેશ્વર ૩ તો., જામકુંજ, જાવેત્રી, લવીંગ, નાગકેશર, તજ, તેજપાત ૨-૨ તો., શતાવરી ૧૫ તો., સાકર, મધ ૨૦-૨૦ તો., ઘી ૪૦ તો. કાઠ ઔષધો બારીક કરી લેવા.
- (૨૦) કમરકસ, શુદ્ધ પતુરખીજ, આમલીના કચુકા, કપુર ૨-૨ માશા. બારીક ચૂર્ણ કરી પેટ દૂધમાં ઘૂંટી ૦ા-૦ા રતીની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગો. સવાર-સાંજ દૂધથી.
- (૨૧) રોજ રાત્રે ત્રિક્ષણની ફાફી લેવી. પેટ સાફ રાખવું. રાત્રે ચ્હા ન પીવી. હાથપગ-માથું ઠંડા જળે ધોઈ રાત્રે ૯-૦૦ આસપાસ સૂઈ જવું. બની શકે તો પેટ ઉપર માટીની પટ્ટી રાખવી. સવારે કાઠી નાખવી.
- (૨૨) હળદળ ૧ તો., આમળા ૨ તો., ગળોસત્વ ૩ તો. ચૂર્ણ કરી ૩-૩ મા. દૂધ સાથે આપવું.
- (૨૩) જમ્બાબાદ દ્રાક્ષાસખ ૧ તો., જળ ૧ તો. પીવું.
- (૨૪) બાવળની કુંપળ ૬ માશા ખાવી. ઉપર દૂધ પીવું. રોજ આ રીતે કરવું.
- (૨૫) પ્રવાલપિષ્ટિ, બંગમસ્મ ૧-૧ રતી સવારે અને ૧-૧ રતી સાંજે દૂધ સાથે આપવું.
- (૨૬) સૂતા અગાઉ ઈન્દ્રીને ઠંડા જળમાં ૧૦ મીનીટ ડૂબાડી રાખવી. પછી લઘુશંકા કરી સૂવા જવું.

૧૨૧

- (૨૭) પોટાશ ઓમાઈડ ૬ ગ્રેન, સીરપ ટોલું ૧ ઓ'સ,
એકવા ૬ ઓ'સ મેળવીને ૩-૩ દ્રામ હવસમાં
બે વાર. સ્વપ્નદોષ ઉપરાંત શીઘ્રપતન પણ મટાડે છે.
- (૨૮) એપરો તો. ૫, ગોખરૂ તો. ૨, કૌચા બીજ તો. ૨ાા,
કાળી મૂસલી તો ૨ાા, શતાવરી તો. ૨ાા, સલમ
તો. ૨ાા, ચોપચીની તો. ૨ાા, બદામ તો. ૧૦,
એલચી ૧ તો., લવીંગ ૧/૨ તો., જાવંત્રી તો. ૧/૨,
ગળોસત્વ તો. ૨ાા, કીસમીસ તો. ૮, દૂધનો માવો
૨૦ તોલાથી ૫૦ તોલા સુધી. સાકર ૧૨૦ તો. કાષ્ઠ
ઔષધો બારીક વજ્રગાળ કરવા. માવાને ધીમાં શેકી
પછી સાકરની ચાસણી કરી તેમાં માવો અને ઔષધો
નાખી ચોસલા કરવા. રોજ શક્તિ મુજબ ખાવું.
શરીરને સુદૃઢ કરે છે. પાચનશક્તિ વધારે છે.
ઝેરાની કાંતિ વધારે છે.
- (૨૯) સુવર્ણ બંગ ૩ રતી, લોહભસ્મ ૧/૨ રતી, અબ્રક
ભસ્મ ૧/૨ રતી, શતાવરી, મૂસલી ૧-૧ રતી, સુવર્ણ
ભસ્મ ૧ રતી, એલચી ૨ રતી, પીપર ૧ રતી,
મકરંધવજ ૦ા રતી. પાંચ કેપસુલ ભરવી. સવાર-સાંજ
૧-૧ દૂધ સાથે.
- (૩૦) ઈન્દ્રી ઘણી નાની હોય તો દર સપ્તાહે, એક ઇન્જેક્શન
ટેસ્ટોસ્ટેરોન ડીપો. ૧૦૦(એમ. ઇ.)નું લેવું.
- (૩૧) સ્વપ્નદોષ પછી શરીરમાં ઢઢ થવા ઉપર - બીકોસ્યુલ
રોજ ૧ ગળવી.

શીઘ્રપતન

રતિકીડા પણ એક કલા છે. આનાથી જે સુપરિચિત છે તે સીને સહેલાઈથી રતિયુદ્ધમાં હરાવી શકે છે અને સી પણ તેનાથી સંતુષ્ટ રહે છે.

સી તૃપ્ત થયા પહેલાં જ જેને વીર્યસ્રાવ થઈ જાય છે તેનાથી સી ખુશ નથી રહેતી. અર્થાત્ નારાજ રહે છે. રતિકીડામાં સીના અંગેઅંગનું બરાબર રીતે મંથન થવું જોઈએ. જલદી સ્ખલિત થનારા યુદ્ધના મેદાનમાં હરીને નાસી જનારા ‘કાપુરુષ’ જેવા સાખીત થાય છે.

આ રોગ થવાના ઘણા કારણો છે. લગ્નજીવન અગાઉ હસ્તમૈથુનની ટેવ, ગુહામૈથુન, પ્રમેહ, બીડી-તમાકુ, અતિશય રૂઢાનું સેવન, અતિશય મૈથુન ઇત્યાદિ ઘણા કારણો છે.

આવા રૂણોમાં કેટલાક તો માત્ર સી ચિંતનથી જ સ્ખલિત થઈ જાય છે. જ્યારે કેટલાક સ્પર્શ માત્રથી સ્ખલિત થાય છે. અધીર્થી એક મીનીટમાં સ્ખલિત થનારા ઘણા છે.

×

ચિકિત્સા :

- (૧) જાયફળ, જાવંત્રી, માયુફળ, કંકેલ, હરમલ, રૂમી-મસ્તગી, કેશર, નાગકેશર, મોચરસ, તજ, ગૂગળ, દક્ષિણી સોપારી, વંશલોચન, ખુરાસાની અજવાયન, એલચી ૧-૧ માશા બારીક ઘુંટી લેવું. અફીણ ૪ રતી, બીમસેની કપુર અને અબ્જક બરમ ૧૧-૧૧ માશા ઘુંટીને ઉપરના ચૂર્ણ સાથે મેળવવું.

૧૨૩

જરૂર જેટલો ઇસબગુલનો લુઆબ બનાવી ઉપરનાઃ
ઔષધમાં નાખીને ઘૂંટવું અને ૪-૪ રતીની ગોળીઓ
બનાવવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ દૂધ સાથે. પૌષ્ટિક
આહાર લેવો. શીઘ્રપતન, વીર્યનું પાતળાપણું વગેરે
મટે છે.

x

- (૨) પોસીના ડોઠા, સમુદ્ર શોફ, બાવળનો ગુંદર ૨-૨
તોલા, બીજબંદ ૧ તો., રૂમીમસ્તગી ૧૧ તો., સાકર ૧૦
તોલા. બધા ઔષધો વસ્ત્રગાળ કરી તેમાં ૨ તો.
ઇસબગુલની ભૂકી મેળવીને સારી રીતે ખરલ કરવું.
માત્રા : ૬-૬ માશા દૂધથી.

x

- (૩) શુદ્ધ કુચલા ૫ તો., શુદ્ધ ધતુરબીજ, હિંદુલોથ
પારફ, શુદ્ધ આ. ગંધક ૨-૨ તો., ભામફળ, લવીંગ,
અફીણુ ૧-૧ તો., પારાગંધકની કજ્જલી કરવી. શેષ
ઔષધોનું ખારીક વસ્ત્રગાળ ચૂણું કરવું. પછી બધા
ઔષધો એક સાથે ખરલ કરવા. પછી તે ઔષધો
ભાયફળના તેલમાં (૫ તોલા) ઘૂંટી લેવા અને શુદ્ધ
વછનાગ, શુદ્ધ ભીલામા ૩-૩ માશા મેળવી ધતુર રસે
ખરલ કરી ૧-૧ ગોળી દૂધથી. સ્તંભન માટે સમા-
બમના ૨ ઠલાક અગાઉ લેવી. મીઠું ખાવાથી વીર્ય છૂટે.

x

- (૪) ચંદન, ભાયફળ, લવીંગ, અક્કરકરો, કુટ્ટીજન ૧-૧
તોલા. કસ્તુરી ૬ મા, તજપત્રજ, એલચી ૨-૨ તો.

૧૨૪

ખારીક ચૂર્ચું કરવું. પછી ૧૦ તોલો પાનના રસે ઘૂંટી લેવું. ત્યાર બાદ ભાંગ બીજના તેલમાં ઘૂંટી બાર જેવી ગોળીઓ કરવી. ૧/૨-૧/૨ ગોળી સવાર-સાંજ હ્રદ સાથે.

×

(૫) અર્ક હ્રદ, લેંસનું હ્રદ, મકરીનું હ્રદ ૧-૧ તોલો. બન્ને હાથથી ૧૦ મીનીટ સુધી ખૂબ મસળવું. પછી સમાજમ કરવો. સ્તંભન થાય.

×

(૬) જાયફળ ૧ માશા, શુદ્ધ ધતુરબીજ ૨ મા., અજવાયન ૩ મા. ૧ શેર હ્રદમાં દોલાયત્રથી લટકાવવું. અઠધું હ્રદ રહો. પોટલી કાઢી નાખી ગાળીને પીવું. નશો ચઢશે. પછી સમાજમ કરવો.

×

(૭) લવીંગ, જાયફળ, કાળા મરી, અક્કરકરો, રૂમીમસ્તગી, જાવંત્રી, દાલચીની, સૂંઠ. દરેક ૭-૭ માશા. કપુર ૩૫ મા., ૪ તોલા મધમાં ઘૂંટી મોટા ચણા (કાબૂલી ચણા) જેવી ગોળી બનાવવી. ૧-૧ ગો. સવાર-સાંજ હ્રદ સાથે.

×

(૮) અદીચુ, સાકળ, ગૂમળ ૧-૧ રતી. ગૂલરના હ્રદમાં ઘૂંટી નાભિ ઉપર લેપ કરવો. સ્તંભન થાય.

×

(૯) અક્કરકરો, સૂંઠ, પીપર, જાયફળ, જાવંત્રી, એલચી, બન્ને બહુમન ૩-૩ માશા, કુલીંજન ૬ મા. કેશર

૧૨૫

કસ્તુરી ૧૧-૧૧ મા. બારીક વઝગાળ ચૂર્ણ કરવું અને
અર્કશુભાષમાં ઘૂંટી ૧-૧ મા. ની ગોળી કરવી.
સહવાસના ૧ કલાક અગાઉ ૧ ગોળી દૂધથી લેવી.

x

(૧૦) શ્વેત મરી, અજવાયન ૫-૫ તોલા, અફીણ ૨૧ તો.,
કેશર ૧ તોલા, બાલછડ, અક્કરકરો ૩૧-૩૧ મા.
બારીક ચૂર્ણ કરવું. તેમાં દોઢ પાશેર મધ મેળવવું.
સમાગમના ૧ કલાક અગાઉ ૧૧ તો. ખાવું.

x

(૧૧) હિંગુલોત્થ પારદ, આમલસારો ગંધક, લોહભસ્મ,
શતપુટીઅભ્રક ભસ્મ, રૌપ્યભસ્મ, સુવર્ણભસ્મ, સુવર્ણ-
માક્ષિક ભસ્મ ૩-૩ માશા, વંશલોચન (બારીક
પીસેલો) ૧ તો., ધોયેલી ભાંગનું ચૂર્ણ ૪ તોલા. પ્રથમ
પારાગંધકની કળજલી કરવી. બાદ ૧-૧ ચીજ
નાખતા જવું અને (કળજલી સાથે) ઘુંટતા જવું.
પછી ભાંગનો ઉકાળો નાખી સારી રીતે ઘુંટવું અને
૪-૪ રતીની ગોળીઓ બનાવવી. ૧ થી ૨ ગો. રોજ
દૂધ સાથે ખાવી.

x

(૧૨) કમર ઉપર ફટકડી બાંધવાથી શીઘ્રસ્ખલન થતું નથી.
રવિવારથી શરૂ કરી બીજા રવિવાર સુધી બાંધવી.

x

(૧૩) સિંચક ૧ તોલા, તજ, પત્રજ, કેશર, એલચી,
લવીંગ, સૂંક, શ્વેત અંદન, બાયફળ, અફીણ, કસ્તુરી,

૧૨૬

કપુર, ભાંગ ૧-૧ તોલો. આ બધા ઔષધો બારીક વઘાળ કરી મધ સાથે ખરલ કરી ૩-૩ રતીની ગોળી કરવી. સહવાસના ૨ કલાક અગાઉ દૂધ સાથે ૧ ગોળી લેવી.

×

(૧૪) અફીણ ૨ માશા, અક્કરકરો ૨ માશા, બાયફળ, કસ્તુરી ૨-૨ માશા. બારીક ચૂર્ણ કરી કાળા મરી જેવડી ગોળી કરવી. સમાગમના ૨ કલાક અગાઉ ૧ ગોળી દૂધ સાથે લેવી.

×

(૧૫) ગુન્દખેશ્તર ૧ તોલો., ચંદ્રોદય ૧ તો., કેશર ૧ તો., અક્કરકરો ૧ તો., બાયફળ ૧ તો., લવીંગ ૧ તો., કપુર ૧ તો., કસ્તુરી ૦૧ તો. બારીક કરી પાનના રસે ઘૂંટી ૧-૧ રતીની ગોળી બનાવવી. ૧-૧ ગો. દૂધ સાથે. સ્તંભનશક્તિમાં વધારો કરે છે તથા શુક્રને બળવાન બનાવે છે.

×

(૧૬) લવીંગ ૧ તો., અક્કરકરો ૨ તો., જેડીમધ ૩ તો., બાયફળ તો. ૨, કચુકા તો. ૪, કેશર તો. ૧, કસ્તુરી ૧ માશા, અંબર મા. બારીક કરી મધ સાથે ઘૂંટી ૧-૧ માશાની ગોળી કરવી. સમાગમના ૧ કલાક અગાઉ ૧ ગોળી લેવી.

×

(૧૭) સ્વેતમદ્દ તો. ૧, પઠ્થુષ્ઠ મકરધ્વજ તો. ૧, ગુન્દ-ખેશ્તર ૧ તો., બીરબોટી ૧ તો. પ્રથમ મદ્દ બારીક

૧૨૭

વાટવો. પછી મકરધ્વજ સૂક્ષ્મ રીતે પીસવો. બન્ને
હવાઓ મેળવવી. શેષ ઔષધોનું વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરી
તમામ ઔષધો મધ સાથે ઘૂંટી ૨-૨ રતીની ગોળીઓ
કરવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ. ઉપર દૂધ ૧ શેર
પીવું. દિવસ ૪૦ સુધી આ હવા લેવી.

x

(૧૮) સુવર્ણ ભસ્મ ૧ માથા, બીમસેનીકપુર ૩ મા, અન-
વીંધ મોતી ૬ મા, શીતલચીની તો. ૧, કેશર તો.
૧, મધ ૧ તો., શુ. કુચલા ૧ મા., રૌપ્યવરખ ૩
મા., જવત્રી ૬ મા., અક્કરકરો તો. ૧, જયફળ તો.
૧, એલચી તો. ૨. કઠ ઔષધોનું વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ
કરવું. પછી મધ, ગુલાબઅર્ક નાખી ૩ દિવસ ઘૂંટી
૧-૧ રતીની ગોળી કરવી.

પંચકર્મથી શુદ્ધ થઈ સવાર-સાંજ ૧-૧ ગોળી દૂધ-
સાકર સાથે લેવી. સ્તંભન વધે છે. વીર્યવિકારનાં
હરદો મટે છે.

x

(૧૯) કરતુરી તજ ૧-૧ મા., કેશર ૩ મા., અંબર ૩ મા.,
જવત્રી, શીતલચીની, લવીંગ ૬-૬ મા. ખેર ૬ મા.,
જયફળ, એલચી ૧-૧ તો., ચીકણી સોપારી ૫ તો.
ખારીક કરી ગુલાબજળે ઘૂંટી બાજરાના દાણા જેવી
ગોળી બનાવવી. ઉત્તમ સુખદિત ગોળી બને છે.
૧-૧ ગોળી સવાર સાંજ દૂધ સાથે લેવી.

x

૧૨૮

(૨૦) કસ્તુરી તો ૧, મોતીની ભસ્મ ૧ તો., સુવર્ણ વરખ ૧ તો., બંગભસ્મ ૨ તો., રૌપ્ય વરખ નંગ ૪, લોહભસ્મ તો. ૪, શુ. શિલાજીત તો. ૪, કુચલા તો. ૪, બાયફળ, બવંત્રી, લવીંગ ૪-૪ તો., કેશર ૧ તો., અંબર ૧ તો. ઘૂંટીને ૧-૧ રતીની ગોળીઓ બનાવવી. સવાર-સાંજ ૧-૧ ગોળી હ્રદ સાથે. ઉત્તમ વાજીકર અને સ્તંભક ઔષધ છે.

x

(૨૧) રૌપ્યભસ્મ ૪ ગ્રામ, બવંત્રી, કેશર, બાયફળ, લવીંગ, કુલીંગન ૧૫-૧૫ ગ્રામ, સમુદ્ર શેક ૧૦ ગ્રામ, જહરમોહરા ૧૧ ગ્રામ, કસ્તુરી ૧૧ ગ્રામ, અંબર ૧૧ ગ્રામ. બારીક કરી વરીયાળીનાઅર્કમાં ઘૂંટી બોર જેવી ગોળી કરવી. સહવાસના એક કલાક અગાઉ ૧ ગોળી લેવી. હ્રદ સાથે. હાની રહિત ઔષધ છે. સ્તંભન કરે છે. સ્પર્શ કરતાં વીર્યસાવવાળા માટે ઉત્તમ ઔષધ છે.

x

(૨૨) ડા. પીટરની એમીસીન ગોળી આ હઠ ઉપર બાણીતી છે.

x

(૨૩) કઠ, કપુર, લોખાનસત્વ, ધતુરબીજ, શિલાજીત બરાબર માપે લઈ બારીક ચૂર્ણ કરવું. વટહ્રદમાં ઘૂંટી ૨-૨ રતીની ગોળી કરવી. રાત્રે ૧ ગોળી હ્રદ સાથે લેવી.

x

૧૨૯

(૨૪) અક્ષીણ ૧ તો., જયકુળ જાવંત્રી ૨-૨ તો., સિંઘક ૧ તો., અક્કરકરો ૨ તો., કુચલા ૨ તો., મોતીની ભસ્મ ૦૧ તો. (ભસ્મ સિવાયના કાષ્ઠ ઔષધોનું સૂક્ષ્મ ચૂર્ણ કરવું.) બધા ઔષધો મેળવી મધથી ૧-૧ રતીની ગોળી બનાવવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ લેવી.

x

(૨૫) અક્ષીણ ૬ માશા, શુ. હિંશુલોત્થ પારદ ૧ તો., મલ્લ-ભસ્મ ૧ તો., દાલચીની ૪ તો., શુ. આમલસાર મંધક ૧ તો., જયકુળ ૨ તો., લવીંગ ૨ તો., પીપર ૨ તો. પ્રથમ કળજલી (પારા મંધકની) કરવી. પછી કાષ્ઠ ઔષધોનું સૂક્ષ્મ ચૂર્ણ કરવું અને કળજલી સાથે મેળવીને ઘૂંટી લેવું. પછી મલ્લભસ્મ અને અક્ષીણ મેળવી ખૂબ ખરલ કરવું અને ૧-૧ રતીની ગોળી કરવી. સવાર-સાંજ ૧-૧ ગોળી લેવી.

x

(૨૬) અક્કરકરો તો. ૧, કાળા મરી તો. ૧, એલચી ૧ તો., શુ. ધતુરબીજ ૧ તો., શ્વેત ચંદન ૧ તો., જયકુળ ૧ તો., સૂંઠ ૧ તો., શીતલચીની ૧ તો., પીપર ૧ તો., નાગકેશર ૧ તો., લવીંગ ૧ તો., બંગ ૧ તો., અબ્રકભસ્મ ૧ તો., ભાંગનાં બી ૬ મા., કસ્તુરી ૩ મા., સુવર્ણ વરખ નંગ ૩૦, કપુર ૪ મા.,

૯

૧૩૦

શુ. કુચલા તો. ૨, મદલભસ્મ ૬ માશા.

કાષ્ઠ ઔષધોનું બારીક વન્નગાળ ચૂર્ણ કરવું.
કસ્તુરી સ્પીરીટમાં ઓગાળવી અને ભસ્મો મેળવી સારી
રીતે ખરલ કરવું. પછી કાષ્ઠ ઔષધોનું ચૂર્ણ મેળવી
પાનના રસે ઘૂંટી ૧-૧ રતીની ગોળી કરવી. ૧ ગોળી
સવારે અને ૧ ગોળી રાત્રે દૂધ સાથે આપવી.

x

(૨૭) ગાંભે તોલો. ૪, લેંસનું દૂધ ૧ શેરમાં નાખી પકાવવું.
પછી દહીં જમાવી બીજે દિવસે મથીને ઘી કાઢવું.
પછી પાશેર ખાંડની ચાસણીમાં આ ઘી પકાવવું.
ગાઢું થયે તેમાં જાયફળ ૩ માશા, તજ ૨ માશા,
પીપર ૨ મા., કુલીંજન ૨ મા. બારીકચૂર્ણ મેળવવું.
અગ્નિ પર થોડીવાર રાખી ઉતારવું. માત્રા : ૧ થી ૪
માશા દૂધ સાથે.

x

(૨૮) મુશકઅંબર ૨ મા., કસ્તુરી ૧ મા., કેશર ૧ મા., સિંઝક
૨ મા., તજ ૨ મા., માયુફળ ૧ મા., નકછીકણી ૨
વાલ, કાયફળ ૨ વાલ, લવીંગ ૨ વાલ, જાયફળ ૨
વાલ, સુવર્ણવરખ ૧ મા., રૌપ્યવરખ ૧ મા.
બધાને બારીક ઘૂંટી ચણા જેવી ગોળી કરવી. રાત્રે
૧ ગોળી દૂધ સાથે લેવી.

x

(૨૯) જાયફળ બવંત્રી, લવીંગ, અફીણ ૧-૧ તોલો
ઘૂંટીને ગોળો કરવો. પછી ૩ તોલો સિંઝક ગોળામાં

૧૩૧

નાખી ઉપર વઘ લપેટી મોટો ગોળો બનાવવો. એક પાત્રમાં તેલ તરી તેમાં ગોળો રાખવો અને ૨૧ દિવસ સુધી શિખા નીચે જલતી રહે તેટલો અગ્નિ આપવો. પછી સિંચક કાઢી લેવો. તેને શુદ્ધ ધતુર-ખીજની લૂદીમાં રાખી ગરમ ભૂમલમાં દબાવવો. (ભઠૂની ગરમ રાખમાં) ઠંડુ થયે સિંચક કાઢી લઈ તેમાં કેશર ૧ તો., કસ્તુરી ૨ માશા., સુવર્ણવરખ ૨ મા. મેળવી પાનના રસે ધૂંટી મગ જેવી ગોળી કરવી. રોજ ૧-૧ ગોળી દૂધ સાથે લેવી.

x

(૩૦) બયકળ, લવીંગ, કપુર, ભવંત્રી, પીપર ૧-૧ તો., સુવર્ણભસ્મ ૩ માશા., કસ્તુરી ૩ મા., કેશર ૩ મા., અંબર ૩ મા. પાનના રસે ધૂંટી ૧-૧ રતીની ગોળી કરવી. ૧ થી ૨ ગોળી પાનના રસમાં માખણ/સાકર સાથે.

x

(૩૧) પારક, ગંધક, ધતુરખીજ, સંખીયો, અકીણુ સરખા ભાગે લઈ ધતુરપત્ર રસે ખૂબ ધૂંટી ૧/૪ રતીની ગોળી કરવી. સમાગમના એક કલાક અગાઉ ૧ ગોળી લેવી. ઘી-સાકરવાળા દૂધ સાથે.

x

(૩૨) ઓરીખીન હાયડ્રોકલોરાઈડ ૧/૨ તો., ભવંત્રી, કેશર, પીપર ૧૧ તોલો, બયકળ ૧૧ તો., સમુદ્ર શોક ૧૧ તો., જહરમોહરા ૧ મા., કસ્તુરી ૧૧ મા. કેશર

૧૩૨

ગુલાબઅકાંમાં ઘૂંટી લેવું. પછી અન્ય ઔષધો મેળવી
સારી રીતે ખરલ કરી વટાણા જેવી ગોળી બનાવવી.
૧ કલાક અગાઉ ૧ ગોળી રાગે દૂધ સાથે લેવી.

X

(૩૩) હળ્દે યાકૂત કસ્તુરી ૧ા માશા, અંબર ૩ મા.,
કહેરબાપિષ્ટિ ૬ મા., પ્રવાલ ૬ મા., મુલેહીસત્વ, બાવળ
નો ગુંદર, સાકર, અફીણુ ૨-૨ તોલો, બઢામનાં બીજ,
મોતી માણેક ૧-૧ તો., મોતી-માણેક કહેરબા,
પ્રવાલ ગુલાબજળે ૩ દિવસ ઘૂંટવું. પછી અન્ય
ઔષધો મેળવવા અને સારી રીતે ખરલ કરી ૨-૨
રતીની ગોળી કરવી.

X

(૩૪) મૂસલોપાક ૧ તો., બંગલરમ ૧ રતી સવારે ખાવું.

X

(૩૫) કસ્તુરી ૧ તો., શિલાજીત ૮ તો., બવંત્રી ૧ તો.,
અક્કરકરો ૧ તો., મોતી ૬ મા., અંબર ૬ મા.,
સૂંઠ ૧ તો., કાળા મરી ૧ તો., માણેક ૭ મા., અફીક
૨ મા., સંગેયશબ ૪ મા., વરખ નંગ ૫૦,
રૌપ્યવરખ ૨ તો. રત્નોને ૮ પ્રહર ગુલાબજળ અને
દૂધમાં ઘૂંટી પિષ્ટિ કરવી. પછી કાષ્ઠ ઔષધોનું
વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ મેળવી ઘૂંટવું. છેલ્લે વરખ મેળવી
મધ સાથે ૩-૩ રતીની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગોળી
સવાર-સાંજ લેવી. સ્તંભન ઉપરાંત હૃદય, મગજ
અને કરોડરજ્જુ પર ઉત્તમ પ્રભાવક છે.

X

નપુસકતા અને તેની ચિકિત્સા

કામશાસ્ત્રના મત મુજબ ૬ પ્રકારના નપુસકો છે.

- (૧) આસેકચ - માખાપના થોડા વીર્યથી જન્મે છે. તે પોતાના મુખમાં બીજા પાસે મૈથુન કરાવી વીર્યને ગળી જાય છે. ત્યારબાદ તેને કામવાસના જાગૃત થાય છે. અન્યથા જાગૃત થતી નથી. (મુખ-યોનિષંઠ).
- (૨) સૌગંધિક - શિશુ (બીજા પુરુષનું) સુંઘવાથી જ ઉત્તેજના પ્રાપ્ત કરે છે. અથવા યોનિ સુંઘવાથી તેને વાસના પ્રદીપ્ત થાય છે. (નાશાયોનિષંઠ)
- (૩) કુંભિક - જે પુરુષ પ્રથમ બીજા પુરુષ પાસે પોતાની ગુદામાં મૈથુન કરાવે છે ત્યારબાદ જ તેનામાં સ્ત્રી સહવાસની શક્તિ આવે છે. (ગુદયોનિષંઠ)
- (૪) ઇર્ધ્યક - જે પુરુષ બીજાનું મૈથુન જોઈને કામાસક્ત બને છે તે ઇર્ધ્યકષંઠ કહેવાય છે.
- (૫) મહાષંઠ - પુરુષ નીચે અને સ્ત્રી ઉપર રહી મૈથુન કરવાથી આવો ગર્ભ જન્મે છે. આ ષંઠને વીર્ય હોતું નથી. બાકી તમામ હોય છે.
- (૬) નારીષંઠ - ઉપર મુજબ મૈથુન કરતાં ગર્ભ રહી જાય અને કન્યા જન્મે તે પુરુષ જેવી ચેષ્ટા કરનારી થાય છે.

x

૧૩૪

નપુસકતાની ચિકિત્સા કરવી તે ઘણી મુશ્કેલ થઈ પડે છે. કારણ આવા રૂઝો ખુલાસાથી કેઈ હકીકત જણાવતા નથી અને સાચી હકીકતો દબાવી રાખે છે. કેટલીકવાર દર્દીને જ દિધા કે ભ્રમ હોય છે. રોગનું કારણ તે સમજી શકતો નથી. જ્યારે ઘણીવાર તે રોગ વિશે એક પ્રકારનો ભ્રમ ધરાવતો હોય છે.

આવી પરિસ્થિતિ ન સર્જાય અને રોગ વિશે યથાતથ જ્ઞાન થઈ શકે તે માટે નીચે કેટલાક અગત્યના મુદ્દાઓ રજુ કરેલ છે.

(૧) સંલોગ સમયે ગુપ્તાંગમાં ઉત્તેજના તો થાય છે. પરંતુ કઠોરતા આવતી નથી. અથવા પ્રારંભમાં થોડી કઠોરતા ઉત્પન્ન થઈ પછી તુરત જ નરમ થાય છે. અથવા પ્રાકૃતિક સ્તંભનશક્તિ ન્યૂન થઈ જાય છે. નપુસકતાના આ પ્રાથમિક લક્ષણ છે.

(૨) અતિ અલ્પ ઉત્તેજના થાય અને તુરત જ ઇન્દ્રી શિથિલ બની જાય છે.

(૩) મૈથુનની ઇચ્છા થવા છતાં ઉત્તેજના ન થવી.

(૪) કામેચ્છા પણ ન હોય અને ઉત્તેજના પણ ન હોય. આ ચાર મુખ્ય તબક્કાઓ છે.

x

આ તો તબક્કાઓ (stages)ની વાત થઈ. હવે નપુસકતાના કારણોનું વિહંગાવલોકન કરીએ.

૧૩૫

એક ગુપ્તરોગ ચિકિત્સકના જણાવ્યા પ્રમાણે નપુસકતાના નિમ્ન કારણો છે.

- (૧) લીંગ દોષ - જન્મથી વિકૃતિ અગર પાછળથી કોઈ રોગ થવાથી અથવા શસ્ત્રક્રિયાથી.
- (૨) હૃદયની ખરાબી - જેથી 'જીવનશક્તિ' અલ્પ પ્રમાણમાં ઉત્પન્ન થાય.
- (૩) રક્તાલ્પતા - (યકૃતની કમજોરીથી)
- (૪) માનસિક રોગો (વાઈ, ઉન્માદ, ગાંઠપણ વિ.)
- (૫) અંગનો અભાવ.
- (૬) વીર્યની કમી - અથવા વીર્યની ઉષ્ણતા.
- (૭) માનસિક ભ્રમ - (પોતે નપુસક છે તેવો કાલ્પનિક ભ્રમ)
- (૮) અધિક કાળ સુધી મૈથુનનો ત્યાગ.
- (૯) સ્ત્રીથી ડરવું કે દંખાવું.
- (૧૦) લીંગની વસ્ત્રતા.
- (૧૧) લીંગ છીદ્રમાં વિકૃતિ.
- (૧૨) વૃક્કની ખરાબી.

x

ઉપરનાં કારણોને વિગતવાર જોઈએ :

- (૧) સર્વાંગમાં ઉષ્ણતા ઓછી જણાય - નાડી કમજોર હોય, સમાગમ પછી ઘણી અશક્તિ જણાય, કંપન થાય, હૃદયની ધડકન વધે, ક્યારેક ઉત્તોજના વગર વીર્ય-સ્રાવ થઈ જાય ઇત્યાદિ લક્ષણોથી નપુસકતાનું કારણ

૧૩૬

હૃદયની ખરાબી બાણવી.

(૨) શરીરમાં રક્તની કમી, પાચન વિકૃતિ - આના કારણમાં મેઢા અને યકૃતની ખરાબી સમજવી.

A. મેઢાની (આમાશયની) ખરાબી, ઓડકાર આવે-
જમ્યા બાદ ઉદરમાં શૂળ અથવા ઉબકા આવે તો
આમાશયની ખરાબી સમજવી.

B રહેરો ફીક્કો, પીળો, ભોજન પછી ઉદરશૂળ
(ખાસ કરીને ઉદરની જમણી બાજુએ દર્દ) એ
યકૃતનો વિકાર સૂચવે છે.

x

(૩) મૈથુનની ઇચ્છા ઓછી હોય, વીર્ય અલ્પ પ્રમાણમાં
બનતું હોય, ઉત્તેજના ઘણી મોડી થતી હોય, સમા-
ગમમાં આનંદ ન આવવો, મનની ઉદાસી વગેરે
લક્ષણોથી મસ્તિષ્કની કમજોરી બાણવી. જે નપુસકતાને
જન્મ આપે છે.

x

(૪) અંગના (ઇન્દ્રીના) અભાવજન્ય નપુસકતાની કોઈ
ચિકિત્સા નથી.

(૫) દૌર્બિક વિકૃતિ - રોગજન્ય કે શસ્ત્રક્રિયાજન્ય હોય
તો નિષ્ણાત પાસે ચિકિત્સા કરાવવી.

x

(૬) વીર્યપાતના સમયે વીર્ય ઓછું નીકળે તે શરીરમાં
વીર્યની કમી દર્શાવે છે.

x

૧૩૭

(૭) વીર્યં ઘણું ગાઢું અને જામેલું હોય તે ઉષ્ણતા અથવા ત્રીર્યાંગની કમજોરી દર્શાવે છે.

(૮) ઘણીવાર ખોટા માર્ગદર્શનથી કે પુસ્તકીયા અધિક્યરો જ્ઞાનથી દલીલ કાવ્યનિક જામથી પીકાય છે કે “પોતે નપુંસક છે” અને સ્ત્રી પાસે જતાં પણ ડરે છે.

(૯) દીર્ઘકાળ સુધી મૈથુન ત્યાગ કરવાથી ઇન્દ્રી નિષ્ક્રીય બને છે.

(૧૦) ઉપર ૨ (B)માં જણાવ્યા મુજબ લક્ષણો જણાય તથા પેશાબ વારંવાર કરવા જવું પડે તો વૃક્ષની ખરાબી જાણવી.

(૧૧) લીંગ છીદ્રની વિકૃતિ અંગે નિષ્ણાત પાસે ચિકિત્સા કરાવવી.

(૧૨) લીંગની વક્રતા—અતિમૈથુન, હસ્તમૈથુન, ગુદામૈથુનથી વીર્ય પાતળું પડે છે. શીઘ્ર સ્ખલન લાગુ પડે છે અને ઇન્દ્રી વાંકી થઈ જાય છે. મૂળ પાતળું—દુર્બળ બને છે. આ લક્ષણો લીંગની વક્રતાના છે.

નપુંસકતાની ચિકિત્સામાં ધ્યાનમાં રાખવા જેવી બાબતો :

(૧) ચિંતા, ઉદાસીનતા, નિરાશાને દૂર કરવા.

(૨) સચકલ-મોટરસાયકલ ઉપર બેસવું નહીં. (તેથી વાતનાડીયોના કાર્યમાં વિક્ષેપ પહોંચે છે.

૧૩૮

- (૩) રૂઝુને વિશ્વાસ જન્માવવો કે તેનો રોગ જરૂર સારો થઈ જશે. તે પૂર્ણ સ્વસ્થ બની જશે. જેમ તાવ, માથું દુઃખવું વગેરે યોગ્ય ઉપચારથી મટે છે તેમ આ રોગ પણ યોગ્ય સારવારથી મટી જશે. તેવી આશા અને ધીરજ બંધાવવી.
- (૪) નપુસકતાની સાથે સહેજ પામલપણું જણાય તો પ્રાકૃતિક સ્થાન કે સમુદ્રયાત્રાએ રૂઝુને કોઈની સાથે જવાની બલામણુ કરવી. તેની ચિકિત્સામાં કુચલા, સર્પગંધા, વ્રાપ્તી રેવંદચીની જેવા ઔષધોનો પ્રયોગ કરવો.
- (૫) પેશાબની પરીક્ષા કરવી. સાકર, આદખ્યુમીન, ફોસ્ફેટ ખાય છે કે કેમ ? તથા ભગંદર, હરશ, મસા જેવા રોગ હોય તો તે ઉપર પણ ધ્યાન રાખવું અને તઢાનુસાર ઉપચાર કરવો.
- (૬) આવા રોગના ઇલાજમાં અન્ય ઔષધ સાથે રક્તવર્ધક દવા પણ આપવી.
- (૭) કબજિયાત દૂર રાખવા રૂઝુને સૂચન આપવું.
- (૮) નપુસકતાનું કારણ હૃદય, યકૃત, આમાશય આદિ અંગ હોય તો તે અંગોને સ્વસ્થ બનાવવા પ્રથમ ઔષધ આપવું. ત્યાર બાદ બીજી ચિકિત્સા ચોજવી.
- (૯) અતિમૈથુનજન્ય નપુસકતામાં રક્તવર્ધક દવાઓ આપવી.
- (૧૦) માત્ર બલવર્ધક ઔષધિઓ પર નિર્ભર ન રહેવું.

૧૩૬

તથા રૂઝની સ્થિતિ મુજબ ચિકિત્સકે સલાહ આપવી
અને ઔષધોનું આયોજન કરવું.

(૧૧) લીંગમાં કોઈ દોષ (વક્રતા, ઢીલાપણું, સુરતી વિ.)
હોય તો તીલાનો પ્રયોગ કરવો.

(૧૨) પ્રમેહ, સ્વપ્નદોષ વગેરે દર્દ હોય તો પ્રથમ તેની
ચિકિત્સા કરવી.

(૧૩) વૃક્કની કમબેરી હોય તો પગના તળીયે માલીશ
કરાવવી.

x

ઔષધોપચાર :

(૧) સંખીયા ૨ માશા, રૌપ્ય વરખ ૬ માશા. બન્નેને
કેવડાના અર્ધમાં ખૂબ ઘૂંટવું. પછી કેશર ૩ મા., અંબર
૨ રતી, વંશલેચન ૬ મા., એલચી ૬ મા., કુચલા
૩ મા. બારીક ચૂણું કરી બધા ઔષધો મેળવી ખૂબ
સારી રીતે ખરલ કરી મધથી ચણા જેવી ગોળી
કરવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ દૂધથી.

x

(૨) લોહચૂણું ૧ તો., પારક ૪ રતી મેળવી કુંવારસે
ખૂબ ઘૂંટવું. પછી શરાવસંપુટમાં રાખી ૨૦ શેર
છાણાની આંચ આપવી. આવી આંચ ચાર વાર
આપવી. પછી ભસ્મ કાઢી લઈ એક બોટલમાં ભરી
લીનાશવાળી જમીનમાં ૭ દિવસ ઢાટી રાખવી. ૮મે
દિવસે કાઢીને ઉપયોગમાં લેવી. રોજ સવારે ૧ રતી

૧૪૦

માખણમાં રાખી ખાવું. દિવસ ૪૦ સુધી હવા લેવી.
વળ્યું : ખટાશ, મરચુ, સ્ત્રી સંગ.

x

(૩) સિંચકુંડી ૧ તો. લેવો. કડછીમાં રાખી અગ્નિ
પર રાખવું. અને થુવરનું દૂધ ધીમે ધીમે સિંચકું
ઉપર નાખતા જવું. આ રીતે ૨ શેર દૂધ નાખવું
દૂધ ધસી ગયે ઉતારવું અને પીસી લેવું.

માત્રા : ૧ ચોખા ભાર માખણ સાથે. સવારે અને સાંજે
પણ ૧ ચોખાભાર હવા લેવી. અતિશય શક્તિપ્રદ છે.

x

(૪) શ્વેત સંખીયો ૧ માશા, કસ્તુરી ૬ મા., શ્વેત
કાથો ૬ માશા. બધાને બારીક કરી મધથી ૧/૨-
૧/૨ રતીની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગોળી લોખ્ખ
બાદ રોજ ૨ ટાઈમ લેવી.

x

(૫) શિલાજીત ૧ તો., કસ્તુરી ૧૦ માશા, અંબર ૧૦
મા., બયફળ, બવંત્રો ૧-૧ તોલો., લેસીયીન ફ્રેસ્કેટ
૧ તો. બારીક કરી મધથી ચણા જેવી ગોળી કરવી.
૧-૧ તો. સવાર-સાંજ દૂધ સાથે. ઉત્તમ વાજકર
હવા છે.

x

(૬) શ્વેત સંખીયો ૧ તો., રૂમીસિંચકું ૧ તો., બે
ઈંડાની જરદીમાં ખૂબ ઘૂંટવું અને ગોળી બનાવવી.
આતશી શીશીમાં નાખી પાતાલયંત્રે તેલ કાઢવું.

૧૪૧

માત્રા : ૧ થી ૨ બુંદ મલાઈ સાથે. દૂધ-ધી ખૂબ ખાવાં. લોજન પછી રોજ લેવું.

x

- (૭) હર્તાલવરકી ૧ તો., શ્વેત સાંખીયો ૧ તો., રૂમીસિંઝક ૧ તો. દિવસ ૭ સુધી લીંબુના રસે ત્રણે ઔષધો ઘૂંટવા. પછી ૭ દિવસ સત્યાનાશીના રસે ઘૂંટવું અને મઠ જેવી ગોળીઓ બનાવવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ જમ્યા બાદ દૂધ સાથે આપવી. ૧૫ દિવસના સેવનથી વીસગણી વાલુકરણશક્તિ આવે છે.

x

- (૮) મોતી (વીંધ વગરના), રૂમીમસ્તગી, વંશલોચન, સિંઝક મોમીયાઈ, લવીંગ, જયફળ, બન્ને બહુમન (લાલ-સફેદ), તજ, સૂંઠ, અમર, તગર, સાલમભિશ્રી બાલછઠ ૧-૧ માશા., અંબર ૧|| મા., કસ્તુરી ૧|| મા., સુવર્ણ વરખ ૫ નંગ. કાઠ ઔષધોનું બારીક વસાગળ ચૂર્ણ કરવું. અંબર કસ્તુરી અલગ ખરલમાં ઘુંટી લેવા. તેમાંજ મોતીને પણ ખરલ કરી લેવા. પછી તમામ ઔષધો મેળવી સારી રીતે ખરલ કરી મધથી મગ જેવી ગોળી બનાવવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ દૂધથી લેવી. પરમ વાલુકર અને શક્તિપ્રદ ઔષધ છે. વૃદ્ધોને યુવાની બક્ષે છે. શરીરને નિરોગી બનાવે છે.

x

- (૯) હળ્દે કીમયાઈ અશરક - કસ્તુરી, સુવર્ણવરખ, રૌપ્યવરખ, અંબર ૧-૧ માશા., જઢવાર ૧ તો.,

૧૪૨

જાવંત્રી ૨૧ તોલો., અંબર ૧ માશા., તેજપાત ૨૧ તોલો., કબાબચીની, તગર, બાયફળ ૨-૨ તોલો., પીપર ૩ તો., બાલછડ, હરૂનજ અકરવી, અમર, લવીંગ, એલચી ૩-૩ તોલો., તજ, કચુર, મોથા, શિલારસ ૨-૨ તો., સૂંઠ, કાળામરી, અજમોઢ ૫-૫ તો., કેશર, અફીણ ૧-૧ તો., પ્રવાલભસ્મ, યશબસ્મ, અક્રીકભસ્મ, કહેરબાપિષ્ટિ ૬-૬ મા., કસ્તુરી, અંબર, સુવર્ણ અને રૌપ્યવરખ. ભસ્મો ગુલાબજળે ઘુંટી લેવું. શિલારસ પિસ્તારોગનમાં ઘુંટી તમામ ઔષધો ગુલાબઅર્કમાં તથા બાવળના ગુંદરના જળે ઘુંટી ચણા જેવી ગોળીઓ બનાવવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ દૂધ સાથે.

×

(૧૦) બાયફળ, જાવંત્રી, ત્રિકુટા, લવીંગ, તજ, પત્રજ, ૧-૧ તોલો., સાલમભિશ્રી, શતાવરી ૨-૨ તોલો., એલચી ૩ તો., કેશર ૪ મા., કસ્તુરી, અંબર, ભીમસેની કપુર ૧-૧ મા., બહામમીંજ, પીસ્તા ૪-૪ તો., બંગભસ્મ, પ્રવાલભસ્મ, સુવર્ણભસ્મ, અશ્વકભસ્મ દરેક ૩-૩ મા. કાઠ ઔષધો બારીક વઝાળ કરવા. કેશર ખરલમાં બારીક ઘુંટી લેવો તથા અલગ ખરલમાં કસ્તુરી, અંબર, ભીમસેની કપુર ખૂબ ઘુંટી લેવું અને બધું મેળવવું. મધ સાથે ઘુંટી ૨-૨ રતીની ગોળીઓ બનાવવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ દૂધ સાથે.

૧૪૩

(૧૧) સીંગોડા, સમુદ્રશોક, શંખપુષ્પી, મોખરૂ, માલ-
કાંગણી, કચુકા, સાલમ, તાલમખાના, મોચરસ, કાળી-
મૂસલો, શેમળમૂસલો, કૌચનાં બી, ગાજરનાં બી,
બહુફળી, બ-ને બહુમન (લાલ અને સફેદ) કુલીંગન
બયફળ, લવીંગ, ભવંત્રી, કેશર, અક્કરકરો, તજ,
શિલાજીત, બંગભસ્મ, પ્રવાલભસ્મ, ફેલાલભસ્મ
સરખે ભાગે લઈ બધાની બરાબર સાકર મેળવવી.
રોજ પેરોઢીયે ૪ માશા ખાવું. વીર્ય ઓછું હોય,
પાતળું હોય, સ્વપ્નદોષ, ધાતુસ્રાવ, ઇન્દ્રીની નબળાઈ
વિ. ઉપર અકસીર દવા છે.

x

(૧૨) શુદ્ધ શિલાજીત ૪ રતી, વીડંગ ચૂર્ણ ૪ રતી,
લોહભસ્મ ૪ રતી, હરડે ૪ રતી, રસસિંદુર ૪ રતી,
સુવર્ણમાક્ષિકભસ્મ ૪ રતી. ૪ માત્રાઓ કરવી.
૧-૧ માત્રા ઘી-મધ સાથે સવાર-સાંજ. રક્તકણ્ઠુની
વૃદ્ધિ થાય છે. તંદ્રા-આળસ દૂર થાય છે. ઉત્સાહ
વધે છે.

x

(૧૩) અધકભસ્મ તો. ૨ નાના ટૂંકડા કરી ભાંગરાના રસની
સાત ભાવના આપી સુકવવું. પછી તેમાં બયફળ,
ભવંત્રી, કપુર, લવીંગ ૪-૪ માશા મેળવીને જળ
સાથે ઘુંટી ૧-૧ વાલની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગો.
સવાર-સાંજ દૂધ સાથે.

x

૧૪૪

(૧૪) નપુસકારી વટી - સ્વેત ગુંબાચૂર્ણ તો. ૪૦, શુદ્ધ અદ્રીષ્ટ ૬ તોલો, કાચી ભાંગ ૧૬ માશા, લેસનું દૂધ ૨૥ શેર.

ઢાળ પીસી બેશન બનાવી એક સ્વેતવસ્ત્રમાં ભાંધી કાંજીમાં ૧ પ્રહર સ્વેદન કરવું. પછી દૂધમાં નાખી માવો કરવો. માવો ગાઢ થયે ભાંગ ચૂર્ણ મેળવવું. અદ્રીષ્ટ દૂધમાં ઘોળીને મેળવવું અને મંદ આંચે રાખવું. માવો બરાબર તૈયાર થયે ઉતારવું અને બેર જેવી ગોળી કરવી. સવારે/સાંજે અથવા રાત્રે ૧ ગોળી દૂધથી લેવી.

x

(૧૫) ફેલાદહભસ્મ ૧ તો., મોતીની ભસ્મ, બંગેશ્વર, પ્રવાલ-પિઠિટ, અબ્રકભસ્મ દરેક ૬-૬ મા., સુવર્ણભસ્મ ૩ મા. ખરબમાં સારી રીતે ઘુંટી લેવું. પછી ગુલાબના કુલ્લના રસની ૧ લાવના આપવી અને ૧ લાવના કરતુરીના જળની આપવી. ૧/૨-૧/૨ રતીની ગોળીઓ કરવી. ૧ ખાવી. ઉપર દૂધ પીવું.

x

(૧૬) અદ્રીષ્ટ, કેશર, શુદ્ધ એળીયે, શુ. ધતુર બી, શુ. વિષ, કુચલા, બાયફળ, રસસિંદુર ૧-૧ ભાગ, ઘોચેલી ભાંગ ૮ ભાગ. બધાનું બારીક ચૂર્ણ કરી તાઢની જડના રસે ૧-૧ રતીની ગોળી કરવી. કેરા પાનમાં ૧ ગોળી ખાવી. ઉપર ૧ ચમચી મધ દૂધમાં નાખી પીવું.

x

૧૪૫

(૧૭) જાવંત્રી, કેશર, ચોલચી, લવીંગ, દાલચીની જન્ને
બહમન, કુલીંગન ૪-૪ માશા, કસ્તુરી, અંબર,
સુવર્ણ વરખ ૧-૧ માશા, ભાંગ ૧૦ મા., સાકર
૨ તો. વસ્ત્રમાળ કરવું. સમાગમના ૨ કલાક અગાઉ
૧૨ થી ૧ માશા પાણેર દૂધથી લેવું.

તીલા

(ધન્દ્રી ઉપર માલીશ માટે)

(૧) જળદોષ, હસ્તદોષ, વકતા, માનસિકદોષ જન્ય
નપુસકતા ઉપર તીલો.

ખીરબટુરીનું તેલ, લવીંગ, અક્કરકરાનું તેલ દરેક ૧-
૧ તોલો., જૈતુન તેલ ૨૥ તો. મેળવી મલમ કરવો.
આંગળી પર થોડો મલમ લઈ ગુપ્તાંગ ઉપર મર્દન
કરવું. (અગ્રભાગ છોડીને મર્દન કરવું)

(૨) મુશકહીના ૧ તો. લવીંગ તેલ, જાયફળ તેલ, શ્વેત-
ગુન્જનું તેલ, ખીરબટુરીનું તેલ, દરેક ૬-૬ માશા
મેળવીને ધન્દ્રી ઉપર માલીશ કરવું.

(૩) લવીંગ, સમુદ્રફળ, બંગભસ્મ દરેક ૧-૧ રતી પાન
સાથે ઘુટી લગાવવું.

(૪) માલકાંગણી તેલનું માલીશ કરવું.

૧૪૬

- (૫) ઉંટગણના ખી ગરમ જળે ઘુંટી લેપ કરવો.
- (૬) અસગંધની જઠ ચમેલી તેલમાં ઘસીને લગાવો.
- (૭) અરીઠાની છાલ, અક્કરકરો ૧-૧ રતી મધમાં ઘુંટી લગાવવું.
- (૮) કસ્તુરી ૪ રતી, મરી ૩ માશા, ગુન્દજેશ્તર ૩ મા., હીંગ ૩ મા., કપાસીયાના મીંજ ૪ મા. બારીકપીસી ચમેલીના તેલમાં મેળવીને સૂતી વખતે ૨ રતી લઈ જરા ગરમ કરી મઢાંન કરવું. ઉપર બંગલા પાન બાંધવું સવારે ગરમ જળે ઘન્દ્રીને ધોવી. ઠંડુ જળ લાગવા ન દેવું.
- (૯) અકકર ૬ મા., લવીંગ ૬ મા., કપુર ૬ મા., કરેણના કુલ ૧ તોલો ધતુરપત્ર રસે સારી રીતે ઘુંટી આમાંથી થોડી હવા બકરીના દૂધમાં ખરલ કરી લગાવવું. સવારે ગરમ જળે ધોવું. ઘન્દ્રીના સંપૂર્ણવિકાર દૂર કરે છે.

ઉપદંશ-સૂક્ષ્મક ચિકિત્સા

બેમર્યાદ વિષયલોગ અને વેશ્યાગમનના ફલસ્વરૂપ આ રોગ થાય છે. નવા આધુનિક વિકાસી યુગની આ ભેટ છે. માનવીના સ્વાસ્થ્ય ને કુઠારાઘાત સમાન છે સાથે સાથે કલંકરૂપ પણ છે. અને આધુનિક માનવીએ આર્યસંસ્કૃતિને લગાડેલ કાળી ટીલી સમાન છે.

x

૧૪૭

ઉપદંશ ચિકિત્સા :

(૧) પારો તો. ૨, જેઠીમધ તો. ૨, જુનો ગોળ તો. ૨.
જેઠી મધ ખાંડી આળી પારા સાથે મેળવવું. પછી
ગોળ સાથે મેળવી દિવસ સાત સુધી ઘૂંટીને ચણા
જેવી ગોળી કરવી. સવારે ૧ ગોળી ખાવી. પચ્ચ
પાળવું. રોજ નહાવું.

×

(૨) શુદ્ધપારદ તો. ૧, કપુરી પાન નંગ ૧૦૦ ખરલમાં
પારો નાખી ૧-૧ પાન નાખતા જવું અને ઘૂંટતા
જવું. ભસ્મ થશે. માત્રા : ૧-૧ રતી ૦૧ તો. સાકર
સાથે ખાવી. ઉપર ૨ ઘૂંટ જળ પીવું. ખોરાકમાં ઘી,
સાકર, દૂધ, જાઉંની રોટલી જ લેવા.
આ દવાથી મ્હોં ગુલાબી થાય છે. પણ નુકશાન નથી.

×

(૩) અર્ક-મૂળ તો. ૧/૨, ગળો તો. ૪, લીમડાની અંતર-
છાલ તો. ૪ સુકવવું. પછી ખાંડી આળી રોજ સવારે
૦૧ તો. આપવું. લોહી બગાડ, આઠાં, ખરજવું, ગૂમઠાં
પણ મટે છે.

×

(૪) એલચી ૬ મા., લવીંગ ૬ મા. રસકપુર ૧૨ મા.,
ઘૂંટીને ચણા જેવી ગોળી કરવી. રોજ ૧ ગોળી
દિવસ ૩૦ સુધી ખાવી. પચ્ચ : દૂધ-ભાત.

×

૧૪૮

- (૫) લવીંગ, પીપર, છુર, રસકપુર ૬-૬ માસા., પાન નંગ ૩, મધ ૧ તો. સારી રીતે ઘૂંટી ૨-૨ મા.ની ગોળી કરવી. રોજ સવારે ૧ ગો. જળથી ગળી જવી. ચણાનું સતુ, ઘી ખાવું. બીજું કંઈ નહીં.

X

- (૬) શુ. રસકપુર ૨ મા., એલચી ૬ મા., ગેરુ ૬ મા., રાખ ૬ મા., બેરોબસત્વ ૬ મા. જુનો ગોળ સિવાયના ઔષધો બારીક પીસી ગોળ મેળવી ઘૂંટીને ચણી બોર જેવી ગોળીઓ કરવી. ૧-૧ ગોળી કેરીના અથાણાના તેલ સાથે ખાવી.

X

- (૭) સુવર્ણમંગ ૧ રતી, એલચી ૪ રતી, બેરોબસત્વ ૪ રતી, શીતળચીની ૪ રતી. ૨ માત્રા કરવી. ૧-૧ સવાર-સાંજ આપવી.

X

- (૮) શુ. પારક, હિંગુલ, રસકપુર, નીલમહરમ, કુલાવેલ ફટકડી, ઇન્દ્રાયણની જડ, શુ. હર્તાલ, શુ. મનશલ ૧-૫ માસા., કંકુબ ૧/૨ મા., જંગાલ ૧/૨ મા., શુ. જમાલગોટાનાં બો નંગ ૧૪ બારીક વઘગાળ કરી કારેલાના રસે ઘૂંટી ચણા જેવી ગોળી કરવી. દૂધની રબડીમાં ખાવી.

પથ્ય : ચણા. બીજું કંઈ ખાવું નહીં.

X

૧૪૯

(૯) પ્રવાલચંદ્રપુટી તો. ૨, રૌખ્યવરખ તો. ૧, એલચી તો. ૧, કબાબચીની તો. ૧, શુ. અવક્ષાર ૬ મા., કદમીશોરા ૩ મા., નાનાગોખરૂ ૨ તો. બારીક ઘૂંટી લેવું. માત્રા : ૨ આનીબાર લક્ષી સાથે.

(૧૦) દારચીકના ૧ તો. ૧૦ વર્ષ જુના ગોળમાં મેળવી ઘૂંટીને ચણા જેવી ગોળી કરવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ જળે ગળવી.

પથ્ય : ચણાની રોટલી, શેકેલ ચણા (ફાંતરા વગરના) ખાવા. ગરમી જણાય તો ઘી પીવું. વળ્યું : મીઠું, તેલ, ખટાશ ન ખાવા. દિવસ ૭માં ત્રણ વગેરે મટે છે. પરેજી બરાબર રાખવી.

(૧૧) હીમજી હરડે તો., ૮ રસકપુર તો. ૪, બોદાર તો., ૧, મરી, બાયફળ, એલચી, લવીંગ ૧-૧ તો., ૧૦૦ લીંબુના રસે ખરલ કરી ૨-૨ વાળની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ દિવસ ૭ ખાવી. ઘી પીવું. મીઠું ન ખાવું.

(૧૨) શુ. પારદ ૦૧૧ તોલો, અકકર તો. ૧, મધ તો. ૧૧/૨ પારાના કણ અદૃશ્ય થતાં સુધી બધું ઘૂંટવું અને ૨-૨ આની બારની ગોળી કરવી. સવારે ૨ ગોળી ગળી જવી. પથ્ય : દૂધ, ભાત, રોટલી, ઘી, સાકર.

(૧૩) હિંશુલોત્થપારદ તો. ૧, બવંત્રી તો. ૨ વાટી કળજલી કરવી. માત્રા : ૧ વાલ પતામામાં આપવું.

૧૫૦

ઉપર વરીયાળી ધાણા, એલચી, સાકર બધાનું ચૂણું
કરી તેમાંથી ૦૧ તોલાનું શરબત બનાવીને પીવું.

x

- (૧૪) રૂમીસિંઘ્રક તો. ૦૧, બોદાર તો. ૦૧, મોરથુથુ તો. ૦૧,
રાજ તો. ૦૧, મીણુ તો. ૩. મીણુ પીગળાવી અન્ય
ઔષધ બારીક કરી મેળવવા અને ત્રણ કલાક ઘૂંટી
નાના બોર જેવી ગોળી કરવી. ૧ ગોળી ઘીમાં ચાટવી.
સાંજે પણુ ૧ ગોળી લેવી. દિવસ ૧૪ સુધી. ઘણી
સારી દવા છે. ઉપદ્રવ-શીરંગ મટે છે.
પથ્ય : ઘઉંની રોટલી, ઘી. બીજુ કાંઈ લેવું નહીં.

x

- (૧૫) ૧ તો. મરી, લવીંગ, પારદ, અક્કરકરો, વાવડીંગ,
રૂમી મસ્તકી ૧-૧ તોલા., ગોળ ૪ તો., અજમે
૪ તો., લીલામા નંગ ૩૫. પારદ, લીલામા એક
સાથે ઘૂંટી એકજીવ કરવા. અન્ય ઔષધોનું વચ્ચગળ
ચૂણું મેળવીને ખૂબ ઘૂંટવું. પછી ગોળથી ૫-૫
માશાની ગોળી કરવી. સવારે ૧ ગોળી ખાવી. ઉપર
પાનનું બીડું ખાવું.
પથ્ય : દૂધ, ભાત. દવા ૭ દિવસ લેવી.

x

- (૧૬) ઉપદ્રવશહરવટી - રસકપુર ૧ તો., દારચીકના ૦૧ તો.,
સ્વેતમલ્લ ૦૧ તો., વક્રીહર્તાલ ૦૧ તો., સિંઘ્રક
૦૧ તો., મોરથુથુ ૦૧ તો. ખરલમાં ઘૂંટી આન્ડી
સાથે ખરલ કરી નાની નાની ટિકડીઓ બનાવી લેવી.

૧૫૨

પછી શકેરામાં ભરી મંદ આંચે સત્વ ઉડાડવું. (૪ કલાકમાં ઉડી જશે) પછી સ્વર્ણક્ષીરીમાં મેળવી ફરીને ઉપર મુજબ સત્વ ઉડાડવું. તે સત્વ સાથે એલચી ૧ તો, સ્વર્ણક્ષીરી ૨ તો., ગુન્દખેશતર ૬ મા., ખાવચી ૧ તો., ચોપચીની ૧ તો., ગંધક ૧ તો., રૌપ્યભસ્મ ૬ મા. સારી રીતે ઘૂંટી લેવું. સ્વર્ણક્ષીરી ૦૧ શેર, લીમડાની છાલ ૫ તો., ચોપચીની ૧ તો., ખાવચી કાથો ૧-૧ તો.ના કવાથમાં ઘૂંટી ૧-૧ રતીની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ ઉશીરાસવ સાથે.

x

(૧૭) સવારે સત્યાનાશીનો રસ પીવો. પછી રસકપુર ૧ તો., લવીંગ ૧ તો., કાળામરી ૧ તો., ઈન્દ્રાયણું મૂળ ૧ તો. વચ્ચગાળ કરી ૧-૧ માશાની ગોળી કરવી. તે સાંજે ૧ ગોળી જળ સાથે ગળી જવી. મીઠું ન ખાવું. માત્ર ઘી-રોટલી જ ખાવા.

x

(૧૮) સત્યાનાશી, ધતુરાનાં કાચાં ફળ અને મૂળ ૨-૨ તો., કાળામરી ૧ તો. ખાંડી ૨-૨ રતીની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ ખાવી.

x

(૧૯) ચાંદી (લગાવવાની હવા), રસવંતી, સરસડાની છાલ જળ સાથે ઘસી લેપ કરવો.

x

(૨૦) શુ. કંકુષ્ઠ, કબાખચીની, એલચી સરખાભાગે લઈ ચૂર્ણ કરવું. તે ૨ થી ૪ રતી માખણ/દૂધની તર/

૧૫૨

પતાસા સાથે રોજ ૩ વાર ખાવું. કુલ આઠ દિવસ
હવા લેવી.

(૨૧) આમલસારો ગંધક ૧ તો., રસકપુર ૧ તો., નેપાળા-
નાં બો ૧ તો., મોરથુથુ ૧ તો. ખરલમાં વાટી
ગોળા જેવું કરી ઇંડાની સફેદી કાઢી અંદરની પીળી
જરદીમાં ઔષધ નાખી ઇંડાનું છીદ્ર બંધ કરવું. ઉપર
થઈના લોટનું બે આંગળ ભડુ પડ ચડાવવું. સૂકવીને
ગરમ રાખમાં દાખવું. ગોળો લાલ થયે કાઢી લેવું.
અંદરની તમામ હવા ધૂંટીને ૨-૨ રતીની હવા કરવી.
૧ ગોળી દહીં સાથે આપવી. બે ત્રણ ગુલાબ થાય છે.
દહીં ભાત સિવાય કાંઈ ખાવું નહીં.

(૨૨) ઉપદંશ ગુલાબ - નસોતર ૧ તોલો, મીઠી સુરંભત
૦૮ તો., સિંધવ ૪ રતી., હીમેજ શેકેલી ૦૮ તો.,
દેશી સાકર તો ૧. વસ્ત્રગાળ ચૂર્ણ કરી ૨ માત્રા
બનાવવી. ૧ માત્રા સવારે લીમાં આપવી. ઉપર
ગરમ જળ પાવું. ૫ થી ૧૦ ગ્રાહા થાય છે. ઉલટી
પણ થાય છે. સ્નાન - ઠંડુ જળ વળ્યું છે. ગુલાબનું
શરબત પીવા આપવું. ગુલાબ બંધ થયે ખીચીડી
ખાવી. બીજે દિવસે સ્નાન કરી શકાય.

(૨૩) લવીંગ તો. ૧, ભયફળ તો. ૧, ભવંત્રી તો. ૧,
ચીકણી સોપારી તો. ૧, સ્વેતકાથો તો. ૨., શુ. રસ-
કપુર તો. ૧ બારીક કરી ધતુરપત્રરસે ધૂંટી ૧-૧

૧૫૩

રતીની ગોળી બનાવવી. ૨-૨ ગોળી સવાર-સાંજ રોજ ૨ ટાઈમ આપવી. ગળી જવી. હાંતે અડવા ન દેવી. ખોરાકમાં શેકેલા અણુની કાંજી આપવી. બીજું કાંઈ નહીં. ગૈદ સિવાય બીજા પ્રયોગ કરવા નહીં.

પ્રમેહ

લક્ષણો : મૂત્રઢાહ, મૂત્રનળીમાં સરસરાહર, મૂત્ર સાથે રસી જવી, મૂત્ર વખતે શિશ્ન કઠક થવું, નળીના મુખમાં ઢાહ, મૂત્રત્યાગ પછી થોડું મૂત્ર અંદર રહી જવું, લીંગ-મુંઠ ઉપર દર્દ, અંડકોષમાં પ્રઢાહ વગેરે ચિહ્નો જણાય છે.

x

ચિકિત્સા :

(૧) મેહમુદ્ગરવટી અથવા ચંદ્રપ્રભા આપવી.

x

(૨) તકલીફ સાથે થોડો થોડો પેશાબ થતો હોય, મૂત્ર વખતે શિશ્ન કઠક થવું - તે ઉપર જસતભરમ, આમળાનો રસ અથવા ચૂર્ણ અગર ગળેનો રસ અને મધ સાથે આપવી.

x

(૩) રૌપ્યભરમ દાડીમાવલેહ સાથે દિવસ-૧૪ આપવી.

x

(૪) જલન, વારંવાર મૂત્ર, ટીપે ટીપે મૂત્ર અને ક્યારેક રક્ત જવા ઉપર સુવર્ણમાસિકભરમ ચંદનાદી કવાથ સાથે આપવી.

x

૧૫૪

(૫) મૂત્રઠાક - પેશાબ વખતે તીવ્ર દરદ, ગાઢી રસી ઉપર પ્રવાહ ચંદ્રપુટી, બખ્ખુલારીબટ સાથે અગર નાળીયેરના જળ સાથે આપવી.

x

(૬) રક્તામૂત્ર-પીડા ઉપર વસંતસુકુમાકર ચંદનાદી કવાથ અગર નાળીયેરના જળ સાથે આપવો.

x

(૭) અડદનો લોટ, ગાજરનાં બી ૧-૧ તો., બંગભરમ ૬ મા. ધૂંટી મધથી ૧-૧ માશાન્ની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગોળી ગરમ દૂધ સાથે આપવી.

x

(૮) સિંધ કડક થવું (મૂત્ર વખતે) તથા જલન વગેરે ઉપર બૃ. બંગેશ્વર, ત્રિકુળા ચૂર્ણ અને મધ સાથે અથવા ચંદનાદી કવાથ સાથે આપવો.

x

(૯) વાતિક પ્રમેહમાં - રૌપ્યભરમ, તાપ્યાદી લોહ, સપ્ત-ધાતુભરમ વગેરે ઔષધો યોજવા.

x

(૧૦) પિત્તપ્રધાન પ્રમેહમાં - સુવર્ણમાસિકભરમ, ચંદ્રકલા-રસ ઔષધો ઉશીરાસવ અથવા ચંદનાસવથી આપવું.

x

(૧૧) કફપ્રધાન પ્રમેહ - આરોગ્યવર્ધની, ચંદ્રપ્રભા, વિજય-સાર વગેરેનું આયોજન કરવું.

x

૧૫૫

(૧૨) પ્રમેહારીવટી - કસ્તુરી નેપાળી ૬ માશા., બવંત્રી
 ૧૥૥ તોલો. બયફળ ૨ તો. અક્કરકરો ૨ તો., કપુર
 ૬ મા., સુવર્ણવરખ ૧૦ નંગ, અનવીંધ મોતી ૧
 તો., કેશર ૨ તો., એલચી ૨ તો., કંકોલ ૨ તો.,
 સ્ત્રીકન્યા ૪ આવલ, રૂપાવરખ નંગ ૨૦.
 મોતી ગુલાબ જળે ઘૂંટવા. પછી શેષ ઔષધોનું
 વજ્રગાળ ચૂર્ણ મેળવી ફરીથી ગુલાબજળે ઘૂંટવું.
 તેમાં મધ તો. ૨ ઉમેરી ઘૂંટીને વટાણા જેવી ગોળી
 કરવી. ૧-૧ ગોળી સવાર-સાંજ દૂધ સાથે.

(૧૩) રક્તમેહ- (લોહી મિશ્રિત પેશાબ) રક્તમેહાંતકવટી
 અથવા ગોક્ષુરાલવલેહ આપવો. અથવા ચંદ્રકલારસ
 ૧ રતી., મોતીપિણ્ડિ ૦૥ રતી., સપ્તધાતુભસ્મ
 ૧ રતી, સ્પેશ્યલ બંગભસ્મ ૧ રતી. કેળના રસનો
 પુટ ઠઈ ૩ કેપસુલો ભરવી. ૧ સવારે ૧ રાત્રે લેવી.
 સાંજે અફીણુ ૧ રતી, બંગભસ્મ ૧ રતી મેળવીને
 ખાવું. દૂધ સાથે.

(૧૪) વસામેહ - (ચરબી જેવો પદાર્થ મૂત્રમાં જવો) કામધેનુ
 રસ આપવો.

(૧૫) લાલામેહ - (લાલ તાંતણા જેવો પદાર્થ) ચંદ્રપ્રભા-
 ગોળી આપવા. ઉપર વરીયાળી તો. ૦૧, સાકર તો.
 ૦૥ વાટીને ખાવું.

૧૫૬

(૧૬) સાંદ્રમેહ - (મૂત્ર રાત આખી એકપાત્રમાં રાખવું. રગડો નીચે બેસશે.) હરીશંકરરસ અથવા બૃ. બંગેશ્વર રસ આપવો.

x

(૧૭) શુક્રમેહ - (મૂત્ર સ્વેતરંગનું, લોટ જેવી કણીઓ પડવી.) ઉપર મુજબ નં. ૧૬ના ઔષધો આપવા.

x

(૧૮) ઉદકમેહ-(ધોળો ઠંડો પેશાબ, વારંવાર મૂત્રત્યાગ કરવો પડે) ઇન્દ્રવટી આપવી. અથવા શુક્રમાતૃકાવટી આપવી.

x

(૧૯) ઓળેમેહ — (પાતળો અબદૂધ જેવો પેશાબ) સુવસંતમાલતી ૧ રતી., મોતીભસ્મ ૧ રતી. ૨ માત્રા કરવી. ૧-૧ માત્રા સવાર-સાંજ.

x

(૨૦) સિકનામેહ - હિંચુલભસ્મ, કેશર, અફીષુ ૧-૧ તો., વસંતકુસુમાકર ૦૫ તો. ઘૂંટીને ૧-૧ રતીની ગોળી કરવી. ૧-૧ ગો. સવાર-સાંજ.

x

(૨૧) બંગભસ્મ, ૧ રતી, હળદર ૪ રતી, અબ્દકભસ્મ ૧ રતી. મધ સાથે આપવું. પ્રમેહનું દરદ મટે છે.

x

(૨૨) ત્રિક્ષ્ણા તો. ૫, સૂર્યતાપી શિલાજીત ૬ મા., બંગભસ્મ ૬ મા., કેશર ૬ માશા. જાવંત્રી ૧ તો., કસ્તુરી ૧

૧૫૭

મા. ખારીક કરી અક્કલકરાના કવાથમાં ઘૂંટી બેર જેવી ગોળી કરવી. સવારે ૧ ગોળી દૂધ સાથે આપવી. બપોરે જમ્યા બાદ અશ્વગંધારીષ્ટ તથા ચંદનાસવ ૧-૧ તો. જળ ૨ તો. મેળવીને આપવું. સાંજે ચંદ્રપ્રભાવટી ૨ ગોળી જળથી લેવી.

(૨૩) ઇન્દ્રીમાં બળતરા ઉપર - એલ્કોસીન ૨-૨ ગોળા રોજ ૩ વાર આપવી.

x

(૨૪) ઇન્દ્રીમાં ઢઠ્ઠી પીડા ઉપર - સ્પીસ્ટોન રોજ જમ્યા બાદ ૨-૨ ગોળી ગળવી.

(૨૫) લીંગ ઉપર પીળી ફેલ્લીઓ - વેપ્નોવેટ મલમ વાપરવો.

x

(૨૬) પેશાબ કર્યા બાદ બળતરા-લેડરમાયસીન ૧૫૦ પાવરની કેપ્સુલ ૧ સવારે ૧ સાંજે ૧ બપોરે અને ૧ રાત્રે લેવી. દિવસ ૪ સુધી.

શ્રી અને પુરુષના કોઈપણ જટીલ રોગમાં મફત-સચોટ સલાહ તથા કોઈપણ ઔષધની જરૂર હોય તો વ્યાજબી ચાજથી આપીશું. લખો/મળો :

આયુર્વેદિક રીસર્ચ સેન્ટર

૧૭/૧, બીનાપાર્ક, ઘાટલોડીયા, નારણપુરા,

અમદાવાદ ૩૮૦૦૬૧

વિભાગ-૪

અગત્યની પ્રશ્નોત્તરી

જાતીય બાબતોને લગતા અગત્યના પ્રશ્નો

અમારા અગાઉના પુસ્તક ‘કામપ્રદીપ’ને વાંચનાર માનનીય વાચકોએ અવારનવાર પૂછેલા પ્રશ્નો જાતીય બાબતોમાં માર્ગદર્શનરૂપ પૂરવાર થાય તેમ હોવાથી અત્રે આપ્યા છે.

પ્ર. ૧. શિક્ષની લાંબાઈને રતિકિડાની ‘તૃપ્તિ’ સાથે સંબંધ ખરો ?

ઉત્તર : બધા લોકો અજ્ઞાનતાવશ એવું માને છે કે સંલોગની તૃપ્તિ (સ્રી માટે) અર્થે લીંગની લાંબાઈ આવશ્યક છે. પરંતુ આ માન્યતા એક ભ્રમ સિવાય કશું જ નથી. રતિકિડામાં સ્ત્રીને તૃપ્ત કરવા માટે ગુપ્તાંગની લાંબાઈ કે સ્થૂણતા જરૂરી નથી.

યોનિની અંદરની દીવાલ એલાસ્ટીક રખખર જેવી હોય છે. આવી રચનાને કારણે તે આપસમાં મળેલી રહે છે. સમાગમ વખતે જ્યારે અંદર લીંગ દ્વારા ઘર્ષણ થાય છે ત્યારે લીંગને જકડતી હોય તેવો અનુભવ થાય છે. પાતળા-નાનુક ગુપ્તાંગને પણ જકડી રાખે છે.

૧૬૦

યોનિના આગળના દોઢ ઇંચ ભાગમાં લઘુભગોળક હોય છે તેજ સંવેદનશીલ છે. ત્યાં ઘર્ષણ થવાથી સ્ત્રીને આનંદ મળે છે. બાકીના અંદરના ઊંડા ભાગમાં જે ઘર્ષણ થાય છે તેનો આનંદાનુભવ સ્ત્રીને જણાતો નથી. આથી સાબીત થાય છે કે બે કે અઢી ઇંચ લાંબુ શિશ્ન યોનિ તૃપ્તિ માટે બરોબર છે.

x

પ્ર. ૨. શિશ્નમાં વહુતા શાથી આવે છે ? (ઉત્થાન સમયે)

ઉત્તર : ઉત્થિત થયે શિશ્ન સીધું રહેતું જ નથી. ઠાળી અગર જમણી તરફ મળે છે. મધ્યભાગથી ધનુષ્યાકાર વળે છે. મોટાભાગના પુરુષોને આવું બને છે. તેથી મૈથુનશક્તિ ઉપર કોઈ અસર પડતી નથી. શિશ્નની બન્ને બાજુએ રહેલી ઢાંડિકાઓના વધતા ઓછા કોષ ઉપર તેનો ઝુકાવ નિર્ભર રહે છે. જે ઢાંડિકામાં ઓછા કોષ હોય તે તરફ પ્રાયઃ ઝુકે છે.

x

પ્ર. ૩. હસ્તમૈથુનથી સંતાનોત્પાદક શક્તિ ઉપર શી અસર પડે છે ?

ઉત્તર : ખાસ કોઈ અસર પડતી નથી.

રતિક્રિડા બાબતમાં કેટલીક પુરાણી પ્રચલિત માન્યતાઓ એવી છે કે સ્ત્રી-પુરુષ બન્ને એક સાથે સ્પર્શિત થાય તો જ સંતાન થાય છે. અન્યથા સંતાનની શક્યતા નથી. આધુનિક વિજ્ઞાન આ માન્યતાને સ્વીકારતું નથી.

૧૬૧

સંતાનની બાબતમાં સુખ્ય આધાર શુક્રકીટ ઉપર જ છે. બલે પછી પુરુષ પ્રથમ સ્થિતિ થતો હોય.

બળાત્કારના કેસ જુઓ. આમાં સમાગમ માટે સ્ત્રી તૈયાર કે રાજી નથી હોતી, તે ઉત્તેજિત પણ નથી. (કામ-લોગ માટે) અને પુરુષની સાથે જ સ્થિતિ થતી નથી. છતાં આવા બધા કિસ્સામાં સ્ત્રીને ગર્ભ રહી જાય છે.

કોઈ વ્યક્તિ હસ્તમૈથુનની આદતવાળી હોય છતાં જ્યાં સુધી વીર્યમાં શુક્રાણુ બરાબર હોય છે. ત્યાં સુધી તેની સંતાનોત્પાદક ક્ષમતાને કોઈ વાંધો નથી.

x

પ્ર. ૪. શરીરની જાતીય ઊર્જાના મહત્વના સ્થાન કયા છે ?

ઉત્તર : બે મહત્વના સંસ્થાન છે. (૧) ઇન્ડોક્રાઇન, (૨) નર્વસસીસ્ટમ. આવે સંસ્થાનોની (Endocrine System અને Nervous System) સ્વસ્થ સંતુલિત કાર્ય-શક્તિ ઉપર મનુષ્યમાં જાતીય ઊર્જા-Sexual Energy ઉત્પન્ન થાય છે.

ઇન્ડોક્રાઇન સંસ્થાનમાં વિભિન્ન અંગોમાં રહેલી અંતઃસ્રાવી ગ્રંથિઓ સક્રિય થાય છે. આ ગ્રંથિઓમાં કોઈ 'નલ્લીકા' હોતી નથી. તેમાં ઉત્પન્ન થતો 'રાસાયનિક રસ' સીધો જ રક્તમાં મળે છે.

x

૧૬૨

પ્ર. ૫. શિશ્નમાં ઉત્થાન કેવા પ્રકારે થાય છે ?

ઉત્તર : શિશ્નની ત્વચા નીચે બન્ને બાજુ રહેલ ઢંડી-કાઓની અંદરના કોષોને રક્તવાહિનીઓ સાથે સંબંધ છે. આમાં બે વાલ્વ પશુ હોય છે. એક વાલ્વ ઢંડીકાઓના કોષોમાં ઉત્થાન સમયે રક્ત ભરે છે. બીજો વાલ્વ રક્ત ખાલી કરવાનું કાર્ય કરે છે.

આ રક્તવાહિનીઓ અને વાલ્વનું સંચાલન મેડુરજી-માંથી નીકળનારી ઉત્થાનપ્રેરક તંત્રિકાઓ મારફત થાય છે.

શિશ્નમાં ઉત્થાન બે પ્રકારે થાય છે (૧) સ્પર્શ દ્વારા, (૨) સંલોગનાં કાલ્પનિક વિચારો દ્વારા. (જેનું ઉદ્ભવ સ્થાન મસ્તક છે.)

x

પ્ર. ૬. વૃષણોનું મહત્ત્વનું કાર્ય શું છે ? વૃષણના અભાવે સમાગમક્ષમતા રહી શકે ખરી ?

ઉત્તર : વૃષણો (અંડકોશ) બે મહત્ત્વના કાર્ય કરે છે. (૧) શુક્રાણુઓનું નિર્માણ, (૨) ટેસ્ટોસ્ટીરોન હોર્મોનનું નિર્માણ.

આ હોર્મોન્સના કારણે જ પુરુષ રતિક્રિયા કરવાને સમર્થ થાય છે. અન્યથા તે યૌનસમાગમની ક્ષમતા ગ્રામાવે છે.

શરીરમાં હોર્મોન્સના ઉત્પાદનનું કાર્ય ગુદાની ઉપરના ભાગમાં આવેલો બે એન્ડ્રોનલ ગ્રંથિઓ પશુ કરે છે. કેઈ સંલોગોમાં વૃષણ કાઢી નાખવામાં આવ્યા હોય છતાં આ ગ્રંથિઓના હોર્મોન્સ ઉત્પાદનકાર્યના સાતત્યને લીધે પુરુષ સ્ત્રીસમાગમ કરી શકે છે.

x

૧૬૩

પ્ર. ૭. કૌમાર્યપટલ બાબત આપનું મંતવ્ય જણાવશો.
તથા સ્ત્રીની પવિત્રતાનું તે પ્રતીક છે તે માન્યતા
કેટલી સાચી છે ?

ઉત્તર : લઘુભગોળથી અંદર બે ઈંચના અંતરે આવેલ
આ એક પાતળું પડળ છે.

જુની માન્યતા પ્રમાણે તેને સ્ત્રીની પવિત્રતા (અખંડ
કૌમાર્ય)નું પ્રતીક માનવામાં આવતું, પરંતુ આધુનિક સમયમાં
તે માન્યતા અવૈજ્ઞાનિક સાબીત થયેલ છે.

તે રબ્બર માફક લચકદાર હોવાથી ઘણીવાર શિશુન
પ્રહારથી ફાટતી નથી. તેથી રક્તસ્રાવ થતો નથી. તેથી
ઉલ્ટા કેસમાં કૌમાર્ય ભંગ કરી ચૂકેલી નવવધુને પ્રથમ રાત્રે
રક્તસ્રાવ થાય છે. જે છોકરી સાચકલ ચલાવતી હોય છે.
રમતગમતમાં પ્રવૃત્ત હોય છે. તેને કૌમાર્યવસ્થામાં જ આ
પટલ તૂટી જાય છે. કેટલીક છોકરીઓને આ પટલ હોતો
જ નથી.

આ બધા કારણે કૌમાર્યપટલને સ્ત્રીના અખંડ
કૌમાર્યનું પ્રતીક માની શકાય નહીં.

x

પ્ર. ૮. સ્ત્રી કયારે ચરમોત્કર્ષ (Climax) પર પહોંચે છે ?

ઉત્તર : આનો ઉત્તર પુરુષ કેવી રીતે પ્રારંભ કરે
છે તેના ઉપર છે. એક હકીકત તો સ્પષ્ટ છે જ કે સ્ત્રી
શીઘ્ર ઉત્તેજિત થતી નથી અને તેને સારી રીતે ઉત્તેજિત
કર્યા વગર લોગવવામાં આવે તો તે કલાઘમ્બેક્ષ પર પહોં-
ચતી જ નથી.

૧૬૪

સ્ત્રીના અંગ પ્રત્યંગ (જંઘા-સ્તન-ઝીવા-મસ્તક તથા ઝોળક કપોલ વિ.)ના મહંન અને ચુંબન દ્વારા તેને રતિક્રિડા માટે તૈયાર કરવામાં આવે તો તે શીઘ્ર ચરમસીમાએ પહોંચે છે.

આમ તો સહવાસમાં બન્નેને આનંદ આવે જ છે.

શિશ્નના પ્રકારથી લઘુમગોળક અંદર દબાય છે. તે સાથે સ્ત્રીની શિશ્નિકા પણ અંદર દબાય છે. યોનિમાં તાલબદ્ધ રીતે સ્પર્શનો જાગે છે અને શિશ્નને જકડે છે. સ્ત્રીના આખા શરીરમાં એક પ્રકારનો ઝનઝનાટ પ્રસરે છે. પુરુષની પ્રકારકશક્તિ દોઢથી બે મીનીટમાં સમાપ્ત થાય છે. આટલા સમયમાં તે ચાલીસથી પચાસ પ્રકાર કરે છે. સ્ત્રીનું શરીર લલ્લ (ઢીલું) પડે છે. અને સુખની ઉત્કૃષ્ટ સીમાએ પહોંચે છે.

ઝીને માટે ચરમોત્કર્ષની નિશ્ચિત સમયમર્યાદા નથી. તે દોઢથી બે મીનીટમાં પણ કલાઈમેક્ષ અનુભવે અને અર્ધ કલાકની કીડામાં પણ ચરમોત્કર્ષનો અનુભવ ન કરે. તે બનવાજોગ છે. જો આનાડીપણે સમાગમ કરવામાં આવે તો ચરમોત્કર્ષ પર લાંબા સમયની કીડા હરમ્યાન પણ પહોંચે નહીં. મુખ્ય વાત તેને સારી રીતે પ્રેમથી ઉત્તેજિત કર્યા બાદ સહવાસ કરવા અંગે છે અને તો જ તે સંલોગનું પરમ સુખ અનુભવે છે.

૧૬૫

ઉત્તમ દિનચર્યા

આરોગ્યતા - સુવર્ણ અને ધનની અપેક્ષા કરતાં ઘણી ઊંચ છે. તે આત્માને પ્રકુલ્લ રાખે છે. સારા ગુણ અને શક્તિઓનો વિકાસ કરે છે જેની પાસે આરોગ્યતા છે તેને આગ્યે જ બીજી કોઈ ચીજની ઇચ્છા થાય છે. જેની પાસે તંદુરસ્તી નથી તેની પાસે બધું હોવા છતાં નહીંવત્ છે.

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ - પ્રાપ્ત કરવા માટેનું સાધન શરીર છે. તેથી તેને સ્વસ્થ રાખવું તે આપણું કર્તવ્ય છે. રોગી મનુષ્ય પ્રકૃતિનો અપરાધી છે. પ્રાકૃતિક નિયમોની અવહેલના કરી શરીરને રોગિષ્ઠ કરવું તે ખરેખર અપરાધ જ છે. તથા કુટુંબ-સમાજ વગેરે માટે તે કોઈ કામનો નથી. સારી તંદુરસ્તી જાળવવી આપણી ફરજ છે. નીચે કેટલાક સૂચનો છે. તેમાંના શક્ય તેટલાં ગ્રહણ કરી તંદુરસ્તી બનાવી રાખવી જોઈએ.

(૧) વાપ્તમ મુહુર્તમાં જાગવું. ઈશ્વરનું સ્મરણ કરવું. પછી શૌચક્રિયાથી નિવૃત્ત થઈ હાંત બરાબર સાફ કરવા અને થોડું જલપાન કરવું. તેથી શરીર શુદ્ધ રહે છે. વ્યાયામ ન થઈ શકે તો ૨-૪ માઈલ ફરવું.

(૨) હંમેશા સ્નાન કરવું. પ્રથમ શીર ધોવું પછી સ્નાન કરવું.

(૩) બની શકે તો તેલ માલોશ કરવું. ખાસ કરીને મસ્તક, હાથ, છાતી, પાંસળી કરોડરજી, પગના તળીયે

૧૬૬

માલીશ કરવું. માથે માલીશ કરવાથી મગજ ઠંડું અને પ્રક્રિયિત રહે છે. છાતી અને પાંસળીઓ પર માલીશ કરવાથી ફેફસાં મજબૂત બને છે. પગને તળીયે માલીશ કરવાથી નેત્રજ્યોતિ વધે છે.

- (૪) લોજન સવારે ૯-૦૦ થી ૧૧-૦૦ વચ્ચે લેવું. ધીરે ધીરે ખૂબ ચાવીને ખાવું. લોજન સાથે પાણી ઓછું પીવું. બહુ પાણી પીવાથી મંદાગ્નિ થાય છે. લોજનની વચ્ચે પ્રમાણસર પાણી પીવું.
- (૫) લોજન બાદ મૂત્રત્યાગ કરવાથી સાંધાનો દુઃખાવો તથા ક્ષીણતા, આળસ, વૃદ્ધત્વ આવતા નથી.
- (૬) ખૂબ ભૂખ લાગે ત્યારે જ ખાવું. અગાઉ ખાધેલું પાચન ન થયું હોય તો ખાવું નહીં.
- (૭) લોજન પછી નહાવું નહીં. તેમ કરવાથી (નહાવાથી) મંદાગ્નિ જેવા ઉદરરોગ થાય છે.
- (૮) પેટ હંમેશાં સાફ રાખવું. અજીર્ણ અને કબજિયાત થવા દેવા નહીં.
- (૯) વધુ પડતું તળેલું, તીખું, ખાવું નહીં. તેથી હરશ જેવા રોગો થાય છે. બહારની ચીજો પણ બહુ જ ઓછી ખાવી.
- (૧૦) કેટલીકવાર કામકાજ દબાણથી થણા લોકો લોજનમાં નિયમિત રહેતા નથી અને લોજનને બદલે નાસ્તાથી ચલાવી લે છે. આ રીત ખોટી છે. તદુપરાંત કુદરતી હાજતો (લઘુશંકા-શુદ્ધશંકા) પણ રોકી રાખે છે. આમ કરવાથી લાંબગાળે થણા રોગના લોભ બનવું.

૧૬૭

પડે છે. માટે મળમૂત્ર ત્યાગ કરવામાં બીનજરૂરી અવરોધ કરવો નહીં.

- (૧૧) સાંજે એક બે કલાક મિત્રો સાથે અગર કુટુંબીજનો સાથે ટોળટપ્પાં કરવાં અથવા એકાદ બે માઈલ ફરવા જવું.
- (૧૨) લોજનબાદ રાત્રે ૯-૦૦ આસપાસ સૂવા જવું. નિરર્થક ઉભાગરા કરવા નહીં તથા સવારે વહેલા ઊઠી જવું.
- (૧૩) હંમેશાં પ્રસન્ન રહેવું. તેથી સ્વાસ્થ્ય સારું રહે છે. ઉદાસીનતા અને ચિંતાથી સ્વાસ્થ્ય બગડે છે.
- (૧૪) સૂવાના અર્ધા કલાક અગાઉ દૂધ પીવું અથવા ગરમ પાણી પીવું. તેથી પેટ સાફ આવે છે.
- (૧૫) સવાર-સાંજ ખુલ્લી હવામાં ખૂબ લાંબા શ્વાસ લેવા. તેથી ફેફસાં મજબૂત બને છે.
- (૧૬) સૂતીવેળાએ કમર પરનું વસ્ત્ર ઢીલું રાખવું. જેથી પાચનક્રિયામાં અવરોધ ન થાય.
- (૧૭) લોજન પછી કેળા અગર મેવો ખાવો. જેથી પાચન શક્તિ વધે છે. અને લોહી શુદ્ધ રહે છે.
- (૧૮) હંમેશાં સ્વચ્છ સુષક અને ઢીલા વસ્ત્ર પહેરવા.
- (૧૯) સદાચારનો સ્વાસ્થ્ય પર ઊંડો પ્રભાવ છે. જે સદાચારી નથી તે સ્વસ્થ પણ નથી. તેથી દુરાચારથી દુર રહેવું.
- (૨૦) કામ વગર બેસી રહેવું નહીં. ‘નવરો નખખોદવાળો’ એની જેમ સુસ્ત બેસી રહેવાથી નિષ્ક્રીય રહેવાથી મનમાં ખરાબ વિચારો ઉભરાય છે.

૧૬૮

(૨૧) નશાકારક ચીજોના સેવનથી દૂર રહેવું. જોકે આજ-કાલ તો ચરસ, ગાંજો, ભાંગ ઇત્યાદિના સેવનથી વિદ્યાર્થીઓ અને ડોકલેજની વિદ્યાર્થીનીઓ પણ બાકાત નથી. સીમારેટ પીવી એ પુરુષો અને સ્ત્રીઓમાં ફેશન ગણાય છે. વ્યભિચાર પણ આધુનિકતાનું અગ્રીમ લક્ષણ ગણાય છે. શાસ્ત્રની સારી વાતોને તેઓ હસી કાઢે છે. પરંતુ તમે નજર સામે જ જુઓ છો કે પાછલી જિંદગીમાં આવા લોકોના કેવા ખુરા હાલ થાય છે !

(૨૨) ભોજન પછી દોઢવું નહીં સ્ત્રી સંગ તુરત કરવો નહીં. થોડીવાર આરામ કરવો. મનને પ્રસન્ન રાખવું. ચિંતા શોક કરવાથી અપચો થાય છે.

(૨૩) હંમેશા સારી સંગતમાં રહેવું.

(૨૪) હંમેશા હરડેનું સેવન કરવાથી શરીર નિરોગી રહે છે.

[સમાપ્ત]

આયુર્વેદ પુસ્તકોના જાણીતા લેખક

શ્રી હેમેન્દ્ર શાહ

વર્ષોના અનુભવથી અનેક દર્દો માટે ચમત્કારિક
જડીબુટ્ટીઓના પ્રયોગો-ઇલાજો બતાવે છે. જે તમને અને
બીજાઓ માટે આ ગ્રંથ સચોટ અને યાદગાર બની રહેશે.

જડીબુટ્ટીઓના ચમત્કારિક પ્રયોગો

મૂલ્ય રૂ. ૨૨-૦૦

આયુર્વેદના ૧૦૦૧

અનુભવસિદ્ધ પ્રયોગો

મૂલ્ય રૂ. ૪૪-૦૦

આ પુસ્તકમાં તેમના વર્ષોના અનુભવથી
અનેક દર્દોના ઉપચારો રજૂ કરેલા છે.

શ્રી રમણીકલાલ બી. કાણકીયા

“તંદુરસ્તનો સાથી હોમિયોપેથી”

મૂલ્ય રૂ. ૩૦-૦૦

મનીઓર્ડર કરીને આ પુસ્તકો ઘેરબેઠા મેળવો, મંગાવો.

પોસ્ટેજ ફી મળશે.